SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 39
7/2023
8. apríl 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Naslovovzatí zapálení filatelisti určite vedia, aký motív vybrala Slovenská pošta na známku k tohtoročným veľkonočným sviatkom. Obidva najväčšie cirkevné sviatky – Vianoce i Veľká noc – majú v jej emisnom programe pevné miesto. A tak po Ľudovej fajanse z roka 2021, keď veľkonočný zúbkovaný posol sprostredkoval nám doma i svetu zvesť o modranskej keramikárskej tradícii, spojenej s menom Heřmana Langsfelda, a po vlaňajších christologických motívoch v diele „dvestoročného“ štúrovského maliara Petra Michala Bohúňa, siahla tentoraz po diele svetoznámeho rezbára, pútnika „betlehemca“, inak babínskeho roľníka a kolára Štefana Siváňa (1906 – 1995). Jeho mozoľmi vymodlenú, nezameniteľnú Pietu ako najpríhodnejší a najvýpovednejší motív našli povolaní medzi takmer šesťdesiatimi ďalšími jeho rezbami v stálej expozícii dolnokubínskej Oravskej galérie, ku ktorým odborníci neváhajú pripájať prívlastok – geniálne! Zaiste najviac by o tomto vonkoncom neumelom, ale zato úprimnou pokorou a vierou predchnutom artefakte a o jeho pôvodcovi vedela povedať doktorka Eva Ľuptáková, donedávna dlhoročná riaditeľka tejto renomovanej umeleckej inštitúcie, autorka nielen expozičného galerijného libreta, ale aj siváňovskej monografie, ktorá (mimochodom) vo výpravnom reprezentatívnom šate uzrela svetlo sveta v roku 2007 vo Vydavateľstve Matice slovenskej.

Toľko by hádam o rezbárskom i filatelistickom filigránstve stačilo, aj keď si neodpustím ešte aspoň drobnú zmienku o jednom veľkom šperku. Takým klenotom je bezpochyby aj aktuálna výstava výtvarníka a skvelého rytca poštových známok Martina Činovského v piešťanskom Dome umenia k umelcovej sedemdesiatke...

My sedemdesiatnici pamätáme si predveľkonočné časy (aj iné predsviatočné dni), keď sme z príležitostných pohľadníc vyberali tie nášmu vkusu a cíteniu blízke, kupovali na ne známky (halierové) a v mysli a srdci hľadali tie najkrajšie slová a vinše – lebo nebolo nič inšie len chcenie, istota či tušenie radosti z potešenia milých a blízkych. Adresa ja, adresa ty... Dnes je všetko v mobiloch. Len kam naň nalepiť známku?

Emil SEMANCO

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 2023008

ISSN 0862-8823
07
9 770862 882007

SVIATKY JARI

Fotografia: Štefan KAČENA

Mím Milan SLÁDEK má jubileum str. 6

Literárna príloha Orol tatranský str. 7. – 10.

Balíky sankcií nesplnili očakávania str. 11

TRI OTÁZKY PRE: Borisa KUZMU, výtvarníka, národného umelca Ukrajiny

Som rád, že máme v susedstve dobrých priateľov

● V Darte Gallery v Nižnom Hrušove vystavujete s kolegom Vladimírom Pavlyšinom. Ako uviedol galerista a jej kurátor, prezentácia vašich diel na Slovensku sa mohla uskutočniť preto, lebo obaja už máte nad šesťdesiat rokov...

Ukrajinská legislatíva v súčasnosti dovoľuje vycestovať za hranice iba osobám nad šesťdesiat alebo menej ako osemnásť rokov. Predajom obrazov chceme podporiť našu armádu, ktorá potrebuje všetky dostupné prostriedky. To sú možnosti výtvarných umelcov, ktorými môžeme prispieť.

● Žijete a tvoríte v Užhorode, ktorý je vzdialený besneniam frontu...

Pravda, počas celého roku vojny Užhorod nezasiahli bomby, nedoletela tu nijaká raketa, Pán Boh nad nami stále drží ochrannú ruku. Ale vojna sa nám pripomína dvakrát i trikrát denne húkaním sirén, ktoré oznamujú nutnosť odísť do krytov. Nie je to normálna situácia, dlhý čas sme nemali elektrinu, školy často pracujú v online systéme, je veľká inflácia. Ťažko sa žije s takýmito pocitmi ohrozenia. Aj z týchto dôvodov som v uplynulom roku vytvoril minimum výtvarných prác. Preto som rád, že máme dobrých priateľov – susedov takých ako Slováci, Poliaci, Rumuni i Maďari, ktorí nám pomáhajú. Bez ich pomoci si ani neviem predstaviť, ako by náš národ prežil.

● Aké diela ste na výstavu v Nižnom Hrušove priviezli?

Návštevníci galérie môžu uvidieť takmer štyri desiatky mojich prác – grafiku a maľbu. Dve tretiny diel zostali u môjho priateľa na Slovensku z uplynulých piatich rokov, keďže som ich nemohol previezť na Ukrajinu. Vystavená kolekcia predstavuje retrospektívny prierez mojej tvorby, takže návštevníci budú môcť posúdiť, ako umelecky napredujem. Vystavujem spolu s mojím blízkym priateľom Vladimírom Pavlyšinom, s ktorým sme počas uplynulého štvrťstoročia mali viaceré spoločné výstavy doma i za hranicami.

Zhováral sa Marián ŠIMKULIČ
Foto: autor

V SNN 8/2023 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín ČÍSLO 7 vyjde 24. apríla 2023

- Legenda rozhlasového vysielania Emil BENČÍK sa dožil úctyhodných deväťdesiatin
- Matica nezabudla na 140. výročie narodenia spisovateľa Vladimíra Ladislava HURBANA

Ľudia zúfalo čakajú na reálnu pomoc štátu, nie na potravinové balíčky

Najvyššou prioritou je nakŕmiť národ

Ivan BROŽÍK – Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Predseda Národnej rady SR Boris Kollár má dôveru 22 percent občanov opýtaných v ankete. Nedôveru mu vyjadrilo 69 percent ľudí. Dočasne poverenému premiérovi Eduardovi Hegerovi, ktorý je zároveň lídrom mimoparlamentnej strany Demokrati a navyše „šéfuje“ ešte dvom rezortom, dôveruje 21 percent respondentov. Nedôveru mu prejavuje 69 percent opýtaných. Prezidentke dôveruje 43 percent anketovaných a nedôveruje 47 percent opýtaných...

To je vizitka našich najvyšších ústavných činiteľov tak, ako ju stanovili respondenti prieskumnej Agentúry Focus v jej najnovšom prieskume. Do významnej miery ju ovplyvnila militaristická politika slovenskej vládnej moci, ako aj inflácia a s ňou súvisiace extrémne ceny potravín. HLAS – SD preto vyzval predsedu vlády v demisii Hegera s povereným ministrom pôdohospodárstva Vlčanom, aby okamžite do národnej rady priniesli riešenia, ktoré zastavia zdražovanie potravín.

■ HLAS NA DOBROVIČOVEJ

„Pred týždňom sme vyzvali ministra Vlčana, aby konal. Ponúkli sme mu riešenie, ale neurobil nič a schováva sa v úrade, pričom ľudia zúfalo čakajú na reálnu pomoc,“ uviedol líder strany HLAS – SD Peter Pellegrini pred budovou ministerstva, ktoré sídli na Dobrovičovej ulici v Bratislave. „Ponúkame riešenie v podobe prijatia balíka zákonov. Navrhujeme obmedziť obchodnú prirážku reťazcov, povinnosť zverejniť skutočné nákupné ceny potravín, štátnu dotáciu pre producentov potravín, rovnako navrhujeme nulapercentnú DPH na predaj potravín z dvora a päť percent DPH na základné potraviny,“ predstavil konkrétne návrhy strany HLAS – SD Peter Pellegrini.

■ ZISKY DO CUDZINY

Nitriansky župan Branislav Becík ide ešte ďalej: „Minister Vlčan hrá v spojení s reťazcami nepoctivú hru, na ktorú doplácajú ľudia na Slovensku. Ignoruje domácich prvovýrobcov a necháva ich napospas vydieraniu reťazcov, “zdôraznil nitriansky župan Branislav Becík. „Ľudia trpia a reťazce svoje vysoké zisky vyvážajú do zahraničia,“ upozornil. Po nedávnom fiasku koalície a SAS, keď koaliční poslanci spoločne s opozičnými zo SAS ukázali svoju nevôľu vypočuť a riešiť situáciu s vysokými cenami potravín na mimoriadnom parlamentnom výbore, ktorý nebol pre ich neprítomnosť uznášaniaschopný, nastala potreba na znovazvolaní mimoriadneho výboru pre pôdohospodárstvo a životné prostredie. Informoval o tom poslanec Patrick Linhart.

■ ČASOVÉ ULTIMÁTUM

„Ja osobne dávam časové ultimátum pre vznik dohody o riešení, a to do konca tohto týždňa.“ (do 2. 4. – pozn. red. SNN) Patrick Linhart ešte doplnil: „Poverenému premiérovi a dvom ministrom zároveň odkazujem, nech za seba neposielajú spojky, ale nech sa dostavia osobne a predložia návrhy riešení, na ktoré mali čas celý predošlý rok. Aby sa z tohto všetkého nestal iba akýsi predvolebný politický boj, navrhujem, aby sme ako zákonodarná iniciatíva predložili riešenia spoločne, teda ako parlamentný výbor spoločne s vládou. Tieto riešenia vieme predložiť so súhlasom parlamentu v skrátenom legislatívnom konaní, keďže ľudia si už nedokážu kúpiť ani tie základné potraviny a situácia je naozaj veľmi vypätá.“

■ REGULÁCIA MARŽÍ

„Ak do stanoveného termínu tohto ultimáta nedokážeme spoločne nájsť riešenie, predložím svoje riešenie, ktorým je zníženie DPH pri základných potravinách na päť percent a regulácia obchodných marží reťazcov u týchto základných potravín,“ verejne avizoval poslanec Linhart. A predostrel nasledovné: „Samozrejme, navrhujem aj systém, aby si obchodné reťazce nemohli premietnuť znížené päťpercentné DPH neskôr do cien (riziko je v roztopení DPH v zvýšených cenách), pretože im to nedovolí maximálna možná regulovaná marža. A tu upozorňujem, že nechcem reguláciu cien, ale marží, a to je základným rozdielom medzi mojím návrhom a takzvaným maďarským riešením.“

„Zníženie dane z pridanej hodnoty na potraviny ako riešenie vysokých cien skúšali v iných krajinách a neosvedčilo sa. Patrí medzi krátkozraké opatrenia, ktoré nepomáhajú a jednotlivé krajiny ich rušia,“ konštatovala v diskusnej relácii TA3 V politike podpredsedníčka vlády Veronika Remišová. Ako príklad uviedla Poľsko, ktoré malo nulovú DPH na potraviny, ale rušia ju. „V zásade pomohli len obchodným reťazcom. Vôbec sa to neprejavilo na konečných cenách pre spotrebiteľov. Mali obrovské výpadky zo štátneho rozpočtu,“ zdôraznila Remišová.

■ PATRÍME K NAJHORŠÍM

Podpredseda opozičného Smeru – SD Richard Takáč Veronike Remišovej oponoval, že v eurozóne je Slovensko z hľadiska inflácie druhé najhoršie. S vysokými cenami potravín vláda podľa neho doteraz neurobila vôbec nič. Smer preto zvolával na predveľkonočný týždeň odborný okrúhly stôl, kde chcel rokovať s predstaviteľmi obchodných reťazcov, potravinárov, poľnohospodárov aj rôznych odborníkov. „Na diskusiu je viacero vecí. Je to napríklad zníženie DPH – možno do konca roka na nula percent pri základných vybraných druhoch potravín,“ vysvetlil poslanec Takáč. Ide podľa neho o zoznam približne štyridsiatich položiek, ktoré ľudia nakupujú každý deň. Dlhodobo by potom mohla zostať táto daň napríklad na úrovni piatich percent.

■ POMOC CHARITY

Slovenská katolícka charita rozvezie ľuďom v núdzi vyše 58-tisíc balíkov pomoci s obsahom potravín i hygienických potrieb. Balíky sú určené pre ľudí bez práce či bez možnosti sa zamestnať a tých, ktorí sú odkázaní na dávky v hmotnej núdzi. Potravinové balíčky obsahujú sušené mlieko, cestoviny, ryžu, olej, konzervy a rôzne druhy strukovín.

aktuálne

Ak pozornejšie a pravidelnejšie sledujete program aj rokovanie poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, môžete nadobudnúť presvedčenie, že u nás je dôležité úplne všetko, okrem štátu ako takého a jeho občanov.

Obnovme plán obnovy!

Plán obnovy mal byť spoločnou reakciou krajín Európskej únie na silný pokles výkonnosti ekonomiky následkom pandémie ochorenia COVID-19. Jeho hlavným cieľom je podporiť reformy a investície, ktoré Slovensku umožnia začať opäť dobiehať životnú úroveň priemeru Únie. Tu je však pes zakopaný – stranícka a volebná politika na všetkých frontoch víťazí nad prácou pre obyvateľstvo Slovenska.

Neschválenie viacerých legislatívnych návrhov ešte v aktuálnom volebnom období Národnej rady Slovenskej republiky by znamenalo zásadné ohrozenie plnenia plánu obnovy a možnú stratu s tým spojených finančných prostriedkov. Upozornila na to najnovšie generálna riaditeľka Národnej implementačnej a koordinačnej autority na úrade vlády Lívia Vašáková v liste adresovanom všetkým poslancom parlamentu.

Informovala v ňom o konkrétnej legislatíve, ktorej prijatie je nevyhnutným predpokladom na dosiahnutie míľnikov a cieľov zaradených v 3. žiadosti o platbu z plánu obnovy v hodnote 814,7 milióna eura a v 4. žiadosti o platbu v hodnote 923,8 milióna eura. Tieto žiadosti by mala SR podať do konca roka 2023.

„V záujme prijatých záväzkov SR, ale najmä v záujme zlepšovania fungovania našej krajiny verím, že poslanci NR SR podporia plnenie potrebných míľnikov a cieľov plánu obnovy,“ apelovala v liste L. Vašáková. A prepadnutie miliónov na plán obnovy v rezorte školstva (v čase uzávierky SNN) už reálne hrozí...

Štefan ZLATOŠ

VŠIMLI SME SI

Na odstraňovanie následkov marcového požiaru v centre Banskej Štiavnice budú potrebné desiatky miliónov eur. Na rýchlu pomoc pri ochrane zhorenísk sa organizujú občianske zbierky, doteraz sa vyzbieralo vyše stotisíc eur. Pomoc pri rekonštrukcii prisľúbila aj česká vláda. Nevšedná iniciatíva vznikla v Maďarsku. K tradícii banskoštiavnického vysokého školstva sa v Maďarsku hlásia hneď dve vysoké školy – zo

Banská Štiavnica volá o pomoc

Hasiči bojujú s požiarom banskoštiavnickej Banky lásky, čo bol kedysi dom Sládkovičovej lásky Maríny Pischlovej.

Šopronu a z Miškovca. Historicky prvá Banská škola, Berg Schola, bola v tomto meste založená v roku 1735 a jej prvým profesorom sa stal slovenský zeman Samuel Mikovíni. V roku 1770 cisárovná Mária Terézia vydala štatút školy, ktorú povýšila na Banskú akadémiu. Lesnícky ústav vznikol v roku 1808 a roku 1846 sa zlúčil s Banskou akadémiou. Vznikla Banská a lesnícka akadémia. Politika uhorskej vlády zasiahla negatívne do rozvoja školy. Už v revolučných rokoch 1848 a 1849 sa začali presadzovať maďarizačné tendencie. Keď sa v roku 1867 zaviedla ako vyučovacia reč maďarčina namiesto nemčiny, na protest odišli z akadémie študenti z okolitých krajín a akadémia stratila svoj medzinárodný charakter. V roku 1904 akadémiu premenovali na Vysokú školu banícku a lesnícku v Banskej Štiavnici. Návrhov na jej premiestnenie, napríklad do Budapešti alebo do Košíc, bolo viacero. Po Veľkej vojne a vzniku ČSR v roku 1918 profesori odišli do Šopronu a škola existuje doteraz ako Západomaďarská univerzita. Z fakulty baníctva po jej presune do Miškovca vznikla Univerzita ťažkého priemyslu v Miškovci, teraz Miškovecká univerzita. Pani rektorka prof. Dr. Zita Horváthová z Miškovca a pán rektor prof. Dr. Attila Fábián zo Šopronu sa stretli a vyhlásili verejnú zbierku pre Banskú Štiavnicu. Podľa ich slov: „Ako nástupnícke inštitúcie akadémie chceme svojou podporou prispieť k zachovaniu hodnôt vedecko-historického významu európskej baníckej a hutníckej kultúry.“ Zbierku nazvali podľa refrénu starej maďarskej študentskej piesne „Keď Štiavnica zavolá, my tam budeme!“.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Spoločnosť KORENE oslavuje tridsaťtri rokov pôsobenia

V Devíne sa stretla slovenská inteligencia

Predvečer tridsiateho tretieho výročia vzniku Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE 30. marca 1990 si v stredu 29. marca 2023 v Slovanskej sále hotela Hradná brána v Devíne jej zakladajúci členovia, významné osobnosti a čestní hostia slávnostnou jubilejnou akadémiou pripomenuli tridsaťtri rokov nepretržitej činnosti národne uvedomelej slovenskej inteligencie „na čele zápasov v službe národa a vlasti“.

Pri tejto príležitosti predseda SSI Korene Viliam Hornáček ocenil aktívnych vlastencov čestnými poctami „Za zásluhy o slovenský národ a jeho štát“. Na záver akadémie účastníci jednomyseľne prijali dokument JUBILEJNÉ DEVÍNSKE MEMORANDUM GENERÁCIE KORENE.

■ DEVÍNSKE MEMORANDUM

„Po tridsiatich rokoch sme však s vážnymi obavami nútení konštatovať, že jej politickí predstavitelia, nerešpektujúci vôľu občanov, práva a záujmy národa ani zákony a Ústavu SR, obrátili vývoj slovenskej štátnosti proti zmyslu slovenských dejín. Od slobody k čoraz väčšej závislosti! Často až k totalitnej odkázanosti na cudzie rozhodnutia, ideológie, projekty, služby a tovary, čo obmedzuje našu slobodu, oslabuje identitu a tvorivosť a spôsobuje stratu našich autentických historických a kultúrnych hodnôt ako slovenských prínosov pre ľudstvo a svet.“ V Memorande ďalej konštatovali, že súčasná rozsiahla a stále sa prehlbujúca celospoločenská kríza v našom štáte nebezpečne pripomína tragický pád ríše našich predkov zvanej Veľká Morava!

ČO INÍ NEPÍŠU

Devín je pamätným miestom vystúpení slovenskej inteligencie od čias štúrovcov.

■ CHYBY MINULOSTI

„Devín – jedno z najvýznamnejších pamätných miest slovenských aj slovanských dejín – nám síce pripomína veľkolepé víťazstvá, ale aj katastrofálne prehry spôsobené zlyhaniami našich predchodcov pri spravovaní vlastného štátu a vystríha nás pred opakovaním chýb minulosti. Je už iba na nás ako pokračovateľoch, či sa konečne dokážeme poučiť z múdrosti ich odkazu.“ V závere preto deklarovali, že združenie KORENE bude aj naďalej plniť svoje Programové vyhlásenie z jari 1990 a svojimi skúsenosťami získanými na čele národných síl priateľsky pomáhať všetkým, ktorí sa rozhodli pokračovať v úsilí všetkých generácií národne uvedomelej slovenskej inteligencie.

Matej MINDÁR
Foto: Štefan KAČENA

Trápna politická agitka

Roman MICHELKO

Stalo sa už tradíciou, že v predvolebnom čase sme svedkami premiér krajne aktivistických, rozumej angažovaných filmov. Cieľ je jasný: aj takýmito pseudoumeleckými metódami poškodiť časť politického spektra a, naopak, mobilizovať tých správnych voličov, aby prišli k urnám v čo najväčšom počte. Film Kuciak: Vražda novinára je presne z tohto súdka. Zdanie objektívnosti malo navodiť angažovanie amerického režiséra Matta Sarneckeho, ktorý je „akoby“ nad našimi politickými spormi. Tento úskok však nevyšiel. Film absolútne sadol do súčasného slovenského mediálneho mainstreamu. Je pravdepodobné, že zjavne ho nakrútili na objednávku zahraničia.

Film sa začína tak, že úplne kopíruje naratív korporátnych médií. Teda, Kuciak, talentovaný investigatívny novinár, ktorý odhaľuje podvody ťažkého kalibru, následkom čoho tu máme tragédiu. Vo filme je kriminalistická rekonštrukcia činu, časová snímka, film má okrem iného ambíciu rekonštruovať udalosti, ako sa stali. Zatiaľ by to bolo v poriadku. Potom však nastáva strih a divákom sa deklaruje prepojenie Úradu vlády SR s mafiou. Dnes veľmi dobre vieme, že toto bola absolútne slepá stopa. Ndrangheta v tejto kauze nijako nefigurovala. To však filmárom nebránilo v tom, aby celý naratív na relatívne dlhej ploche živili, a nikde v priebehu filmu sa nekonštatovalo, že realita bude úplne iná a že toto spojenie bolo od začiatku falošné a účelové. Marián Kočner totiž vedel, o čom píše Ján Kuciak, a veril, že pátranie sa vydá po tejto falošnej stope. Naozaj, je fatálnym zlyhaním režiséra i scenáristov, že nepovedali, že talianska stopa bola slepou líniou, že prepojenie na Roberta Fica vlastne nebolo a že ani nikdy spolu netelefonovali. „Nedovysvetlili“ sa následné veľké demonštrácie, vládna kríza ani nutnosť zásadnej rekonštrukcie vlády. Cudne sa zamlčalo aj to, že vtedajší prezident Andrej Kiska ani len neprerušil dovolenku, pekne si zostal lyžovať. Nakoniec, teraz to veľmi plasticky

KOMENTÁR

vo svojej knihe Hrobári slovenskej demokracie opisuje Radoslav Baťo.

Samozrejme, že tam bolo i zásadné pochybenie Fica a jeho garnitúry – povestný milión na stole. Ukázalo sa, že Robert Fico v tom čase nepochopil zmeny v spoločnosti. Hneď na začiatku pri všetkých tých demonštráciách bol pokus o výmenu dvoch ľudí: Tibora Gašpara a Roberta Kaliňáka, o ňom sa vôbec nehovorilo. Až keď povedal, že neustúpi za žiadnu cenu, odpor narástol a už sa to nedalo ustáť. Cena za zachránenie jeho vlády bola veľmi vysoká. Musel obetovať svoj post a novým premiérom sa stal vicepremiér pre informácie Peter Pellegrini.

Vo filme boli, samozrejme, aj rozhovory s rodičmi obetí. Autentické, neupravené a subjektívne. Od rodičov sa dá očakávať, že nebudú objektívni... Boli tam aj také okamihy, keď Kuciakov otec hovorí, že v minulosti volil Smer, potom mu syn chcel vysvetliť, aby to nerobil, no už sa ďalej o tom nebavili. Zaujímavé vo filme boli aj konfrontácie nahraté v rámci trestného konania, keď Alena Zsuzsová popierala tvrdenie Zoltána Andruskóa, že by si objednala vraždu. Tá komunikácia bola síce zmetená zo stola, ale bolo v nej veľa autenticity.

Film mapoval aj súdny proces. Najzásadnejšie vyjadrenie dala investigatívna novinárka, dlhoročná spolupracovníčka a priateľka Jána Kuciaka Pavla Holcová, ktorá na margo dokazovania na súde povedala vetu: „Ak sa odosobním, čo je veľmi ťažké, tak musím uznať, že dôkazná situácia na doživotie asi nestačí.“ Dnes vieme, že prvostupňový Špecializovaný trestný súd (ŠTS) v Pezinku oslobodil Alenu Zsuzsovú a Mariána Kočnera, lebo išlo o takzvanú dôkaznú núdzu. Následne dal Najvyšší súd SR stanovisko na prehodnotenie a vrátil vec na ŠTS. Napriek tomu je jasné vyznenie celého filmu: všetci sú presvedčení, že objednávateľ bol Marián Kočner.

Zaujalo však ešte jedno svedectvo Pavly Holcovej. Vo filme hovorí, ako jej neskoro v noci prišla esemeska s tým, aby určite zdvihla telefón, čo aj urobila, a niekto anonymný jej dal 16 terabajtov dát. Absolútne kompletný zoznam so všetkými dokumentmi a videami ku Kuciakovmu spisu. Toto hrubo protizákonné konanie nebolo nijako komentované. Naopak, bol tam ukázaný projekt Kočnerovej knižnice, kde viacero novinárov dlhodobo analyzuje obsah jeho Threemy.

Ak mám celý film všeobecne zhodnotiť, musím konštatovať, že je len ťažko možné urobiť takýto film bez akýchkoľvek emócií. Čo sa však minimálne dá vyčítať tomuto filmu, je, že malo byť jasne vysvetlené, že talianska stopa sa nepotvrdila. Antonino Vadala bol odsúdený v Benátkach za pašovanie drog, nie v súvislosti s kauzou Kuciak. Tie veci, ktoré sa diali okolo jeho osoby, nijako nesúviseli s Úradom vlády SR. Naratív, že sme mafiánsky štát, sa vôbec nepotvrdil. A toto tam vôbec povedané nebolo. No a práve toto sú okolnosti, ktoré znižujú kvalitu toho filmu.

Poprava slovenských dejín

Ivan KRAJČOVIČ

Škandál, aký akademická pôda na Slovensku ešte asi nezažila. Aj tak by sa dalo pohoršene nazvať odvolanie profesora Martina Homzu z funkcie vedúceho Katedry slovenských dejín dekanom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Mariánom Zouharom...

Prvý lakmusový papierik sa objavil už v minulom roku, keď sa objavili výsledky anonymnej študentskej ankety, ktoré obviňovali Homzu zo sexizmu a z dezinformácií o LGBTI. Zároveň sa už vtedy objavili obvinenia na smerovanie Katedry slovenských dejín. Rovnako ako v súčasnosti anonymné, bez prešetrenia nestrannosti a relevantnosti tvrdení. Stačili na to nepodložené vyjadrenia štyroch študentov bez toho, aby sa na akademickej pôde rešpektoval princíp prezumpcie neviny a slobody prejavu na univerzite.

Pod súčasným odvolaním profesora Homzu je podpísaný dekan Filozofickej fakulty Marián Zouhar, známy blahosklonným postojom voči pôsobeniu feministických a genderových študentov na pôde univerzity. Navyše plánuje na fakulte zrušiť Katedru slovenských dejín, čo je nevídané na univerzite, ktorá sa chváli svojím kre-

POZNÁMKA

ditom vo svete. Aby sme boli presní – nezrušia ju celkom, ale v pláne je jej zlúčenie s inými historickými pracoviskami, čím však úplne stratí svoju autonómiu a schopnosť ovplyvňovať svoje smerovanie.

Kto je profesor Martin Homza? Súčasný – či momentálne iba dočasný – vedúci Katedry slovenských dejín na UK patrí podľa recenzentov jeho kníh k našim popredným súčasným historikom v odbore starších slovenských a stredoeurópskych dejín všeobecne. Má za sebou množstvo publikácií a viacero ocenení doma aj v zahraničí. Zaoberá sa najmä stredovekom. Jagelovská univerzita v Krakove mu udelila čestnú cenu Henryka Wereszyckého a Wacława Felczaka za najlepšiu publikáciu k dejinám stredovýchodnej Európy. V roku 2012 mu poľský prezident Bronisław Komorowski udelil Rytiersky rád za zásluhy o Poľskú republiku. V roku 2013 spolu s profesormi Jánom Lukačkom a Nevenom Budakom vydali knihu Slovakia and Croatia: Historicall Parallels and Connections.

O podobných pohonoch na ľudí s nepohodlnými názormi sme počuli zatiaľ iba zo zahraničia, Ameriky a zo západných univerzít. Tento prípad na Slovensku svedčí o tom, že národne zmýšľajúci ľudia to nemajú ľahké, najmä v dnešnej polarizovanej spoločnosti, kde sa každý iný ako provládny názor nálepkuje ako hoax alebo extrémizmus. Právo na výklad histórie zo svojho pohľadu je brané ako útok na ich dogmu. Dokonca aj vrcholoví politici verejne prezentujú, že kto má iný názor, je „zmätený a treba s ním citlivo a s empatiou pracovať“. Demokracia je však o slobode názorov, a nie o tom, že každého, kto má iný názor ako „jediný správny“, pretože čokoľvek iné je klamstvo alebo dezinformácia, treba z moci funkcie im dočasne zverenej potrestať.

Tu sa oceňuje udavačstvo a presadzovanie tej správnej ideológie. Už sme to zažili pred desaťročiami a my starší sme verili, že týmto manierom je navždy koniec.

V tomto roku bola z Filozofickej fakulty „odídená“ aj profesorka Mária Potočárová z Katedry pedagogiky. Študovala v Holandsku na univerzite v Groningene a neskôr tak ako profesor Martin Homza v Krakove na Jagelovskej univerzite. Za príčinu jej odchodu v rozhovore pre Postoj označila tiež dekana Mariána Zouhara. Náhoda?

Úsilie o zrušenie Katedry slovenských dejín na Univerzite Komenského v Bratislave raz dejiny zhodnotia pravdivo – ako priamy útok na slovenskú identitu a štátnosť.

AKO BOLO, ČO BOLO

Nejde len o profesora Homzu

Peter VALO

Ešte máme v živej pamäti úsilie niekdajšieho predsedu NR SR Sulíka odpratať jazdeckú sochu kráľa Svätopluka z Bratislavského hradu. Keď sa mu to nepodarilo, aspoň ozbíjal nášho vladára o kráľovský titul...

Verejnosť šokovala správa, že dekan filozofickej fakulty Marián Zouhar odvolal medzinárodne uznávaného historika profesora Martina Homzu na základe štyroch neoverených anonymov zo študentskej ankety z vedenia Katedry slovenských dejín. Historik Anton Hrnko napísal: „Nejde len o ideovú zápletku. V pozadí je zrušenie Katedry slovenských dejín, ktorú možno považovať za jeden z hlavných výdobytkov novembra 1989. Pretože až ten umožnil napraviť zločin pohoničov boja proti slovenskému buržoáznemu nacionalizmu, na čele ktorých stál dedo súčasného europoslanca Šimečku. Tým zločinom bolo zrušenie Katedry slovenských dejín z roka 1954. Boli sme jediný civilizovaný národ v Európe, ktorý na svojej prvej univerzite nemal katedru vlastných národných dejín. Zrušenie katedry a vyhodenie zakladajúcej osobnosti slovenskej profesionálnej historiografie prof. Daniela Rapanta až nápadne pripomína dnešné postupy dekana M. Zouhara.“

Kto je Martin Homza? V roku 2002 sa na Univerzite Komenského habilitoval prácou Mulieres suadentes. O tri roky neskôr mu za knihu Terra Scepusiensis: Stav bádania o dejinách Spiša udelila Jagelovská univerzita v Krakove čestnú cenu H. Wereszyckého a W. Felczaka. V roku 2009 vydal spolu so S. A. Srokom Dejiny Spiša do roku 1526. V roku 2009 s J. Balegovou vydal slovenský preklad, latinský prepis, faksimile a komentáre Uhorsko-poľskej kroniky. V roku 2012 mu prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič udelil titul profesora v odbore slovenské dejiny a poľský prezident Bronisław Komorowski Rytiersky rád za zásluhy o Poľskú republiku. V roku 2013 vydal s J. Lukačkom a N. Budakom knihu Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780). Nasledoval Svätopluk v európskom písomníctve (2013). V roku 2020 vytvoril pozoruhodný bedeker starými slovenskými dejinami Muricies novae alebo Nové ostne, v ktorom nadviazal na dielo Muricies sive Apologia čiže Ostne alebo Obrana Jána Baltazára Magina, v ktorom sa hlásil ku kráľovi Svätoplukovi. Homza v ňom dokázal, že sme sa chybne vzdali uhorskej časti našich dejín. Po vzniku ČSR v roku 1918 sme prevzali koncepciu, podľa ktorej sa prerušili pádom Veľkej Moravy a obnovili až vznikom Československa.

Zdá sa, že zámer pri likvidácii Katedry slovenských dejín v päťdesiatych rokoch minulého storočia a dnes je rovnaký. Nie celkom. Opäť odcitujem Antona Hrnka: „Vtedajší koryfeji čechoslovakizmu chceli zrušiť štúdium slovenských dejín s cieľom urýchliť počeštenie Slovákov. Terajší koryfeji majú rovnaký plán, akurát aj mladý Šimečka sa vzdal projektu svojho deda ako malicherného. Počeštenie je pre tohto medzičasom svetoobčana už málo. Dnes treba zlikvidovať národné cítenie. Nielen slovenské, ale aj české, nemecké. (A práve tu sa podaril Slovákovi Homzovi naozaj husársky kúsok. Priviedol k spolupráci popredných poľských, chorvátskych i maďarských historikov.) ... A tu sú katedry národných dejín tvrdé prekážky. Veď načo sú nám katedry národných dejín, ktoré majú tendenciu vyprávať národný príbeh ako osobitú cestu k spoločnej civilizácii suverénnych národov. Takúto budúcnosť predsa naši novomarxistickí neoliberáli pre nás neprojektujú. Naša budúcnosť má byť v popretí našej osobitosti.“

Kedysi sme mali jedno z najlepších školstiev. Naši trojkári excelovali na prestížnych amerických gymnáziách. Jedna školská reforma sa valila za druhou. Výučba dejín sa stala nezaujímavou. Niekomu vyhovovalo, že sa človek bez vzťahu k vlastným dejinám ľahšie manipuluje.

Na záver Anton Hrnko vyzval rektora a akademických činiteľov, aby zabránili zrušeniu Katedry slovenských dejín. Je to útok na existenciu slovenského národa ako samostatného subjektu a kto nemá minulosť, nemá nárok ani na budúcnosť. V tomto podpisujem Hrnkove myšlienky. Verím, že sa pridáte aj vy.

SEBAOBRANA

Opäť ďalšia podoba podvodných telefonátov. Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb najnovšie upozorňuje verejnosť na zvýšený výskyt podozrivých volaní z čísel, ktoré sa „tvária“ ako mobilné slovenské, lenže sú kratšie o jednu číslicu. Volaných účastníkov najčastejšie kontaktujú pod zámienkou vylákania osobných údajov. Volajúci hovorí prevažne v anglickom jazyku a predstavuje sa

Zbystrite pozornosť!

v mene vlády SR či dokonca Polície SR. Volá prevažne na údajné overenie identity alebo upozorňuje na nejaké akože ilegálne aktivity, samozrejme pod zámienkou vylákať od volaného účastníka jeho osobné údaje – prístupové heslá do internetbankingu alebo do emailového konta či čísla platobných kariet, ktoré následne môžu podvodníci zneužiť. Úrad v takýchto prípadoch odporúča, aby volaní účastníci okamžite takýto hovor zrušili a v prípade, že ich budú naďalej obťažovať, aby sa obrátili na Políciu SR. Polícia v tejto veci apeluje, aby za žiadnych okolností neposkytovali účastníci svoje osobné, autorizačné či finančné informácie neznámym osobám vydávajúcim sa za zamestnancov rôznych inštitúcii telefonicky, elektronickou poštou alebo ich zadaním na neznáme internetové stránky. Ak máte pochybnosti, či vám náhodou nevolal legálny oprávnený zamestnanec banky či poisťovne, aj v tom prípade ukončite hovor a zavolajte spätne na verejné zákaznícke číslo konkrétnej vašej banky či inej ustanovizne a overte si to.

Pripomeňme, že Polícia SR začala jarnú kampaň projektu Seniori zbystrite pozornosť! Preventisti PZ môžu osloviť aj vás, lenže vždy iba v prítomnosti poštových doručovateľov. Seniorov vyzývajú, aby neverili tým, ktorí tvrdia, že sú pracovníci Slovenskej pošty a nesú preplatok; ktorí predstierajú, že sa nachádzate v nebezpečenstve a niekto vás chce okradnúť; ktorí sa predstavia ako policajti a vyzvú vás, aby ste peniaze a cennosti, ktoré máte vložili do tašky a vyhodili z okna alebo odovzdali neznámej osobe; ktorí sa predstavia ako lekári, či policajti a oznámia vám, že váš príbuzný mal alebo zapríčinil dopravnú nehodu, pri ktorej sa zranil spolu s inými osobami a súrne potrebuje peniaze.

Polícia apeluje na mladších občanov, aby intenzívne komunikovali so staršími príbuznými a upozorňovali ich na tieto nástrahy, aby sa nestali obeťami podvodníkov.

Projekt Seniori zbystrite pozornosť! sa rozbehol po celom Slovensku s cieľom osloviť starších občanov, ktorí sa môžu stať potenciálnou obeťou podvodného konania, vysvetliť im najčastejšie spôsoby, ktoré používajú podvodníci a taktiež ich upozorniť na obozretnosť pri vydávaní finančnej hotovosti neznámym osobám.

Ján ČERNÝ

Kamil HAŤAPKA: Som veľmi sklamaný z politického vývoja na Slovensku

Naše zvolené elity nevedia riadiť štát

Zhováral sa Matej MINDÁR

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sme oslovili bývalého česko-slovenského reprezentačného trénera v cestnej cyklistike a bývalého poslanca Snemovne národov Federálneho zhromaždenia za Slovenskú národnú stranu Kamila HAŤAPKU. Hlasovaním tiež prispel k ústavnému a mierovému zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

● Ako ste vnímali politicko-spoločenské zmeny odštartované nežnou revolúciou?

V tom čase som bolo mimo vlasti. Takmer okamžite po mojom návrate z Mexika, kde som pôsobil ako tréner tamojšej cyklistickej reprezentácie, som sa zapojil do prebiehajúcich protestov. Hneď po tom, ako som sa dozvedel, že vzniká Slovenská národná strana, rozhodol som sa spolu so svojou matkou ísť osobne sa prihlásiť k jej prvému predsedovi Víťazoslavovi Moricovi. Svoju centrálu mala vtedy na Štefánikovej ulici v Bratislave. Stal som sa jej členom a dodnes mám svoj prvý členský preukaz s poradovým číslom desať.

● Prečo práve Slovenská národná strana?

Chcel som len nadviazať na prácu otca, ktorý bol matičiar a člen

INTERVIEW

Slovenskej národnej strany za čias predsedu Martina Rázusa počas medzivojnovej Československej republiky. Ale vzhľadom na to, že ma ľudia poznali ako cyklistického trénera, som bol nominovaný do nadchádzajúcich volieb v roku 1992. Keby som nebol bývalý tréner česko-slovenskej reprezentácie v cyklistike, ale pracoval by som vo svojom pôvodnom povolaní technika, nikdy by som sa zrejme do federálneho parlamentu nedostal a ani neskôr po vzniku samostatnej Slovenskej republiky do Národnej rady SR.

● Predzvesťou samostatného Slovenska bola federalizácia česko-slovenského štátu v roku 1968 ako jediný zachovaný výdobytok dubčekovskej jari po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy. Ako ste osobne vnímali v tomto čase túto významnú historickú udalosť?

V tom čase som to ešte tak osobne nevnímal. Ako tréner cyklistiky som mal iné starosti. Až po Novembri 1989 som pochopil jej skutočný prínos v nových podmienkach pluralitného politického systému. Nás cyklistov trápila ešte jedna podstatná vec. Na jednej strane sme boli hrdí, že môžeme reprezentovať náš štát, ale na strane druhej nás svet vnímal ako Čechov.

Kamil HAŤAPKA (vľavo) na matičnom podujatí k odhaleniu pamätnej tabule pri príležitosti 30. výročia ústavného zániku československej federácie, za ktoré ako federálny poslanec sám aj hlasoval.

Každému sme museli individuálne vysvetľovať, že sme Slováci.

● Vráťme sa ešte k roku 1989. Ako ste počas vášho angažmánu v Mexiku vnímali prebiehajúce transformačné procesy v strednej a vo východnej Európe?

V tom čase sa diali preteky okolo Mexika. Okrem domáceho družstva sa na tomto podujatí zúčastnili aj pretekári z bývalého východného Nemecka. Chodili za mnou, lebo chceli vedieť, čo sa u nich doma deje. Dostávalo sa k nim, že sa rúcal Berlínsky múr. Hovoril som im, aby si to išli zistiť na svoje veľvyslanectvo. Tam im však povedali, že je všetko v poriadku. Samozrejme, nebolo. Po mojom návrate domov som si odskočil na Námestie SNP v Bratislave a hneď som zistil, o čo ide. Všetci sme si v tom čase mysleli, že keď sa totalitný socialistický režim uvoľní a nastolí demokratizačný proces, nebude už žiadne bezprávie a vláda nepovolaných a morálne nespôsobilých politikov. S Novembrom 1989 úzko súvisel aj vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky.

● V druhých slobodných voľbách v roku 1992 vás za Slovenskú národnú stranu zvolili za poslanca Snemovne národov Federálneho zhromaždenia. Verili ste, že samostatná a demokratická Slovenská republika vznikne v čo najkratšom čase?

Áno veril. Vývoj po voľbách k tomu smeroval. Keď postupne prišlo k rozdeleniu federácie a vzniku samostatného Slovenska, jedine Slovenská národná strana to mala jasne zadefinované vo svojom predvolebnom programe. Naivne sme si však mysleli, že slobodného Slovenska, čo musím veľmi zdôrazniť. Boli sme naivní, keď sme si mysleli, že budeme slobodní. Nikdy sme neboli a veľmi ťažko niekedy budeme. S týmto všetkým súvisel celý proces, podotýkam, ústavného rozdelenia spoločného štátu.

● Ako by ste opísali atmosféru vo Federálnom zhromaždení pred prijatím ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky?

Legendárny cyklistický expert aj bývalý exponent SNS Kamil HAŤAPKA

Vedeli sme, že nás nečaká nič ľahké. Proti nám stáli nielen českí poslanci, z ktorých bolo cítiť, že sú vyslovene proti nám, pretože sme od začiatku chceli samostatnosť Slovenska, ale aj najväčší slovenský poslanecký klub HZDS, ktorého členovia nás vnímali ako nejakých bludných Holanďanov. Nesťažujem sa. Taká bola situácia, s ktorou sme sa museli popasovať. Aj sa nám to podarilo, veď ináč by som vám takýto rozhovor dnes nedával. Najmä česká strana stoj čo stoj chcela naďalej udržať Slovensko v českom poručníctve.

● Ako vnímate samostatnú a demokratickú Slovenskú republiku po takmer tridsiatich rokoch jej existencie?

Som veľmi sklamaný. Pôvodne som si myslel, že aspoň vieme riadiť štát. Nevieme. Súčasná vláda, ako aj všetky bývalé vlády sa k moci dostali riadnymi demokratickými voľbami. Nikdy sa nevolilo za niečo, ale proti niekomu. Za tento stav je zodpovedná aj nejednotná a rozhádaná slovenská inteligencia, ktorá sa nevie dať dohromady ako nejaká politická strana.

● Pri príležitosti tridsiateho výročia prijatia ústavného zákona o zániku česko-slovenskej federácie Matica slovenská v spolupráci Národnou radou SR odhalila 25. novembra 2022 na fasáde starej budovy SNR pamätnú tabuľu sedemdesiatim šiestim slovenským poslancom, ktorí za tento ústavný zákon hlasovali. Ako hodnotíte túto aktivitu?

Veľmi si cením túto aktivitu. Som rád, že konečne sme sa aspoň týmto spôsobom dostali do povedomia verejnosti, že aj naším pričinením žijeme už tridsať rokov v samostatnej Slovenskej republike – ale pýtam sa, skutočne v samostatnej Slovenskej republike?

O ČOM JE REČ

Zabíjanie v mene koho?

Peter ŠTRELINGER

Nedávno bola v Poľsku obrovská demonštrácia. Ľudia niesli veľké transparenty NECHCEME ZOMIERAŤ ZA BANDERLAND. Pritom práve Poľsko bolo a je známe svojou príslovečnou nenávisťou proti všetkému, čo je ruské. Poliaci asi nikdy nezabudnú na vraždy poľských dôstojníkov počas druhej svetovej vojny v Katyni. Sovietskej propagande sa dlhé roky darilo klamať verejnosť a zakrývať skutočných vinníkov katynských masových vrážd a váľať to na nemeckých nacistov. Až po roku 1989 Gorbačov a potom aj Jeľcin priznali, že pokyn k vraždám dali sám Stalin a Berija, ba sprístupnili sa aj dokumenty o tejto masakre, kde je pod rozkazom na likvidáciu poľskej elity podpísané celé sovietske politbyro. Keď sa vo februári 2022 začala vojna na Ukrajine, stáli Poliaci jednoznačne na strane napadnutých Ukrajincov. Takto proukrajinsky sa správala a stále správa poľská vláda, zásobujúc Kyjev zbraňami a ostatným vojenským materiálom. Naposledy, podobne ako Slováci, dodali Ukrajine stíhačky. Nielen mnohé osobnosti, vojenskí experti, ale už aj poľská verejnosť však apelujú, že ak sa takéto konanie bude stupňovať, vypukne tretia svetová vojna, ktorá bude mať zničujúce následky pre celé ľudstvo.

Vojnový konflikt na Ukrajine priniesol ďalšiu zarážajúcu skutočnosť: začala sa prepisovať história druhej svetovej vojny. Búrajú a likvidujú sa pamätníky víťazstva sovietskej armády nad nemeckým fašizmom, najmä v ukrajinských mestách (ale aj v Česku i na Slovensku) – a namiesto nich vznikajú monumenty na počesť Stepana Banderu. Hákové kríže a symboly nacizmu vlajú nad hlavami ukrajinských vojenských jednotiek a ich príslušníci sa hrdo zdravia fašistickým pozdravom a vystretou pravicou „Heil Hitler“! Vraždy civilného obyvateľstva na Ukrajine, ktoré sa všeobecne pripisujú ruskej armáde, majú často veľmi podozrivý rukopis nacistických zverstiev z čias druhej svetovej vojny...

V úvode sme spomínali Katyň. No jestvuje aj bieloruská Chatyň. Tu nacisti v marci 1943 nahnali do stodoly 149 civilistov, z ktorých polovicu tvorili deti – a upálili ich. Donedávna bola verejnosť presvedčená, že ten hrozný čin spáchali Nemci, kati zo špeciálneho práporu SS. Až v roku 1986 sa objavili skromné informácie, že vojenský tribunál v Minsku odsúdil bývalého ukrajinského kolaboranta istého Vasilija Meleška. A 118. špeciálnemu policajnému práporu v Chatyni velil vtedy vrah vrahov Grigorij Vasiura. Dlhé roky sa tejto beštii v ľudskej koži darilo ukrývať svoje činy a svoju minulosť. Ako veterán druhej svetovej vojny chodil dokonca na besedy a rozprával o svojich vymyslených hrdinstvách, prijímal na deň víťazstva 9. mája od pionierov kvety, ba bol aj vyznamenaný pamätnou medailou. V bieloruskej Chatyni na pamäť tej hroznej udalosti stojí stále ako memento socha jediného preživšieho obyvateľa – kováča Josifa Kaminského, ktorý nesie v náručí svojho mŕtveho syna.

Do svojej smrti ani ja nezabudnem na august 1968 a okupáciu našej vlasti, na rachotiace tanky v uliciach našich miest, preto budem bojovať proti tomu, aby sa niečo podobné niekedy zopakovalo. V tomto mám rovnaký názor ako český podnikateľ Dalibor Dědek, podľa časopisu Forbes jeden z najbohatších Čechov, ktorý organizuje v Českej republike „veľkolepý projekt“, ktorý nazval „Darček pre Putina“. Do jeho zbierky údajne už prispelo vyše stodvadsaťtisíc ľudí, ktorí vybrali takmer pol miliardy českých korún! Tieto peniaze podnikateľ Dědek použil na výrobu tanku, ktorý nesie hrdý názov tank TOMÁŠ, podľa prvého československého prezidenta. Ďalším darčekom je – raketomet Přemysl aj s raketami, na ktorý títo „českí vlastenci“ vyzbierali päťdesiat miliónov. Darčekom pre Putina bude aj protivzdušná obrana pod názvom Viktor. Pritom český podnikateľ tvrdí, že je pacifista! Aj keď s každým tankom, raketometom, každou poslanou stíhačkou na Ukrajinu sme bližšie vojne. Každého, kto sa vysloví proti týmto snahám, označia za rusofóba, za dementa! S hrôzou som si vypočul vyhlásenie náčelníka Generálneho štábu Českej republiky generála Karla Řehku, že od prvej minúty spolu s Alianciou NATO bude bojovať aj česká armáda. Takže, českí a slovenskí vojaci budú zomierať za Banderland?

Najstaršia politická strana Slovákov volá po zjednotení národných síl

Národný blok sa nateraz nezjednotil

Matej MINDÁR – Foto: sns.sk

Predseda mimoparlamentnej Slovenskej národnej strany a bývalý predseda Národnej rady SR Andrej DANKO ponúkol nedávno niekoľko miest na kandidátke SNS niektorým mimoparlamentným národným a ľavicovým politickým stranám. Pod vedením najstaršej politickej strany Slovákov by tak mali spoločne zabojovať v predčasných parlamentných voľbách o podporu národno-kresťansko-sociálneho voliča. Predseda národniarov na rokovanie pozval aj zástupcov slovenských komunistov a socialistov.

Tieto politické prúdy či zoskupenia vystupovali voči SNS antagonisticky. Zámerom Andreja Danka je zabudnúť na volebný debakel z posledných parlamentných volieb, keď z pozície druhého najvyššieho ústavného činiteľa nedokázal so Slovenskou národnou stranou prekročiť päťpercentné kvórum zabezpečujúce účasť v Národnej rade SR. Ani toto však nie je dôvod zavolať za rokovací stôl komunistov. Čo by nato povedali zakladatelia a historické osobnosti SNS?

Grafika z aktuálnej predvolebnej bilbordovej kampane SNS je naozaj príťažlivá. Bude to však stačiť národniarom na vstup do parlamentu?

■ TRIEŠTENIE SÍL

Pár týždňov po zverejnení oficiálnych volebných výsledkov sme aj v našom matičnom periodiku publikovali niekoľko článkov, ktoré analyzovali príčiny neúspechu národno-vlasteneckého politického spektra ako celku. Ako najväčší problém sa ukázal názorový nesúlad vtedajších predsedov národných strán. Ich vzájomná animozita im neumožňovala nájsť spoločný kompromis a tak zabrániť značnému prepadu hlasov národne orientovaných voličov. Spolu s Andrejom Dankom a Mariánom Kotlebom sa o podporu v tomto politickom spektre uchádzal aj vtedajší volebný líder strany Vlasť, bývalý minister spravodlivosti a predseda Najvyššieho súdu SR Štefan Harabin. Spomeňme si, ako sa výrazne vyhraňoval voči obom politickým subjektom, čím značne znížil zastúpenie národných síl v parlamente. Aj keď je pravdou, že Marian Kotleba ponúkol niekoľko miest na svojej kandidátke predstaviteľom marginálnych národných politických strán, medzi ktorých patril aj súčasný opozičný poslanec Tomáš Taraba, nijakým spôsobom nedokázal zabrániť celkovému trieštenia národných síl.

■ OČIVIDNÁ SEBAREFLEXIA

Zreteľným pozitívom posledných týždňov je objektívny fakt, že s odstupom troch rokov môžeme sledovať u predsedu SNS Andreja Danka istú sebareflexiu a aj snahu o akési zjednotenie národných síl. Pod vedením najstaršej politickej strany Slovákov za súčasnej spoločensko-politickej situácie nemusí v blížiacich sa predčasných voľbách prepadnúť toľko národných hlasov. Jeho cieľom a víziou je do určitej miery integrovať niektoré mimoparlamentné národné i ľavicové politické subjekty. Tým, že im ponúkol niekoľko miest na kandidátke Slovenskej národnej strany, majú ich zástupcovia jedinečnú šancu byť súčasťou Národnej rady SR. Je však len na nich či ponuku prijmú. Otázne je aj je, či ponuka na integráciu stále trvá, lebo SNS spustila masívnu bilbordovú kampaň s tvárou svojho predsedu a viacerými sloganmi.

■ OČOVSKÉ PODMIENKY

Asi najväčší potencionálny politický partner Andreja Danka bude zrejme predseda Národnej koalície a starosta stredoslovenskej obce Očová Rudolf Huliak. V rozhovore pre internetový portál Veci Verejné sa nechal počuť, že ak má byť jeho strana súčasťou tohto projektu, musia platiť jasné a férové pravidlá pre všetkých rovnako: „Ako Národná koalícia si vieme predstaviť takú formu predvolebnej spolupráce, v ktorej budú jasne stanovené pre všetkých prijateľné a férové podmienky. Nič viac, nič menej.“ Naopak, Andrej Danko v podobnom rozhovore v tomto smere poznamenal: „Ponuka SNS je, že neriešte SNS, ale ak chcete, je to nejaká loď, zaparkujte na nej a poďte skúsiť zabojovať spoločne. A robte si už potom v parlamente, čo chcete! Ale ja som tú SNS na toto ponúkol. S tým, že je na každom, či to prijme, alebo neprijme.“

■ SPOJENCI S OTÁZNIKMI

Istou prekážkou pre niektorých národných voličov môže byť prípadná účasť dnes už marginálnej Komunistickej strany Slovenska pod vedením Jozefa Hrdličku. Ak by sa aj on objavil na kandidátke SNS, je dosť možné, že toto spojencovo prinesie viac škody ako osohu. Pre niektorých potenciálnych voličov SNS bude potom jeho strana nevoliteľná.

Komplikáciu môže spôsobiť i úsilie známeho slovenského politológa a šéfa prieskumnej agentúry Polis Jána Baráneka založiť vlastný politický subjekt, ktorý chce osloviť rovnakého národno-kresťanského voliča. Za tejto situácie by bolo najlepšie sadnúť si za jeden rokovací stôl a dohodnúť sa na spoločnom postupe. Všetko zatiaľ hrá pre Andreja Danka. Musí však počítať, že predsedovia oslovených politických strán určite budú mať vlastné požiadavky. Už čoskoro uvidíme ako to napokon na národnom poli dopadne.

Americká banková nákaza sa preniesla i na európsky kontinent

Švajčiarska peňažná solídnosť utrpela

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Americký bankový systém so svetovou rezervnou menou v súčasnosti poznačil krach niekoľkých bánk, a tak sa nemožno čudovať, že čoraz viac ľudí si kladie celkom opodstatnenú otázku o bezpečnosti vkladov v peňažných ústavoch. Najprv si povedzme, prečo banky Silvergate Capital, Silicon Valley Bank, Signature Bank a naposledy First Republic skrachovali. Prvým dôvodom je uvoľnená menová politika americkej centrálnej banky, ktorá napokon tak ako aj ostatné centrálne banky ponúkala svoju menu za degradujúco nízke úrokové sadzby.

Kvantitatívnym uvoľňovaním zaplavili finančný trh obrovskou masou lacných peňazí. Výsledkom bol obrovský rast cien nehnuteľností a akciových indexov, čo nezodpovedalo reálnej ekonomike.

■ RIZIKOVÉ FAKTORY

Druhým dôvodom je, že banky väčšinou investovali kapitál do rizikových technologických firiem – nazývaných startupy. Ten sa však banke vráti až po tom, keď začínajúcu firmu kúpi investor z prostredia private equity alebo penzijný fond. Tretím dôvodom je opakované sprísňovanie menovej politiky, pod čím sa rozumie zvyšovanie úrokových sadzieb, dôsledkom čoho došlo k poklesu akciových indexov. Na tento stav reagovali emitovaním vlastných akcií, o ktoré nebol od investorov záujem. Pre spomínané banky bol obrovským rizikom nekontrolovateľný výber vkladov, ktoré navyše neboli poistené nad sumu 250-tisíc dolárov, čo v USA je hranica zabezpečenia ochrany vkladov. Americké regulačné úrady na to reagovali zatvorením Silicon Valley Bank a Signature Bank. V prvom prípade ide o druhý a v druhom prípade o tretí najväčší krach v histórii amerického bankovníctva.

■ OCHRANA VKLADOV

Na krach reagoval nielen americký prezident Joe Biden, keď vyhlásil, že americký bankový systém je spoľahlivý, a teda občania mu majú dôverovať, či Ministerstvo financií a Federálny úrad na ochranu vkladov. Nájsť kupca na odkúpenie skrachovanej banky sa nepodarilo, a tak – ako napokon vždy – pomohla len americká centrálna banka založením fondu, z ktorého sa budú chrániť všetky vklady sporiteľov tak, aby sa zabránilo ich odlevu najmä do veľkých amerických bánk. Za veľmi dôležité treba tiež pokladať vyhlásenie, že nikto o svoje vklady nepríde. Tiež že náklady spojené so záchranou bánk sa nedotknú amerických daňových poplatníkov. Za neštandardnú formu záchrany sa pokladá aj rozhodnutie veľkých amerických bánk, ktoré na záchranu banky First Republlic zložili 30 miliárd amerických dolárov.

■ NÁKAZA ZO ZÁMORIA

Banková nákaza neobchádza európsky kontinent, keďže akcie švajčiarskej banky Credit Suise sa prepadli o 21 percent, francúzske BNP Paribas a Societe Generale „len“ o 11 percent. Credit Suise si musela od Švajčiarskej centrálnej banky požičať až 50 miliárd švajčiarskych frankov, keďže Saudská národná banka ako jej najväčší akcionár odmietla sa na financovaní podieľať. V záujme finančnej stability rozhodli švajčiarske bankové autority, že spomínanú banku prevezme jej najväčší domáci konkurent, ktorým je banka UBS.

Pokiaľ ide o situáciu na slovenskom bankovom trhu, podľa aj minuloročnej správy je náš bankový sektor stabilný, neinvestuje peniaze do rizikových aktivít, akými sú startupy a kryptomeny. S finančnou krízou v roku 2008 netreba hľadať súvislosti, keďže vtedy bola spôsobená neschopnosťou bankových klientov splácať úvery, zatiaľ čo terajšiu krízu spôsobuje zvyšovanie úrokových sadzieb.

■ V SPRÍSNENOM REŽIME?

V súvislosti s terajšou bankovou krízou boli najmä investori zvedaví, aké budú v marci v centrálnych bankách úrokové sadzby. ECB sa opäť „pochlapila“, keď ich zvýšila o 50 bázických bodov na 3,5 percenta. Dôvodom takého vysokého zvýšenia je neklesajúca inflácia, čo vraj bude zohľadňovať aj americká centrálna banka. Pre bankových klientov sa budú zdražovať najmä úvery s následným dosahom na pokles hospodárskeho rastu a nárast nezamestnanosti, čo ECB asi nezaujíma, keďže jej hlavná funkčná náplň je „boj proti inflácii“. Ten však nevyhráva. O tom, že na zvyšovaní inflácie sa podieľa najviac fiškálna politika vlády, nemožno pochybovať, keďže v zápase o najlepšiu pozíciu pred parlamentnými voľbami sa vládni politici k verejným zdrojom správajú tak, akoby tie peniaze boli len ich, a tak sa „rozdáva“ bez ich krytia produktivitou práce či poskytovaním vyššej úrovne trebárs zdravotných a sociálnych služieb. Treba počítať s tým, že tohtoročný deficit verejných financií k HDP bude prekračovať maastrichtské kritériá, a preto s jeho vyrovnaním to nebude mať budúca koaličná vláda jednoduché.

SVET FINANCIÍ

Digitálne meny

Digitálna mena je digitálna forma doteraz emitovaných papierových a mincových peňazí. V prípade hromadného nasadenia zásadným spôsobom ovplyvní všetkých účastníkov finančného trhu. V prvom rade nastane výrazné zrýchlenie domácich a zahraničných platieb bez účasti komerčných bánk. Tieto operácie prevezme centrálna banka s jej bezpečnostným systémom, čo zároveň zníži riziko kybernetických útokov aj výpadkov platobného systému. Zavedením digitálnej meny klesne doterajšia masa tlačených hotovostných peňazí, tiež počet automatov na vydávanie hotovosti a klesnú náklady spojené s obsluhou hotovostných platieb. Digitálne meny určite ovplyvnia nástroje menovej politiky centrálnych bánk ako úrokové sadzby, objemy doteraz emitovaných papierových a mincových peňazí, čo umožní zaviesť digitálne peňaženky tak, aby sa dalo z platiť z kadiaľkoľvek a tiež kdekoľvek.

O zavedení digitálneho eura v eurozóne sa viac dozvieme na jeseň v tomto roku po zasadnutí Európskeho parlamentu. V porovnaní s kryptomenami, ktoré vinou hodnotovej nestability zatiaľ v platobnom styku nenašli hromadné využívanie, by podľa projektu zavedenia digitálneho eura mala byť zo strany ECB garantovaná jeho stabilná hodnota tak ako plnohodnotné platidlo terajších europlatidiel. V nijakom prípade by nešlo o ich nahradenie, ale stali by sa ďalšou platobnou formou, budú len dopĺňať doterajšie platenie v hotovosti či bankové prevody. Namiesto komerčných bánk, za služby ktorých bankový klient platil, budeme mať len digitálnu peňaženku pod kontrolou centrálnej banky, ktorá tak bude mať možnosť trebárs informovať držiteľa, že ak sa na účte dlhšie obdobie nič neudeje, nezaznamená nijaký pohyb, uplatní si záporný úrok, čo je pre klienta jedna zo zlých správ. Cieľom digitálneho eura je rýchly prístup občana k bezpečnej forme peňazí. To je jeden z dôvodov, prečo sa zavedením digitálneho eura aj v eurozóne počíta.

Najďalej v zavádzaní digitálnej meny sú Čína a India. Prekvapuje však, že o digitálnej mene uvažuje aj vojnou zmietaná Ukrajina. Ázijské krajiny chcú pochopiteľne získať na finančnom trhu výhodu byť medzi prvými.

Pre „šumy“, že aj na Slovensku by bolo v budúcnosti obmedzené platenie hotovosťou, predložila do parlamentu jedna z bývalých vládnych politických strán návrh ústavného zákona na garantovanie práva vykonať platbu za nákup tovarov a služieb v hotovosti. O tom, že digitálne meny môžu zasiahnuť do súkromia a finančnej diskrétnosti, najmä pokiaľ ide o sledovanie platobných zvyklosti, a teda aj hlásení štátnym a verejným inštitúciám, sa otvorene diskutuje...

Róbert HÖLCZ
Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

POLEMIKA

Na Ružinovskej ulici v Parku Andreja Hlinku sa dodnes nachádza socha Karola Šmidkeho. Je to síce pekné umelecké dielo, ale v súčasnosti je nevhodné, aby v demokratickej spoločnosti „zdobilo“ verejné priestranstvo nášho mesta. Je na to viacero dôvodov. Ešte v novembri som písal e-mail pánu starostovi tejto mestskej časti, no doteraz som nedostal odpoveď, preto sa obraciam na vaše noviny.

Hodnotová schizofrénia?

V Parku Andreja Hlinku sa nachádza jeho pamätník. Hlinka ako oddaný Slovák bránil slovenský národ v čase Uhorska pred násilnou maďarizáciou a sociálnou biedou a v čase prvej ČSR zas pred čechoslovakizáciou a útokmi proti katolíckej viere. Len pár metrov od Hlinku sa nachádza pamätník Karola Šmidkeho. Komunistu, ktorý pre túto ideológiu tiež útočil na katolicizmus a zosobňoval totalitný režim, ktorý znamenal útok na ľudské práva pre náboženské vyznanie, „triedny“ pôvod či iné dôvody. Navyše, ani nebol slovenského pôvodu (vl. menom Karel Schmiedtke).

Po roku 1989 v Bratislave odstránili súsošie K. Gottwalda (https://www.vtedy.sk/pomnik-gottwald-odstrel) i padlo rozhodnutie o odstránení sochy Mareka Čulena (https://www.bratislavskenoviny.sk/samosprava/68089-odstrante-z-parku-pri-urade-vlady-sochu-zakladatela-zlocineckej-organizacie-rozhodli-poslanci-stareho-mesta). Otázkou je, prečo sa plošne neodstránia všetky totalitné symboly, prípadne názvy a pomenovania ulíc? Buď sa odstránia všetky, alebo ani jeden. Tretia možnosť nie je.

V našom hlavnom meste sa nachádzajú pamätníky obetiam komunistického režimu, trebárs „Brána slobody“ pod hradom Devín alebo „Pamätník popravených a umučených počas komunistického režimu“ na cintoríne Vrakuňa. Dokonca máme štátny sviatok Deň boja za slobodu a demokraciu (17. novembra). Na druhej strane tu máme Šmidkeho sochu ako symbol totality, o ktorej som sa už zmienil. Vynára sa otázka, či máme vo svojich hodnotách jasno, alebo trpíme v Ružinove hodnotovou schizofréniou?

Vladimír ZEMKO

Socha K. Šmidkeho v Bratislave

Herec, choreograf, pedagóg a mím Milan SLÁDEK oslávi v apríli významné jubileum

Kultúra je to, čo reprezentuje národ vo svete

Zhovával sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Bodo BONDZIO

Vyštudoval herectvo na Vysokej škole múzických umení, ale po roku 1968 nútene emigroval do Švédska a Nemecka, kde sa usadil v roku 1970. Po roku 1989 sa vrátil, zachraňoval divadlo Aréna, pôsobil v ňom ako riaditeľ, no v roku 2002 opäť znechutený z pomerov u nás odišiel. Nezatrpkol, domov sa rád vracia. Ba čo viac, oslávi v apríli na Slovensku svoje okrúhle osemdesiate piate výročie inscenáciou Krížová cesta.

Milan SLÁDEK založil v roku 1967 prvý medzinárodný festival pantomimického umenia Gaukler, ktoré organizovalo jeho Divadlo Kefka spolu s nemeckým mestom Kolín. V rokoch 1987 – 1992 pôsobil ako profesor pantomímy na Folkwang-Hochschule v Essene. Je držiteľom slovenského Rádu Ľudovíta Štúra a ocenenia Kríž za zásluhy Spolkovej republiky Nemecko, udelenej prezidentom SRN Johannesom Rauom. Získal aj Cenu predsedu Svetového kongresu Slovákov v USA Leopolda J. Danihelsa za reprezentáciu slovenskej kultúry počas exilu.

Svetoznámy mím Milan SLÁDEK so svojou vlastnoručne vyrobenou bábkou

JUBILEUM

● Po vysokej škole múzických umení v Bratislave v triede Júliusa Pántika ste študovali v Prahe u – na tú dobu – avantgardného režiséra Emila Františka Buriana. Keďže spolupracoval s Osvobozeným divadlem Jiřího Voskovca a Jana Wericha, ktorí mali blízko k pantomíme, bol to on, čo vás inšpiroval, alebo ste boli odjakživa presvedčený, že budete pôsobiť v tomto umeleckom smere?

Ešte pred štúdiom na vysokej škole som absolvoval odbor rezbárstvo na Umelecko-priemyslovej škole v Bratislave. Tam som sa dostal v školskej knižnici ku knižke Františka Kožíka Najväčší z pierotov, čo bola veľmi citlivo a najmä detailne napísaná biografia mima Jeana Gasparda Deburaua, ktorý bol po matke českého pôvodu. Tá knižka ma inšpirovala, aby som sa začal venovať iba pantomíme. Burian bol nielen vynikajúci herec, ale aj hudobník, skladateľ a režisér. Kládol veľký dôraz na výrazové prostriedky a pohyb, okrem toho vynikajúco zaobchádzal so svetlom. On mi dal možnosť naštudovať pantomimicky Čechovovu poviedku Smrť úradníka. Bohužiaľ, pred jej uvedením umrel, ale hru som aj tak odohral. Keď som potom vyučoval na VŠMÚ, kde som mal v triede Stana Dančiaka, Mariána Labudu, Pavla Mikulíka, začal som s nimi študovať hru Komédia o bohatierovi, ktorá bola Burianovým umením inšpirovaná.

● Začínali ste na Novej scéne v roku 1962 s predstavením Starinár, keď ešte pantomíma bola na Slovensku málo známa. Čím to bolo, že diváci začali na predstavenia pravidelne chodiť?

Opäť sa vrátim do Prahy. Keď som Burianovi v škole predviedol semestrálne pantomimické predstavenie, bol nadšený. Bohužiaľ, skoro zomrel, ale ja som toto predstavenie predviedol v Prahe a malo to ohlas nielen u divákov, ale aj u pražskej kritiky. Toto mi dalo sebaistotu, že nie som najhorší...

● V nemeckom Kolíne nad Rýnom ste v roku 1974 otvoril divadlo Kefka, ktoré bolo vtedy jedinou stálou pantomimickou scénou v celej západnej Európe. Umenie pantomímy síce nepozná jazykovú bariéru, ale aj tak, nebola to predsa len prílišná odvaha?

Máte pravdu, bola. V Nemecku pôsobili mnohí naši umelci. Vtedy tam koncertovala naša sopranistka Lucia Poppová, ktorú diváci milovali, napriek tomu som bol presvedčený, že môžem divákov osloviť aj ja. Viac-menej sa mi to podarilo a scéna mala úspech.

● Čo vás inšpiruje k tvorbe predstavení? Od Figarovej svadby v kórejskom Soule cez pantomimickú grotesku Dar, ktorá vznikla v roku 1969 ako reakcia na tragické udalosti 21. augusta 1968 v bývalom Československu, až po Krížovú cestu, ktorú po rokoch opäť uvediete na Slovensku?

Keď sa pýtate na Figarovu svadbu, nikdy som si nevedel predstaviť, žeby som režíroval operu. Väčšinou som si hry písal sám. Ale keď som bol na zájazde v Kórei, oslovil ma jeden činovník, či by som ju nechcel pre nich pripraviť. On si to predstavoval tak, že by diváci spievali a ja budem hrať ten príbeh. Odmietol som to, nevedel som si to predstaviť, bola to zložitá myšlienka. Potom som však nad tým rozmýšľal a navrhol som scénu s veľkými bábkami, čo prijali. Malo to úspech, odohrali sme desať predstavení a celých päťtisíc miest bolo vypredaných. Noviny písali, že som vymyslel nový divadelný druh „my opera“ – moja opera. Potom som hru ponúkol v Bratislave Jurajovi Hrubantovi, barytonistovi, vtedy už riaditeľovi, a hrali sme ju v Opere Slovenského národného divadla asi tridsaťkrát. Boli sme s ňou aj na zájazdoch, bola to nesmierne úspešná inscenácia.

● Mimochodom, prečo ste si vybrali v Bratislave k narodeninám práve Krížovú cestu?

Hodí sa k tomuto pôstnemu obdobiu a už vo februári bolo predstavenie vypredané. Ide o náročnú hru, pretože obsahuje veľa postáv. Ani som si nevedel predstaviť, žeby som takúto tému zinscenoval, ale oslovil ma jeden organista z Düsseldorfu, aj keď som nechcel, aby vznikla nejaká forma tohto známeho príbehu. Keď som však počul skladbu Le chemin de la croix (Krížová cesta) organistu a skladateľa Marcela Duprého, privolil som. Neviem, kto ešte z mímov sa venuje náboženským témam, ale pre mňa je najmä príbehom o človeku, ktorý zmenil svet a bol ochotný za svoje presvedčenie aj zomrieť. Pravidelne ju hrávam v jednom kostole v Kolíne nad Rýnom na Veľký piatok. Vždy si vyberám scény, kde je dobrý organ, lebo ten je základ tohto predstavenia.

● V Slovenskom národnom divadle ste v roku 2019 uviedli projekt The Magic Four, inšpirovaný štyrmi ľudskými charaktermi – cholerikom, flegmatikom, melancholikom a sangvinikom – na spôsob Commedie dell´arte. Ktorý je vám vlastný?

Melancholik. S dušou sangvinika... (smiech). Ja som sa už dávno zaoberal zinscenovaním týchto štyroch charakterov. Naštudoval som to v Kolíne, ale premiéru uviedli v Slovenskom národnom divadle. To je viac-menej inšpirované dielom Štyri temperamenty nemeckého skladateľa Paula Hindemitha, ale dostal som sa k realizácii až po rokoch. Je tam veľmi dobrá hudba.

● Máte zrátané, v koľkých krajinách sveta ste vystupovali a koľko autorských inscenácií máte na konte?

Zatiaľ som vystupoval v päťdesiatich piatich krajinách. Pripravil som štyridsaťpäť inscenácií a zúčastnil som sa na šesťdesiatich piatich festivaloch.

● V každej krajine chápali diváci, čo ste im chceli vystúpením povedať?

V krajine, kde som už vystupoval, usilujem sa predstavenie nejako inovovať. Keď som vystupoval v indickej Jakarte, tak za mnou prišlo niekoľko sto mladých ľudí, ktorí sa na predstavenie tešili. V podstate všade som mal priaznivý ohlas. Na Krížovú cestu v Indonézii prišla dokonca aj moslimka.

● Mnohí herci a speváci popri svojom povolaní najmä maľujú, a tak dostávajú zo seba prebytok energie. Na Slovensku bude mať premiéru v apríli v Umelke aj vaša výstava obrazov. Už ste vystavovali v kanadskom Québecu, Štrasburgu, v Mníchove a inde. Keď som si prezeral vaše diela, pochopil som, že maľujete sám seba... Je to tak?

(Smiech) Mám i výtvarné vzdelanie, v určitom období som začal cítiť potrebu aj kresliť. Nikdy by som si však nepomyslel, žeby som mohol aj vystavovať. Bolo to také moje vnútorné uspokojenie. V minulom roku som vystavoval v ARTour Gallery v širšom centre Bruselu. Preferujem akvarel, sem-tam akryl, to sa tak hodí k pohybom mojich predstavení. Myslím si, že v pantomíme je veľa výtvarného umenia, už len v pohyboch a kompozícii vizuálneho stvárnenia deja. To je aj v mojich obrazoch.

● Vášmu záujmu o výtvarné umenie svedčí aj opus Andy Andy, inšpirovaný životom Andy Warhola. Čím vás jeho osud zaujal?

Na Slovensku bol dlhé roky neznámy. Oslovil ma svojou provokáciou a odvahou výtvarného prejavu. Prvýkrát som videl jeho výstavu na slovenskom veľvyslanectve v USA a navštívil som potom v roku 2002 jeho múzeum v Pittsburghu. Bol to úžasný zážitok, lebo vtedajší riaditeľ ma spoznal a osobne ma povodil po výstave aj po neverejných miestach. Thomas Sokolowski mi rozpovedal rôzne príbehy z bohatého života umelca. Napríklad som videl jeho sako. Prekvapilo ma, aký bol vysoký. O významných rodákoch by sme sa mali viac starať, ako sa staráme. Predstavenie je však humorné, je to taká reflexia o jeho živote a diele.

● Ste čestný občan obce Streženice pri Púchove, kde ste sa narodili. Navštevujete rodisko, máte tam priateľov?

Áno. Dokonca moje stvárnenie Krížovej cesty som po pár predstaveniach zahral pre občanov v dedine. Až potom som sa utvrdil, že hra má perspektívu a treba ju hrať ďalej. Vážim si všetkých ľudí, ktorí sa tešia zo stretnutia so mnou, vážia si ma a akceptujú moje nadšenie pre umenie pantomímy.

● V apríli 2023 bude v Bratislave Večer slovenských mímov s vašimi bývalými žiakmi a priateľmi. Kto tam vystúpi a ako ich tvorbu hodnotíte?

Príde napríklad Miro Kasprzyk, ktorý tu pôsobí už desaťročia a odviedol kus dobrej roboty. Škoda, že podujatia ako Kremnické gagy nie sú viac podporované, v inej krajine by sa tak nestalo. Mnoho mojich študentov sa dostalo do Prahy na AMU, kde je špecializované oddelenie pantomímy. Iní zase prešli na bábkarstvo. Som tomu rád, lebo kultúra je to, čo reprezentuje národ vo svete. Ďalej tam bude herec, mím a pedagóg Juraj Benčík, ktorý účinkoval takmer dva roky v predstavení Corteo slávneho kanadského Cirque du Soleil. Na predstavenia tam chodilo do stanu dvetisícpäťsto divákov. Potom mím Dušan Musil, ktorý momentálne vyučuje pantomímu na konzervatóriu v Nitre, Dušan Vrťo alebo herečka a mímka Monika Haasová, ktorá študovala v Holandsku, ale každý ju pozná skôr ako rozprávkovú Bambuľku... Alebo mím Vlado Kulíšek, ktorého matka je ruská baletka a narodil sa v Čechách, ale pôsobí na Slovensku. S niektorými som priamo nepracoval, ale ich tvorbu vysoko hodnotím. Som rád, že sú ochotní prísť na moje jubileum prezentovať svoje umenie podľa vlastného uváženia.

● Na Slovensku ste oslavovali svoju osemdesiatku, teraz si budete pripomínať osemdesiate piate narodeniny. Bude mať toto jubileum vlastnú réžiu?

Kdeže... Budem mať predstavenie, takže som poprosil svojho manažéra, aby ma od príprav oslobodil. Na vystúpenie musím byť pripravený. Nechávam tomu voľný priebeh.

● Beriete si vek k srdcu, šetríte sa, alebo ho prežívate naplno ako doteraz?

(Smiech) Pravdaže, roky už iba pribúdajú a neuberiem ich. Mení sa aj moje pohybové vyjadrovanie od času, keď som mal tridsať. Pribúdajú mi skúsenosti, ktoré som vtedy nemal. Predstavenia z minulosti, ktoré odohrám, sa líšia od tých v minulých rokoch, ale vzrástli tam zase iné vizuálne aj podprahové odkazy divákom. Teším sa však, že som to dotiahol do tohto veku. Som stále vyťažený, je o mňa záujem a verím, že ešte mnohé umelecké plány, ktoré mám, budem môcť uskutočniť. Ak je človek v zajatí práce, nad vekom nemá čas rozmýšľať.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846

Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

4

2023

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov; koláž: EČ

DEŇ BLÁZNOV SA ODOHRÁVA V NOCI

LENKA ŽELONKOVÁ

Kto je blázon a kto má právo na neho ukázať? Po ukončení verejnej generálky komédie Noc bláznov som zo sály Divadla Jonáša Záborského v Prešove vyšla na chodbu. S kolegami zo študentského rozhlasu sme čakali na začiatok tlačovej konferencie. Už vtedy som vedela, že o tejto skúsenosti sprostredkovanej umením napíšem.

Dej sa odohráva v čase vojny vo Vietname v austrálskej psychiatrickej liečebni, kam prichádza študent divadelnej fakulty. Jeho úlohou je zrežírovať divadelnú hru, ktorou sa napokon stane Mozartova opera Cosi fan tutte. Kým sa mladý režisér Lewis snaží nájsť v pacientoch ich herecký potenciál, jeho priateľka organizuje mierové protesty. Nechápe jeho motiváciu strácať čas s bláznami.

Svoje šťastie hľadáme vlastným spôsobom. Niečo je však pre dnešnú realitu typické. Výkon, úspech a prestíž. Vidíme človeka, ktorý na seba kladie vysoké nároky, pričom čas hrá proti nemu. Priority sa prevrátili, zdravie a láska sú príliš abstraktné. Je ustavične nespokojný, priam nešťastný, pretože nedokáže dosiahnuť ideál, ktorý si stanovil. Nemôže sa zastaviť, vystúpiť z rýchlika za jazdy by znamenalo koniec. Je to človek, ktorý podľahol tlaku súčasnej doby.

Lewis – v ktorom sa odráža charakter i niektoré skúsenosti autora – si vďaka svojmu pôsobeniu medzi oficiálne vyhlásenými bláznami uvedomí, že zmysel života nemusí byť osvetlený reflektormi a neskrýva sa ani v záchrane sveta. Je to prosté. Zmysel dáva to, čo nás robí šťastnými. Hoc by to bolo aj Cosi fan tutte na psychiatrii. Autor diela Louis Nowra mal pred tridsiatkou, keď nechal prácu a viezol sa, ani sám nevedel kam. V meste Nowra sa mu pokazilo auto a takto sa stalo miestom, kde začal nový život. Na počesť tejto osudovej zmeny si Nowra zvolil za svoje pseudonym. Opustil to, čo ho držalo, a šťastie si ho našlo samo.

Kladme si veľké otázky: Na čom záleží a čo je pominuteľné? Náš vnútorný hlas nám to šepká odmalička. Správnu odpoveď v sebe zámerne potláčame a nahrádzame ju náhlením sa za niečím materiálnym. Ak napríklad vlastníme auto, je nepopierateľné, že ho vlastníme, a teda disponujeme určitým majetkom, ktorý nám môže zaistiť vysoké sociálne postavenie a lepšie príležitosti na hromadenie ďalšieho majetku. Kumulácia materiálneho nás obklopuje zdanlivou istotou, že máme veci pod kontrolou. Že raz, až toho budeme mať dostatok, staneme sa nevyvrátiteľne šťastnými. V skutočnosti nezáleží na ničom, pokiaľ nás to nerobí lepšími ľuďmi.

Máme to šťastie, že dokážeme produkovať, ale hlavne konzumovať umenie. Medzi tými, čo dávajú, a tými, ktorí prijímajú, funguje aj v literatúre reciprocita. Zdieľame svoje pocity v metaforách i v dialógoch postáv, stávame sa dôverným priateľom čitateľa a on zase naším, vzájomne sa chápeme, azda si aj občas odporujeme, komunikujeme na diaľku, cez riadky, bez toho, aby sme o svojom živote čokoľvek vedeli, nachádzame zhodu v danej knihe, v danom verši alebo odseku. Vytvára sa slovami nepostihnuteľný vzťah, a to práve prostredníctvom slov. Asi sme blázni.

Ak by bola iba jedna cesta ako sa oslobodiť, bol by to humor. Hoci som v úvode označila hru za komédiu, režisér hry Jakub Nvota skonštatoval, že žáner nie je jasný, kolíše, pretože život sám je tragikomický a humor sa otvára ako cesta prežitia. Navyše, vďaka úprimnému smiechu vieme nielen prežívať, ale aj úprimne žiť.

Noc bláznov nám dala príležitosť, aby sme sa zasmiali nad uvažovaním a konaním osôb so psychickými poruchami. Sála zrazu nebola rozdelená iba na dve nerovnomerné polovice, javisko a hľadisko, ale tých, ktorí sa na bláznov hrajú, a tých, ktorí sa na tom bavia. Ako diváci sme mali navrch, boli sme v komfortnej zóne pozorovateľov. Ako by sme sa však zatvárili, keby padla otázka, kto je skutočným bláznom? Nvota sa na to pozrel s odstupom. Nedívajme sa na nich ako na šialencov, je to iný systém myslenia, ktorý ich ovplyvňuje. Je to ich matematika reality, ktorá im dáva zmysel, hoci je z našej pozície ich vnímanie deformované. Ak by si oni sadli do hľadiska a my by sme sa ocitli na doskách, koľkých z nás by mohli označiť za bláznov? Naša realita by v tom nehrala žiadnu rolu.

Vystúpiť z rýchlika neznamená koniec. Aj keby sme to mali urobiť za jazdy. Zdvihneme sa, oprášime, zvážime možnosti. Alebo vykročíme a premyslíme si to cestou. Možno bude stačiť, že si prečítame dobrú knihu, na pár dní sa zašijeme v lesnej chatke alebo navštívime starého priateľa, a možno to bude vyžadovať oveľa viac odvahy. Jedno je však isté. Čakať, kedy sa nám v neznámom meste pokazí auto, rozhodne nie je dobrá stratégia.

ANNA TIMKOVÁ LAZUROVÁ

Zvláštna partia

Figúrky stoja,
čas je na ťahu.
Kôň zažmurkal na dámu,
strelci sa ticho chichúňajú pešiakom.

Svet vôkol si zamkol
na tri východy slnka,
hviezdam si zakázal blikať.

Začínaš hru,
čo nemá pravidlá.
Voláš sa Osud a svoje meno
si tajil do poslednej chvíle.

Na šachovnici padol kráľ
a dáme sa roztriasli kolená.
Kým ja som hrala dámu,
ty si hral šach.

Ešte donedávna prevládalo zaužívané stereotypné tvrdenie, že Slovenskú katolícku modernu tvorili výlučne len muži – v drvivej väčšine kňazi. Nie je to však pravda, čo potvrdzuje literárna tvorba poetiek Henny Fiebigovej, Márie Jančovej, Maruše Juskovej, Nory Preussovej, Heleny Riasnickej alebo Valérie Reiszovej (Ria Valé). My budeme venovať pozornosť ich generačnej súputničke Elene Kamenickej, od ktorej skonu uplynulo začiatkom februára 70 rokov.

Elena Kamenická – najpesimistickejšia dobová poetka (31. 10. 1917 – 4. 2. 1953)

PETER CABADAJ

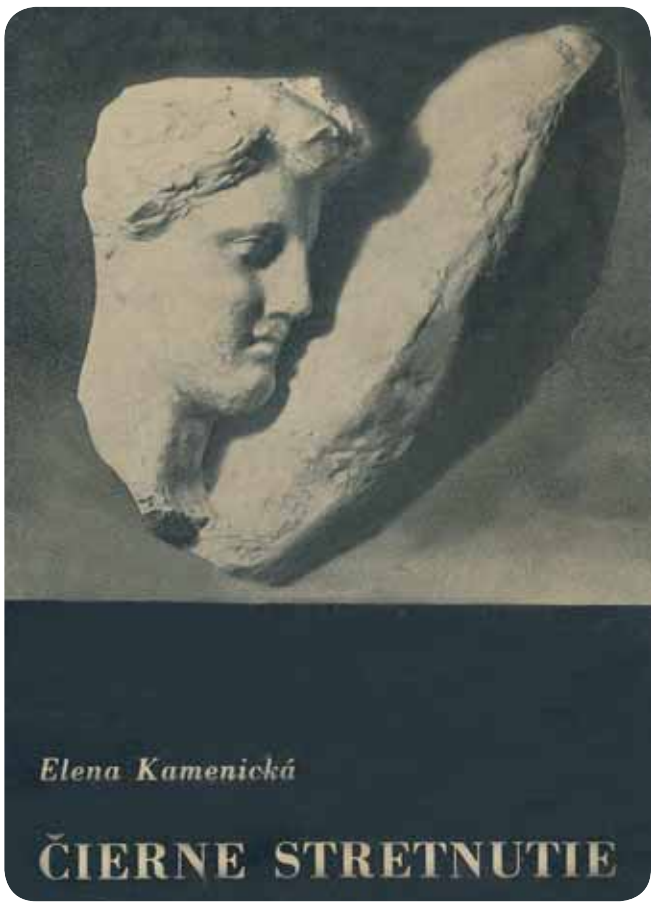

Občianskym menom sa volala Valéria Lukáčová (rod. Slivkárová) a pochádzala zo Spišských Vlachov. Strednú školu absolvovala v Košiciach, štúdium na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave úspešne zakončila obhájením doktorátu. V rokoch 1940 – 1945 pôsobila na Ministerstve hospodárstva Slovenskej republiky v Bratislave, od leta 1945 v košickej expozitúre Povereníctva priemyslu a obchodu. Záverečnú fázu jej nedlhého života vyplnila práca dokumentaristky v Technickom múzeu v Košiciach.

Elena Kamenická bola talentovaná všestranná literátka, ktorá už od stredoškolských liet intenzívne písala básne, črty, fejtóny, poviedky a novely. Na stránkach populárneho magazínu *A-Zet* uverejňovala na pokračovanie román s ľúbostnou zápletkou *Omyl* (1937). Ako spolupracovníčka rozhlasového štúdia v Košiciach pripravovala v povojnových rokoch dramatizácie literárnych diel, prekladala a upravovala divadelné hry. Najväčšmi do širšieho kultúrneho povedomia prenikla ako poetka, ktorá hlbokým pesimizmom a skepsou predstavovala v kontexte mladých autoriek svojej generácie diametrálne odlišný básnický typ. Frustrácia realitou aj samým sebou prechádza v Kamenickej prípade do pocitu straty životnej perspektívy, hoci lyrický subjekt manifestuje vlastnú otvorenosť voči svetu. Okrem charizmatického Rudolfa Dilonga ju zaujalo a inšpirovalo tiež dielo Emila Boleslava Lukáča a maďarského básnika Endre Adyho. Verše publikovala v časopisoch *Novosti* (1936 – 1938), *A-Zet* (1937), *Plameň* (1937 – 1938), *Nový Zemplín* (1938), *Elán* (1939 – 1940), *Slovenské pohľady* (1939) a po viacročnej odmlke naposledy v *Tvorbe* (1948 – 1949).

Knižne vyšla Kamenickej iba jediná zbierka poézie s veľavravným názvom *Čierne stretnutie*. Svetlo sveta uzrela vo februári 1941, ako tretí zväzok edície Lipa v počte tisíc exemplárov, v bratislavskom nakladateľstve U nás. Ako zaujímavosť uvedieme, že brožovaná podoba knižky stála 10 a viazaná 22 vtedajších slovenských korún. Graficky titul upravil známy nadrealistický básnik a výtvarník Rudolf Fabry. Predtým v edícii Lipa, ktorú redigovali Laco Gálik a Svetloslav Veigl s redakčným kruhom, vydali knihy veršov spomenutý Veigl (*Výstup na horu Tábor*) a Ria Valé (*Muškát*).

Literárna história hodnotí Elenu Kamenickú ako najpesimistickejšiu dobovú poetku. Podľa Júliusa Pašteku mal „pesimizmus vyslovene psychologické korene – v jej citovo či morálne zranenom ženskom subjekte. Nezodpovedal však, pri toľkej pochmúrnej nasýtenosti, duchu katolíckej poézie."

V naznačenej súvislosti treba uviesť, že reflektované témy sa odohrávajú na prahu bytia a akoby vyznačovali medzníky jedného ženského citového života. Kniha *Čierne stretnutie* je zrelým monotematickým cyklom tridsiatich básní, iba číslovaných a bez názvu. Jednotlivé verše neboli písané s jasným zámerom vytvoriť z nich organický knižný celok, čo podľa niektorých recenzentov spôsobilo, že zbierka *„azda navonok neprejavuje dokonalú harmóniu"*. Dominujú v nej pocity sklamania a rozčarovania z lásky, siahajúce od frustrácie až po znenávidenie mužského partnera, od zúfalstva až po revoltu. Hovoriť však v žiadnom prípade nemožno o monotónnom depresívnom obsahu, lebo autorka sa od začiatku do konca vyrovnáva nielen s milovaným i nenáviideným partnerom, ale tiež sama so sebou – s bolestnými poryvmi a rozpormi vlastnej duše, s vnútornou citovou, morálnou a intelektuálnou trýzňou. Oproti iným vtedajším slovenským poetkám však v Kamenickej básňach niet sentimentality a svoje pocity presvedčivo vyjadruje obrazmi žensky hrdého až ironizujúceho vzdoru. Nielen smútok zo sklamania a samoty, ale i zložitá spoločenská situácia a zúriaca vojna našli svoj básnický odraz v symboloch černe, tmy a ponurosti. Emočne silno disponovaná Kamenická bez zbytočných štylizácií obnažuje prežitú skúsenosť v imanentných spojitostiach a filiáciách. Básne figurujúce v knihe *Čierne stretnutie* možno z tohto uhla pohľadu interpretovať ako dynamické vyvrcholenie ťaživého vnútorného zápasu medzi dvoma životnými antipólmi – radosťou a utrpením. Optikou bolesti, rán a tráum, ktorým ako žena musela čeliť, sa pozerá nielen na smerovanie vlastnej existencie, ale i na eskaláciu napätia v silne zmilitarizovanom svete, ktorý zneuctil posvätné ideály humanizmu a ľudskej dôstojnosti. Autorka na vyjadrenie svojich bôľov, žiaľov a úzkostí použila ľahký poetistický verš, resp. nekomplikovanú priehľadnú básnickú formu, čo možno oprávnene považovať za Dilongov vplyv. Keďže *„útvarovo obmieňané básne metaforicky nepreťažovala"*, kritik Michal Chorváth hľadal jej inšpiračný zdroj v poézii Sergeja Jesenina.

Fakticky až na jednu výnimku (Mária Jančová) sa všetky ženské protagonistky katolíckej moderny v povojnovej ére literárne odmlčali a časom upadli do nemilosrdného zabudnutia. Okrem emigrácie (Maruša Jusková), maximálnej starostlivosti o vlastné rodiny a nepochybne aj náboženských dôvodov (Henny Fiebigová) tu zohral dôležitú rolu i celkový vývoj politického a spoločenského diania, resp. nástup ateistického totalitného komunistického režimu. Zhodne s literárnou vedkyňou Andreou Bokníkovou, editorkou brilantnej monografie *Potopené duše* (2017), môžeme konštatovať, že hovoriť dnes o *„neznámych poetkách znamená vyrozprávať príbeh poznávania"*. Tieto autorky, ktoré svojimi *„paralelnými dejinami roztratených osudov dopĺňajú obraz nepriamočiareho vývinu slovenskej literatúry, stoja za to, aby sa, hoci s oneskorením, dostali aj do širšieho čitateľského obehu"*. Citované slová platia bezpochyby aj v prípade Eleny Kamenickej, ktorej životný príbeh uzavrel krutý osud veľmi skoro. Zomrela v Košiciach vo veku 35 rokov...

Výtvarné umenie

Prvý rektor Vysokej školy výtvarných umení Ján Mudroch

PETER CABADAJ

Štvrtého februára 2023 sme si pripomenuli päťdesiatpäť rokov od úmrtia maliara, pedagóga, organizátora a spoluzakladateľa Skupiny 29. augusta Jána Mudrocha (narodený 28. 3. 1909 v Sotine – dnes mestská časť Senice). Koncom 40. rokov patril k zakladateľom erbových inštitúcií našej kultúry – Slovenskej národnej galérie, Slovenskej filharmónie, Vysokej školy múzických umení, časopisu Kultúrny život a Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, ktorej bol prvým rektorom. Celé jeho dielo charakterizoval osobitý prísvit v maľbe, hĺbavé vyjadrenie pocitov a mäkkosť tvarov.

Maliar a model (tempera, 1940; v zbierkach Oravskej galérie)

Budúci renomovaný autor navštevoval od roku 1926 súkromnú maliarsku školu Gustáva Mallého v Bratislave, v roku 1930 začal študovať na Škole umeleckého priemyslu v Prahe (prof. A. Hofbauer), po prvom semestri aj na prípravke Akadémie výtvarných umení (prof. J. Obrovský). Neskôr (1932—1937) študoval u prof. Williho Nowaka. Trvale zakotvil v Bratislave, kde žil od roku 1938. Učil na Škole umeleckých remesiel (1938—1939) a na oddelení kreslenia a maľovania Slovenskej vysokej školy technickej (1939—1941). Ešte v roku 1938 prijali Jána Mudrocha za člena Umeleckej besedy v Prahe; stal sa tiež členom Spolku slovenských výtvarných umelcov, odkiaľ ho ale ako vyhraneného antifašistu a demokrata v roku 1942 vylúčili. Bezprostredne po skončení vojny opäť učil na SVŠT (1945—1947), pôsobil na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského (1948—1949) a od roku 1949 až do konca života na Vysokej škole výtvarných umení (v rokoch 1949—1952 bol jej rektorom, následne vedúcim oddelenia portrétneho a kompozičného maliarstva). Kľúčovo participoval na vydávaní nadrealistických zborníkov *Sen a skutočnosť*, *Vo dne a v noci* a *Pozdrav*, kooperoval so združením Spolok pre vedeckú syntézu. Absolvoval množstvo študijných ciest a pobytov v zahraničí, dostal niekoľko umeleckých a štátnych vyznamenaní.

Mudrochova osobnostná pozícia k umeniu a základný arzenál výrazových komponentov sa sformovali do definitívneho tvaru už počas štúdia. Kolorit figuroval ako nosný prvok takmer u všetkých maliarov z okruhu W. Nowaka – vrátane Jána Mudrocha, ktorý farbu posunul do role plnohodnotného významu. *„Farba sa mu stala symbolom naplneným duševnými hodnotami, ako zvuk hudby."* Zároveň s farebnosťou boli harmonicky rozvíjané a upevňované aj ďalšie dôležité zložky, napríklad iluminácia. Výtvarník pritom objavil a inovoval Rembrandtov spôsob maľby, ktorý ho okrem temnosvitu zaujal hlavne svojím neskutočným vnútorným žiarením svetla. Umeleckým zámerom bolo vytvoriť „absolútnu maľbu", čo znamenalo, že priorita nespočívala v zobrazovaní skutočnosti, ale v *„realizácii maliarskych cieľov maliarskymi prvkami a riešenie maliarskych otázok"*. Pripomenieme v tejto súvislosti, že Mudroch uprednostňoval imaginárnosť maľby, ktorá síce zostávala pri predmetnom stvárnení, ale zakladala sa na autorovej fantázii a zdaní určujúcom celkový obsah maľby. Formálne však jeho dielo aj naďalej vychádzalo z klasickej maľby s expresívnymi prvkami, v ktorej široké čierne kontúry, resp. pozadie ohraničovali žiarivé farebné plochy, plôšky a body.

Tvorba Jána Mudrocha sa už po jeho prvej samostatnej expozícii v Prahe (1937) stala ideovo jednoznačná, výrazovo strhujúca. Počas vojny veľkú časť diela námetovo predurčila tragédia doby, emotívne zasa prežívanie skutočnosti. Vznikla séria malieb s témou katastrofy, kde umelec varioval motív mŕtvych ľudských a zvieracích tiel, obetí brutality symbolizovanej býkom. Do autorových obrazov prenikol melancholický až temný tón, ktorý sa tam postupne udomácnil. *„Postavy a predmety sa zjavujú ako prízraky, symboly vynárajúce sa do vnímateľného sveta maľby. Vystupujú z čierneho pozadia, ktoré nie je ani prázdnym, neutrálnym priestorom, ani konvenčnou perspektívou, ale akýmsi emocionálnym priestorom neznáma, sveta skrytého v nás a mimo nás, ktorý nás môže zničiť a zahubiť."*

Naznačenú existenciálnu a poetickú hĺbku vycítili aj nadrealistickí básnici hnutia Avantgardy 38, s ktorými protagonisti výtvarnej moderny tejto generácie úzko kooperovali a vydávali spolu zborníky určujúce ďalší vývin kumštu. V Mudrochovom prípade viedla táto umelecká cesta k básnickosti a metaforickému vyjadrovaniu. Maliarove kytice a obrazy žien, najmä v neskoršej časovej fáze, však akcentovali intimitu ako svojbytnú emocionálnu zložku vizuálnej reflexie.

Klasik slovenskej výtvarnej moderny Ján Mudroch zomrel 4. februára 1968 v Bratislave vo veku 58 rokov.

Zadumaná (olej, 1931; v zbierkach Oravskej galérie)

Niekedy my, „dospeláci“, bdieme, **ale s dokonale zatvorenými očami**

Rozhovor s autorkou Kristínou Pulišovou

EVA ČULENOVÁ

Najdôležitejšou životnou rolou Kristíny Pulišovej je už päť rokov rola mamy. Dcérka Zara a syn Gregor ju každým dňom presviedčajú o tom, že úniky do sveta fantázie a snov vôbec nie sú na škodu a zlé. Práve jej deti sú mojou najväčšou inšpiráciou pri písaní rozprávok. Minulý rok sa jej táto inšpirácia zhmotnila do rozprávkovej knihy *Vianočné zázraky*. Povolaním je učiteľka detí s mentálnym, sluchovým a kombinovaným postihnutím. Jej „školské deti“ boli zasa hlavnými hrdinami realistických článkov na jej blogoch v minulosti. Vo voľnom čase rada behá a číta.

Eva ČULENOVÁ: Pred Vianocami 2022 vám v Matici slovenskej vyšla pekná rozprávková knižka pre deti *Vianočné zázraky*. V anotácii sa dočítame o zameraní jej leitmotívu: Len ten, kto načúva svojim deťom, uvidí ich čistotu a objaví skutočnú pravdu. Ako rozvíjate túto tému v tejto svojej knižke?
Kristína PULIŠOVÁ: Snehobiela farba detskej duše, ich čistota a úprimnosť, učí nás dospelých mnohým veciam. Niekedy sa možno kĺžeme po tenkom ľade a chvíľkami sa nazdávame, že to najdôležitejšie, čo deti naozaj potrebujú, je ich materiálne zabezpečenie. Aby mali všetko, po čom túžia, a to rýchlo a hneď. Sú to hmotné veci, o ktoré si deti vedia požiadať. O nehmotnú lásku, pozornosť, náklonnosť či samotné dobro deti žiadajú zašifrovane. Nevedia ich ešte slovne zadefinovať, a tak ich vyjadrujú cez svoje tajné „čiarové kódy“. Múdry to dospelák, ktorý dokáže správne rozkódovať detské správanie. Knižka *Vianočné zázraky* sa o to pokúsila, a ja len dúfam, že to urobila bez chýb.

Milan Rúfus povedal, že rozprávky nevznikli preto, aby deti zaspali, ale preto, aby sa dospelí zobudili. Tiež je to jeden z leitmotívov vašej knihy. Ako rozvíjate túto tematiku?
Niekedy my „veľkí dospeláci“ bdieme, ale s dokonale zatvorenými očami. Veľakrát si nevšímame nádherné maličkosti našich dní, ktoré tvoria mozaiku tých najvzácnejších darov a zázrakov nášho života. Celá kniha je „prešívaná“ práve týmito naoko maličkosťami, ktoré nás robia šťastnými.

Hlavnými postavami rozprávok vo vašej poslednej knihe sú lesné zvieratká. Prečo ste siahli po takomto motíve?
Myslím si, že deti majú k zvieratám veľmi blízko. So zvieratkami si niekedy rozumejú oveľa viac ako s nami dospelými. Úprimne priznávam, za nás dospelákov, niekedy to majú deti s nami náročné :).

Aké vlastnosti majú vaše „lesné“ postavy a ako ste ich chceli priblížiť detskému čitateľovi?
Moje lesné zvieratká prešli pred vstupom do deja dokonalou personifikáciou. Sú presne také, ako sme my ľudia. Niekedy takí neskutočne leniví, inokedy šikovní, nápaditi a vynaliezaví. V príbehoch som sa najviac pohrala s empatiou, so schopnosťou vidieť svet optikou niekoho druhého.

V súčasnosti pripravujeme vašu ďalšiu peknú detskú knihu *Raz mi zima rozprávala...*, ktorá by mala vyjsť na jeseň, a predovšetkým by sa mala zúčastniť vianočného trhu. Opäť ide o zimné rozprávky z lesného prostredia. Čím vás zima uchvacuje a čím je podľa vás pre deti a detských čitateľov?
Zima vždy patrila medzi moje najobľúbenejšie ročné obdobie. Zima je krásnym čarovným obdobím, ktorým sa naoko všetko vyčisťuje a nádherne rozžiaruje. Nielen snehom, Vianocami, ale aj nostalgickými spomienkami na detstvo. Myslím si, že v bielej zime sa aj oveľa ľahšie prebúdza spiace dieťa, podriemkavajúce v každom z nás.

Nedávno, pri príležitosti publikovania vašej prvej „zimnej“ knihy *Vianočné zázraky* sme v *Orle tatranskom* publikovali ukážku z nej. Teraz ponúkame ukážku z druhej vašej „zimnej“ rozprávkovej knihy, kde taktiež vystupujú lesné zvieratká so svojimi starosťami aj radosťami. Ako sa odlišujú tieto dve knihy a na čo sa môžu čitatelia tešiť v každej z nich?
Vianočné zázraky je čarotajná kniha. Zázraky sú dovolené, smútok odsmutnieva, dedko sa prosbami detičiek zázračne vylieči, kamarátka príde v správny čas a všetko, aj keď to na začiatku tak nevyzerá, končí sa dobre. V tom sú si obe knihy podobné. Ešte sa bojím končiť rozprávky „andersenovským“ spôsobom. Obe knihy majú podobné aj – mojimi slovami povedané –„emocionálne prišívanie deja“. To znamená, že vždy pracujem s nejakými pocitmi, prežívaním, vlastnosťami zvierat aj ľudí.
A z tejto spleti neskôr vzniká konečné rozuzlenie v samom závere v podobe rady alebo poučenia.

Vaše knihy sú charakteristické aj krásnymi ilustráciami. Kto vám ilustroval prvú knihu *Vianočné zázraky* a ako ste k ilustrátorovi došli?
Vianočné zázraky ilustrovala skúsená ilustrátorka pani Daniela Ondreičková, ktorú navrhlo a vybralo vydavateľstvo.

Druhú knihu rozprávok ilustruje maliarka Radka Mončeková-Hrabovská známa svojím realisticko-mýtickým stvárnením príbehov a emócií postáv. Sami ste ju navrhli vydavateľstvu. Ako ste k nej došli, čím vás oslovila?
Našla som si ju blúdením po internete a zaujala ma práve svojím realistickým pohľadom. Už dlhšie som hľadala realistické stvárnenie s úsmevným hravým detským nádychom.

Poďme späť do minulosti. Kedy ste začali tvoriť? Čo bolo vaším prvým literárnym dielkom? Prečo ste sa rozhodli vstúpiť na literárnu scénu?
Ako som už spomínala, písala som už dávnejšie články na blogoch. V nich som písala najmä o mojich deťoch zo školy. O ich odvahe, každodenných trápeniach, keď nerozumeli tomu, prečo nie sú so svojimi rodičmi, ale sú v detských domovoch, o ich najrôznejších postihnutiach, či už telesných, mentálnych, alebo postihnutiach vlastným, niekedy ťažkým, osudom.
K písaniu rozprávok som si našla cestu až počas materskej. Inšpirovala som sa množstvom rozprávok, ktoré si aj dodnes s deťmi požičiavame z knižnice, a každý večer pred zaspávaním čítame.

Čo vám osobne písanie dáva? A čo vidíte v písaní rozprávok?
Pri písaní rozprávok cítim veľkú voľnosť. V nich sa môže zázračne liečiť, čarovne meniť, zvieratá hovoria a ľudia dýchajú láskou. Rozprávka si môže prenádherne lietať na krídlach našej fantázie. A deti sú „lakmusovým papierikom“, či je let správne nasmerovaný.

Aké témy a motívy najčastejšie stvárňujete vo svojich dielach?
Snažím sa vychádzať z reálnych situácií. Témy si zvyčajne vyberám z palety vlastností, schopností, emócií a každodenného prežívania.

Pripravujete aj nejaké ďalšie texty? Ak áno, na čo sa v nich chcete zamerať?
Niektoré texty, pokračovanie knihy *Raz mi zima rozprávala...* mám už dokončené a čakajú na svoje knižné zhmotnenie. Súbor rozprávok má obdobný názov *Raz mi jar rozprávala...*
Ročnými obdobiami by som rada pokračovala. Leto mám už tiež rozpísané.

Čo chcete prostredníctvom vašej tvorby čitateľom odkázať?
Chcela by som im odkázať presne to, čo ma naučili a stále ešte učia moje deti, že úniky do sveta fantázie a snov vôbec nie sú na škodu a zlé, a aj keď sme už dávno dospelí, môžeme si tieto úniky občas dovoliť.

Ilustrácia do pripravovanej knihy K. Pulišovej *Raz mi zima rozprávala...* od ilustrátorky Radky Mončekovej-Hrabovskej

Ukážka z tvorby

Osamelý zajko

Ukážka z pripravovanej knihy
Raz mi zima rozprávala...

Začínal sa december a studený vietor porozhadzoval ľadový mráz presne na miesta, kde si príroda potrebovala čo najviac oddýchnuť. Lesná čistinka obelela, potôčik zamrzol. Ťažko sa chodilo a ešte ťažšie skákalo. Hrdzavé líšky, diviaky, a dokonca aj srnky chodili po lesných cestičkách ako po špičkách. Medveď radšej zatvoril oči hneď s prvou vločkou a nechal si o krásnej zime iba snívať svoj zamrznutý sen.

„Musíte byť opatrné, chodiť len po vyznačených chodníkoch,“ varoval skúsený jeleň ostatné zvieratá.

„Ako sú vyznačené tie chodníky? Nejako farebne? Ako zistíme, kadiaľ môžeme bezpečne prejsť?“

„Na začiatku každého nebezpečného chodníka je na zemi položený obrovský konár z duba. Je naozaj veľký, určite ho zbadáte. Dávajte si na seba pozor, v lese nikdy nebolo tak šmykľavo, ako je teraz! Ak si nebudete musieť ísť hľadať potravu, tak radšej ani nevychádzajte zo svojich brlohov!“

Zajac orieškovo hnedej farby s dlhými ušami a kratučkým chvostíkom na spoločnom stretnutí zvierat nebol. Bol presvedčený, že on nepotrebuje žiadne rady ani poúčania.

„Ak budem mať spadnúť, spadnem. Ak si budem mať zlomiť labku, zlomím si ju. Ak..., tak potom tak. Načo toľko rečí okolo toho?“ hundral zajac, nevšímajúc si značenie šmykľavých trás. Zrazu pred sebou zbadal obrovský dubový konár, ktorý znamenal nebezpečenstvo.

„Veru je to obrovský konár?! Žeby som ho nepreskočil? Na to sa teda pozrieme, teda pozriete. Pozerajte všéééééétcíííííí!!!!!!“

„Áááuuuuuu, áuuuuu, to bolí. Pomóóóóc! Kde ste kto?“

Na pomoc mu ako prvá pribehla srnka so štíhlymi nôžkami a krémovým celým telom. Po nej pricupitali aj ostatné zvieratá, ktoré z diaľky počuli zajkov hlasný nárek.

„Nevšimol si si, že na začiatku chodníka je položený veľký konár z duba?“ vyčítavo sa pozrela na zajaca srnka.

„A...? Veď som ho preskočil!“ nechápavo pozrel zajac.

„Ten konár znamenal veľké nebezpečenstvo.“

Zajac sklopil uši a cítil sa hlúpo. Myslel si, že nepotrebuje žiadnu pomoc, a už vôbec nie radu. Bol nebojácny, nerozumný, a hlavne pyšný. Teraz to už vedel.

„Máš zlomenú labku,“ povedal ďateľ s červenou čiapočkou a prehmatával ďalšie časti.

„Ach, nie,“ zhlboka si vzdychol zajko.

„Ostatné sú v poriadku. Pri tom všetkom si mal ešte šťastie, buď rád,“ pokračoval zvierací lekár.

„A čo teraz?“ v zajkových očiach sa zaligotal smútok nasiaknutý boľavými slzami.

„Niekoľko dní nebudeš môcť chodiť, budeš iba ležať a oddychovať.“

„A to ako? A čo budem jesť? Bude mi dlho. A čo ak sa budem chcieť ísť prejsť?“ zajkove otázky nemali konca.

„Tak nepôjdeš!“ rázne uzavrel ďateľ.

„My ti pomôžeme, budeme ti všetko nosiť. Zvládneš to!“ povzbudzovali ho všetci.

„Ďakujem...,“ sklopil zrak a utrel si poslednú slzu. Viac ich už nemal, našťastie. Ďalšie dni a týždne strávil zajko vo svojom brlohu. Myšlienky na boľavý pád už preboleli a zlomená labka sa začala pekne hojiť.

K hojeniu rán a boľačiek, či už srdca, alebo labiek, vždy najlepšie pomáha, keď pri sebe niekoho máme. Niekoho, pri kom sa náš smútok a bolesť drobí a mení sa na omrvinky. Zvieratká si však mysleli, že najdôležitejšie, čo zajac v tejto chvíli najviac potreboval, bolo jedlo. Veľa jedla. Každú chvíľu mu niečo nosili, ale hneď aj utekali preč. Srnka mrkvu, diviak jablko, straky jarabinu, mysliac si, že aj pre zajaca to bude tá najchutnejšia dobrota pod slnkom.

ŠACHOVÁ VOJNA

Ukážka z tvorby NATÁLIA TOKÁROVÁ

Natália Tokárová (2010) je žiačkou 7. ročníka základnej školy, kde je predmet slovenský jazyk a literatúra jej najobľúbenejší. Vo voľnom čase medzi hlavné záujmy patrí písanie prózy, čítanie a prednes umeleckého textu. Úspešne sa zúčastnila na viacerých celoslovenských súťažiach a prehliadkach v umeleckom prednese i v písaní literárneho textu. Medzi ďalšie koníčky patrí hranie šachu a hra na klavíri. Je členkou literárneho klubu V.L.A.S. pri Novohradskom osvetovom stredisku v Lučenci. Na XV. ročníku celoslovenskej literárnej súťaže vo vlastnej tvorbe Literárny Lučenec 2022 získala Cenu Domu Matice slovenskej v Lučenci za prácu Medzi dvoma mlynskými kameňmi.

„Bojová porada!" ozvalo sa hlasno. Skupinka, evidentne Albínov bielych ako stena, začala intenzívne preberať taktiku nadchádzajúceho boja.

„Všetci počúvajte!" Hneď utíchla vrava. Prehovorila totiž ich veliteľka.

„Za každú cenu musíme vyhrať! Je jedno, kto pri tom zomrie! Priorita je vyhrať! Takže nebojte sa obetovať pre lepšiu vec!"

Napodiv, všetci to brali pomerne ľahostajne, nikoho to nerozhodilo....

Postupne sa do arény nahrnuli aj ich protivníci. Oni boli, na rozdiel od Albínov, čierni ako uhoľ.

„Všetci na miestach? Dobre, môžeme..." Všetko odrazu utíchlo. Nikto najskôr nechápal, čo sa deje, ale potom pozreli na najmenšieho vojaka ich armády. Nejaká neznáma sila zdrapila žoldniera a posunula ho o dva metre vpred. Vojak sa chcel pohnúť a vrátiť sa na svoje miesto, ale nevedel sa hýbať, akoby mu zdreveneli všetky končatiny. Ostatní sa len nemo prizerali, čo sa to deje...

Súperi sa Albínom najskôr začali vysmievať, ale posmech ustal v momente, keď sa aj ich vojak, tiež nedobrovoľne, posunul vpred. Všetci sa chceli rozutekať kade-ľahšie, ale nikto sa nevedel pohnúť zo svojho miesta. Nevedeli ani brvou mrknúť.

Odrazu sa pohol aj ďalší, väčší, kušou ozbrojený vojak a sila, ktorá všetkých ovládala, ho posunula vpred.

A takto to išlo ďalej... Vojakov posúvalo jedného za druhým, akoby ich ovládalo niečo iné, silnejšie.

Odrazu veliteľku Albínov odsunulo nabok – mimo bojového poľa.

To isté sa stalo aj na súperovej strane.

Nikto nevedel, čo sa robí... Nikto nevedel, ako všetko dopadne... Len sa bezmocne prizerali... V ponímaní oboch vojsk toto nemé zúfalstvo a absolútna odovzdanosť trvali celú večnosť.

Zrazu sa zhora ozval hromový hlas:

„ŠACH MAT!"

Eva Pôbišová (1985) sa začala venovať písaniu už na ZŠ. Našla v ňom potešenie, ktoré prerástlo až do túžby stať sa spisovateľkou a vydať knihu. Jej tvorba sa začala úplne obyčajnými slohovými prácami na hodinách slovenského jazyka či literatúry. Neskôr sa pridružila aj možnosť zúčastniť sa na Hviezdoslavom pamätníku. Svoje túžby, pocity, nesplnené priania, ale aj spôsob, ako byť vypočutá, našla práve v poézii, ktorú miluje. Tvorba nových zmysluplných veršov ju pohltila natoľko, že v nich našla útočisko a vlastnú formu liečebného procesu, čo sa rán života týka. Poézia ozdravuje telo aj dušu.

TICHO

Tichom preniká do mňa tvoje mlčanie, ktoré hľadá slová
a myšlienky v nich,
pritom sa v milovaní do lásky schová a náhle sa stráca otáznik,
čo nad nami občas stojí.

Dlane hladia dušu, ktorá si v nahote oblieka chvenie srdca,
aj keď sa bojí.
Do noci skladá pieseň pre dvoch,
bezbranne sa pozerá do budúcna,
no už chystá životu miesto pre troch,
a chytá sa nádeje ešte za horúca.

Netušíš, čo pre mňa znamenáš,
slová sa dajú ťažko vysloviť,
možno ma raz peklu zapredáš
a nebudeš chcieť pre mňa viac
perlu lásky z hlbín vyloviť.

Netušíš, že ma páli smútok, keď
ti halí tvár,
že ma šteklí úsmev, keď ti zdobí pery,
netušíš, no pre mňa málo je dar,
tak nedívaj sa len tak mlčky odo dverí..

Ticho je krásne, ale iba v noci,
keď ho sem-tam prebíja iný tón,
keď láska s nami bdie i usína,
hoci by sa najradšej skryla pod paplón.

MÁM STRACH

Mám strach.
Strach, že rána budú tmavé a lúče slnka mrazivé,
že to, čo cítim práve teraz, zajtra nemusí byť naživе.
Strach, že večere budú bez mesačných nocí a z hviezd
zostane iba prach, ktorý mi so svitaním vyhasne na perách.

Mám strach.
Bojím sa vlastného strachu, hoci sa možno nie je čoho báť.
Strach z toho, čo mám, čo nemám, i z toho, čo nemôžu mi vziať.
Koľkokrát sa ešte budem báť?
Vlastných snov, ktoré sú ako živé,
tieňov, čo zdajú sa mi podozrivé,
vlastných krokov, ktoré nemajú cieľ..

Mám strach.
Chcem, aby odišiel.
Bojím sa.
Bojím sa, že dni budú pre mňa príliš krátke,
že nestihnem privoňať kvetom na lúkach,
že môj život prežijem v skratke a nebudem rozumieť
vráskam na rukách, čo si navzájom cesty križujú.

Mám strach.
Strach, že moje slová ubližujú ľuďom, ktorých ľúbim,
strach, že nesplním to, čo im v tej chvíli sľúbim.
Bojím sa, že ma vlastný strach odsúdi do nelásky.
Bojím sa odpovede bez otázky,
že slová v nej budú mlčaním a výsledok bodkou,
ktorou poraním.
Bojím sa a neviem koľko ešte.
Čo ak môj život bude len o vine a treste
a ja budem
odsúdená?!

Mám strach.

RECENZIA

Obdobie ticha

JANEBOVÁ, Dana: *Obdobie ticha*. **Prvé vyd. Žilina: Pars Artem, 2022, 103 s.**

JUDITA ĎURČOVÁ

Prostredníctvom tejto originálnej publikácie sa pred nami rozprestiera fascinujúci a – ako to býva zvykom u drvivej väčšiny básnických výtvorov – nadreálne koncipovaný svet poézie. Čitateľa, zvyčajne prahnúceho po sústredenom emocionálnom zážitku, očarúva nielen zvolenými námetmi jednotlivých básní, ale aj nespornou hĺbkou ich ústrednej myšlienky majúcej ďaleko k „trendovému" poetickému umeniu súčasnej doby, ktoré sa dnes velebí ako ideálny prototyp básnického umenia, no v skutočnosti sa neraz vyznačuje plytkosťou ducha...

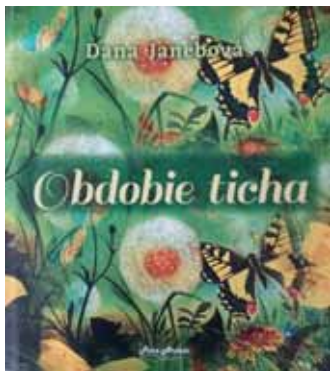

Autorkou príslušnej zbierky je Dana Janebová, v kruhoch širšej literárnej verejnosti už dôverne známa ako talentovaná a plodná poetka. V tomto prípade teda ani zďaleka nejde o jej novátorskú prvotinu, ako by sa azda mohlo javiť očiam nezasväteného pozorovateľa... Práve naopak – nadaná pisateľka má za sebou pomerne bohaté skúsenosti na literárnom poli vlastnej tvorby, keďže od roku 1986 až do súčasnosti má na svojou autorskom konte už rovných deväť knižne publikovaných zbierok. Jej ďalší poetický zväzok pod názvom *Obdobie ticha* teda priam vynikajúco uzatvára prvú desiatku v rebríčku tejto pozoruhodnej veršologickej plejády kníh, ktorá, ako dúfame, ešte nie je definitívne zavŕšená. Veď pracovitá poetka oplýva nielen náležitým talentom a nestrannou láskou k písaniu, ale môže sa tiež pochváliť viacerými oceneniami z regionálnych i celoslovenských súťaží literárneho charakteru, publikačnou činnosťou pre potreby dennej tlače aj členstvom v kultúrnej organizácii menom Spolok slovenských spisovateľov...

Jej desiata básnická zbierka vyšla v súčasnom roku a predstavuje štvrtú z jej kníh, ktorých sa po editorskej, ako i vydavateľskej stránke opäť raz ujalo činorodé slovenské vydavateľstvo Pars Artem. Jazykovej úpravy, korektúry a následnej edičnej prípravy sa vynikajúco zhostila známa spisovateľka Zuzana Kuglerová, kým vonkajšia obálka s pôvabným motívom zelenajúcej sa jarnej lúky či niekoľko vnútorných ilustrácií čiernobieleho rázu sú výsledným produktom holandskej umelkyne menom Anne-Marie Ridderhof. V uvedenej publikácii síce absentuje bežne zaužívaný predslov, zato jej však nechýba pôsobivý doslov, ktorý vzišiel z tvorivého pera už zmienenej Zuzky Kuglerovej...

Na vyše stostránkovom tlačenom priestore autorka čitateľovi ponúka možnosť nahliadnuť do jej obrazotvorného sveta poézie stvárneného za pomoci rozmanitých básnických celkov. Treba podotknúť, že kratšie poetické útvary sa tu striedajú s dlhšími, čo je vcelku príjemným osviežením pre myseľ, ktorá sa pri ich nerušenom čítaní okrem nadzmyslového vnímania mimovoľne usiluje aj o intelektuálne uchopenie ich skrytej básnickej podstaty. Trocha rušivo na nás pôsobia iba ak dlhé a pomerne často sa opakujúce názvy podaktorých básní, ale vzhľadom na autorkinu poetickú zručnosť jej tento literárny prehrešok možno bez výhrad tolerovať...

Zbierka sa nesie v plynulom jazykovom štýle a v jednoliatom duchu akejsi nadpozemskej kontemplatívnosti. Veľmi často sa v nej opakujú slová, ako napríklad svetlo, vesmír alebo láska... Z jej veršologických riadkov na nás dýcha pisateľkin vrúcny vzťah k duchovnému svetu anjelov, životu siahajúcemu ďaleko za hranice ľudskej existencie a v neposlednom rade aj k samotnému Bohu. Ich meditatívny kontext je natoľko nezameniteľný a výrazný, že z podaktorých básní na nás miestami priam sála opojná vôňa modlitby a človek má odrazu pocit, že sa nachádza priamo v kostole a kľačí pred pomyselným oltárom ticha... Veď práve ticho je ústredným motívom, ktorý sa ako zamatová línia tiahne celou knižkou, pôvabne pretkávajúc jej veršované zákutia. V prípade Dany Janebovej však básnické múzy na pomedzí tohto nehlučného priestoru rozhodne nemlčia s rovnakou náruživosťou, s akou na bojovom poli zvyknú rinčať nepriateľské zbrane. Práve naopak – ich zvonivý hlas znie veľmi intenzívne a na čitateľa striehne v každučkom slove jej básní. Hĺbavým a zároveň aj filozofickým spôsobom sa dotýka najvnútornejšej podstaty ľudskej duše, aby z nej nevtieravo vydoloval to najlepšie v podobe nefalšovanej príchylnosti k poetickému umeniu... Autorkina múza navyše oplýva aj určitou dávkou telesnej zmyselnosti, ak nie priamo maznavej erotiky. Tá je však do básní zakomponovaná s takou dômyselnosťou, že ani najzarytejšiemu mravokárcovi sa nemôže javiť ako neprístojná či nebodaj poburujúca... Najväčšie čaro jej básnenia však nepochybne spočíva v tom, že pisateľka sa rozhodla nekráčať po vyšliapaných chodníkoch, akými sa v poslednom čase uberajú moderné poetické trendy. Namiesto toho odvážnou rukou siahla po nenásilnej forme svojho básnického vyjadrenia a v jej tvorbe preto badáme tak rýmovaný, ako aj voľný verš, ktoré bez rozpakov navzájom strieda a kombinuje podľa vlastného uváženia. Nemožno ju teda vtesnať do zaužívaných predstáv o klasických normách literárnou kritikou uznávanej veršologickej tvorby. Zjavne nie je literárnou puritánkou, čo v čitateľovi vzbudzuje nemalú mieru sympatií k jej zmienenému poetickému stanovisku...

Na záver možno dodať iba ak to, že príslušná publikácia je vhodná pre dospelé generácie akýchkoľvek záujmov či povolania. A vďaka inšpiratívnej škále metafor, s ktorými jej tvorkyňa narába rovnako zručne ako kováč so svojím kladivom, v nás prebúdza nielen umeleckého ducha, ale i obrazotvornosť, ktorá v ňom vášnivo drieme.

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk
Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová, Peter Cabadaj, Martin Kubuš, Daniela Lysá, Marcel Páleš, Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis, vydavateľstvo (grafika)

Vydavateľ
Matica slovenská

Nijakú krajinu v moderných dejinách nepostihli také reštrikcie ako Rusko

Sankcie nedosiahli želané očakávania

Radoslav ŽGRADA – Fotomontáž: www.napalete.sk

V Európe sa skončila tohtoročná zima. Médiá hlavného prúdu uverejnili sebavedomé články, ako sme ju poľahky zvládli aj bez ruských energií. Kvalita žurnalistiky v liberálnych médiách čím ďalej, tým viac potvrdzuje nízku úroveň, keďže realita nie je až taká optimistická. Európska únia sankciami aj na lacné ruské fosílne palivá citeľne uškodila najmä vlastnému hospodárstvu.

Kolektívny Západ spolu s Európskou úniou po vpáde ruských ozbrojených síl na Ukrajinu zaviedol viacero balíkov sankcií. Ide o nevídaný sumár reštrikcií, aký nebol v moderných dejinách uvalený na nijakú inú krajinu. Podľa oficiálnej verzie mali Rusko pripraviť o zdroje potrebné na vedenie vojny. S plynúcim časom sa ukazuje, že šlo viac o zničenie Ruska ako o pomoc Ukrajine. Cieľom mal byť kolaps ekonomiky Ruskej federácie ako nepodriadeného oponenta Západu. Realitou je, že sankcie na Moskvu nefungujú a spôsobili obrovské škody európskym ekonomikám a výrazne znižujú životnú úroveň ľuďom na kontinente.

GEOPOLITIKA

Je pravda, že pre reštrikcie došlo k zníženiu objemu obchodu medzi EÚ a Ruskou federáciou. Podľa Eurostatu sa po roku sankcií znížil podiel Ruska na európskom dovoze uhlia zo 45 percent na konci roka 2022 na 22 percent v porovnaní s rokom 2021; pri plyne z 36 percent na 21 percent; obchod s hnojivami klesol z 29 percent na 22 percent, liatiny a ocele ubudlo zo 16 percent na 10 percent. Navyše podiel Ruska v obchodnej výmene s obilninami klesol na európskom trhu z 20 percent na 6 percent. Podiel Ruska na dovoze do EÚ klesol medzi februárom a decembrom 2022 z 9,5 percenta na 4,3 percenta. V rovnakom období sa znížil podiel Ruska na exporte EÚ zo 4 percent na 2 percentá. To je vo vzťahu na objemy, inak to však vyzerá v nominálnom peňažnom vyčíslení. Sankcie spôsobili raketový rast cien energií a pre obyvateľstvo spôsobili nepríjemnú infláciu. Ruská federácia tak za menšie množstvo vyvezeného tovaru získala viac prostriedkov ako v predošlých rokoch.

■ MAXIMÁLNY OBRAT

Podľa Eurostatu obchod medzi Ruskom a EÚ dosiahol v roku 2022 maximálnu hodnotu za 8 rokov 258,6 miliardy eura. Dovoz z Ruska do EÚ prekonal podľa tejto inštitúcie historický rekord. Dosiahol 203,4 miliardy eura, čo takmer zodpovedá historickému maximu z roka 2012 (203,6 miliardy eura). Vývoz z EÚ do Ruska naopak klesol o 38,1 percenta na 55,2 miliardy eura. Je zrejmé, že obchodná bilancia EÚ s Ruskom sa prudko zhoršila a dosiahla rekordný deficit 148,2 miliardy eura. Ten sa medzi rokmi 2021 a 2022 zdvojnásobil. Sankciami sa síce znížil ruský objem vývozu, ale za zvýšenú cenu. Moskva tak získala rekordný balík financií od európskych spotrebiteľov, zatiaľ čo biznisu z EÚ ušiel zisk z exportu do Ruska. Skutočnosť napovedá mnoho o kvalite riadiacich elít na Západe, ako aj u nás.

Na kontinente sa drasticky zvýšila cena energií pre podniky a obyvateľstvo, čo sa odzrkadľuje vo vysokej inflácii. Suma týchto nákladov, o ktorých naše liberálne médiá nehovoria, je desivá. Náklady zrieknutia sa ruskej energie spočítali novinári agentúry Reuters. Výdavky Európskej únie na boj s energetickou krízou sa blížia podľa nich 697 miliardám eur (s Britániou – 800 miliárd eur). Väčšina prostriedkov je zameraná na dotovanie maloobchodných cien pohonných hmôt a elektriny, teda na zníženie cien pre obyvateľstvo a podniky. To sa zhoduje s výpočtami amerických analytikov z agentúry Bloomberg z konca minulého roka. Tí zhodnotili celkové kumulatívne straty Európy za odstavenie od ruských energií na vyše jeden bilión eur. Je namieste otázka: bude aj nasledujúca zima taká mierna, ako bola minulá, a budú mať štáty Európy aj nasledujúci rok ďalší bilión eur na dotovanie cien energií? Ak nie, budúcu zimu vo väčšine európskych krajín ponesie náklady na vlastných pleciach obyvateľstvo. To môže mať pre mnohé vlády, ako aj spoločný európsky projekt zničujúce následky.

■ RAST BANKROTOV

Drahé energie už menia štruktúru európskej ekonomiky, priemyselné výrobky sa stávajú neschopné konkurencie na svetových trhoch. Podľa Eurostatu počet bankrotov v poslednom štvrťroku 2022 oproti predchádzajúcemu štvrťroku vzrástol o 26,8 percenta. Bankroty v rámci Únie vzrástli vo všetkých štyroch štvrťrokoch roka 2022 a teraz sú na najvyššej úrovni od roka 2015, keď Eurostat začal záznamy o platobnej neschopnosti zhromažďovať. Ceny energií zasahujú aj nosné priemyselné odvetvia a gigantov v odbore. Začiatkom marca sa nechala počuť vplyvná prezidentka Zväzu nemeckého automobilového priemyslu bývalá ministerka Hildegarda Müllerová. Vo vystúpení si vôbec nebrala obrúsky a naplno oznámila, že 88 percent všetkých firiem zapojených do výroby automobilov veľmi rýchlo opustí Európu, pokiaľ nebudú okamžite zabezpečené lacné energie. Pretože Nemecko a Európa nie sú už vinou drahých energií schopné konkurencie.

■ SŤAHOVANIE FIRIEM

Podľa Müllerovej už 22 percent firiem plánuje presun do zahraničia a 14 percent firiem plánuje ukončiť všetky investície v Európe. Čo by to znamenalo pre automobilový priemysel na Slovensku, nie je treba rozvádzať. Podobne šéf jedného z najväčších chemických koncernov na planéte BASF Martin Brudermüller oznámil 3. marca šokovaným zamestnancom v ústredí v nemeckom meste Ludwigshafen, kde pracuje 39 000 zamestnancov z celkového počtu 111 000 pracovníkov, nech sa pripravia na masívne prepúšťanie. Firma oznámila, že ešte nejaký čas budú mať v Nemecku prácu, ale závody BASF sa kvôli cene energií už nebudú v EÚ modernizovať, teda že sa len nechajú nejaký čas „dobehnúť“ do svojho konca. Firma postaví nové fabriky v krajinách s dostupnou cenou energií. A to je len pár príkladov.

Nekompetentnosť až fanatická zaslepenosť európskych elít túžiacich po nereálnej porážke Moskvy ničí vlastnú ekonomiku, zatiaľ čo Ruskej federácii medzinárodné organizácie predpovedajú hospodársky rast. Pre svoj export veľmi rýchlo našli náhradu, veď len India zvýšila nákup ruskej ropy minulý rok o 1 600 percent. Európsky priemysel nemá šancu byť vo svete konkurencieschopný bez lacných vstupov energií. To ženie nahor infláciu, s ktorou Európska centrálna banka, ako aj Federálna rezervná banka USA bojujú zvýšením úrokovej sadzby. Následkom čoho padli v Spojených štátoch už prvé banky...

Po troch desaťročiach opúšťa Slovensko významný potravinársky producent

Tradičná výroba mieri do zahraničia

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: archív Dr. OETKER

Spoločnosť Dr. Oetker Slovensko v polovici roka 2023 zatvorí svoj závod v Boleráze pri Trnave. O prácu tak príde asi sedemdesiatpäť zamestnancov, ktorým chce podnik garantovať kráľovské odstupné. Horšou správou je, že s odchodom podniku sa zo Slovenska stratí aj výroba tradičných cukrárenských polotovarov a potravín, ktoré sa tu vyrábali vyše trištvrte storočia.

Podľa vyjadrení riaditeľa závodu Jozefa Debreckého pre Slovenské národné noviny dôvodom je, že budova, v ktorej od roka 1993 spomínané potravinárske a cukrárenské produkty vyrábali, bola postavená ešte v roku 1962. „Podľa všeobecných kritérií na konštrukciu výrobných budov na tento

KAUZA

druh požívatín v prášku už vtedy nezodpovedala normám. Bolo to aj preto, lebo závod v Boleráze vyrábal prioritne kukuričný škrob a jeho deriváty na priemyselné využitie. Výroba požívatín v maloobchodnom balení pre koncového spotrebiteľa bola v podstate vedľajšou činnosťou.“

■ KONČIA IKONY

História závodu v Boleráze sa začala písať už v roku 1912, keď Armin Weiss postavil na tomto mieste liehovar. Ďalší majitelia slovenskej škrobárne Deutsch a Grunfeld sa v roku 1919 usilovali vyrobiť škrob z divých gaštanov. Potom zistili, že vhodnejšia je kukurica. V rokoch 1924 až 1927 pretransformovali celú výrobu na výrobu kukuričného škrobu. Tesne pred koncom druhej svetovej vojny nemeckí vojaci celú technológiu rozobrali a odviezli do Nemecka.

Producent potravinárskych substancií a polotovarov dvíha kotvy, opúšťa Slovensko a mieri do lacnejších vôd...

Po roku 1989 sa škrobárenský závod Boleráz nakrátko osamostatnil. V roku 1991 ho prevzala belgická firma Amylum. Podnik od nej v roku 1993 odkúpila spoločnosť Dr. Oetker.

S odchodom firmy Dr. Oetker preto odchádzajú aj receptúry. Slovenský klenot – unikátny BB puding vynašli ešte pred druhou svetovou vojnou v Piešťanoch. Vznikol na báze kukuričného škrobu s pridaním keksovej múčky, kakaového prášku a špeciálnej zložky, aby detské bruška netrpeli nafukovaním. Vyrábal ho podnik Panvita v Piešťanoch, ktorý vlastnil prevádzkovateľ kúpeľov podnikateľ Ľudovít Winter. Po vojne a zabavení majetku rodiny Winterovcov ho začala vyrábať štátna Slovakofarma v Hlohovci. Od päťdesiatych rokov minulého storočia puding opúšťal Slovenské škrobárne Boleráz, kde bola k dispozícii jeho hlavná zložka kukuričný škrob. Ľahkovážne sme sa receptúry vzdali tým, že sme umožnili privatizáciu podniku. S firmou Dr. Oetker na Slovensku končí aj výroba potravinárskeho škrobu Solamyl, ktorý vlastnila česká firma Natura. Dr. Oetker túto značku odkúpil do svojho výlučného vlastníctva pre obe krajiny. Odchádza aj ikonický Zlatý klas, vyrábaný od roka 1947. Podľa Jozefa Gebreckého sa pôvodne vyrábal pod názvom Krémový prášok so zlatým klasom, samotnú značku si zaregistrovala Dr. Oetker po roku 1993.

■ NIJAKÁ PODPORA

Asi tridsať kilometrov od Bratislavy v maďarskej Jánossomorji firma Dr. Oetker postavila moderný závod s niekoľkonásobnou kapacitou, ktorý vyrába dnes aj pre viac ako ďalších desať krajín, najmä v západnej Európe.

„Presun bol preto logický. Časť výroby sa odsunie do nášho závodu v Kladne v Českej republike, ktorý už dnes vyrába pre Slovensko množstvo výrobkov a kde bola ešte voľná výrobná kapacita,“ hovorí Jozef Gebrecký.

Odmieta aj dôvod ponuky priaznivejších podmienok na presun výroby do zahraničia zo strany Maďarska: „Žiadne ekonomické výhody a ani iné úľavy alebo vládne subvencie v Maďarsku, na Slovensku ani v Českej republike sme nikdy nedostali, takže takýto dôvod pri rozhodovaní ani neexistoval.“ Jozef Gebrecký sa tiež vyjadril, že distribúcia všetkých výrobkov firmy bude tak ako doteraz dostupná pre spotrebiteľov vo všetkých obchodoch na Slovensku v ich kvalite a v cenách, na ktoré je spotrebiteľ zvyknutý.

„Faktorom, ktorý nejako vplýval na rozhodnutie ukončiť v Boleráze výrobu, neboli ani žiadne relevantné rozdiely v mzdových nákladoch na Slovensku a Jánossomorji.“

■ ĎALŠIE ODCHODY

Podľa relevantných zdrojov to nebude jediný odchod potravinárskeho výrobcu zo Slovenska. V druhom štvrťroku 2023 avizuje odchod z Prešova aj štvrtý najväčší výrobca balených potravín na Slovensku Orkla Foods Česko a Slovensko. Majiteľom je nórsky nadnárodný koncern Orkla so sídlom v Osle. Trh zásobuje majonézami Doma a vyrába aj trvanlivé potraviny značky Hamé či Vitana. Ani tento podnik nechce hovoriť o skutočných príčinách odchodu a zdôvodňuje to iba nutnosťou reštrukturalizácie výroby a úsilím zaistiť dlhodobú konkurencieschopnosť pre nárast nákladov na Slovensku.

NA MARGO

Správca Matice slovenskej Maroš Smolec prijal pozvanie na diskusiu so študentmi politológie. Na trenčianskej akademickej pôde sa rozprávali o národných témach a postavení Matice slovenskej v dvadsiatom prvom storočí. V úvode

Zaujímavá beseda

predostrel budúcim absolventom politológie históriu najstaršej celonárodnej ustanovizne Slovákov. Vysvetlil tiež, že Matica slovenská stála pri kľúčových historických míľnikoch moderných slovenských dejín. Študenti trenčianskej Katedry politológie sa dozvedeli, že mnohé matičné osobnosti boli súčasťou politických procesov formujúcich Slovákov na v moderný politický národ. Za kľúčové označil, že slovenské vlastenectvo, národná identita a patriotizmus nemá nič spoločné s nenávistným nacionalizmom a šovinizmom. Nádejní politológia zo Slovenska, z Ukrajiny, Ruska a Kazachstanu si mohli upevniť vedomosti z histórie Matice slovenskej ako najstaršej celonárodnej ustanovizne Slovákov. Na základe politicko-spoločensky deklarovanej plurality názorov im predstaviteľ ustanovizne odprezentoval národno-vlastenecký pohľad, ktorý v správnej miere môže vytvárať v mladej slovenskej generácii zdravé národné povedomie bez ohľadu na jej politické a hodnotové presvedčenie. Budúcich nádejných politológov chceme aj týmto spôsobom naučiť vzájomnej úcte a rešpektu k iným politickým a ideologickým názorom, pokiaľ nenarušujú celospoločenský poriadok a demokratické usporiadanie v našom štáte.

Matej MINDÁR

NA SLOVÍČKO

s Jaroslavom ZELINKOM, predsedu Humenskej zberateľskej spoločnosti.

● Čoskoro si občianske združenie Humenská zberateľská spoločnosť pripomenie desiate výročie existencie. Čo chystáte?

K desiatemu výročiu by sme radi vydali zberateľský žetón a poštovú pečiatku. Naším zámerom je tiež vydať pamätnú mincu, ktorá by pripomenula existenciu združenia, ktorého činnosť nás radí medzi agilné združenia nielen v Humennom, ale aj v širšom okolí.

● Pôvodne bolo predmetom vašej činnosti zberateľstvo...

K tomuto odkazu sa hlásime aj v súčasnosti. Medzi našimi členmi sú mnohí zberatelia, ktorí radi obmieňajú svoje zbierky na tradičných burzách. Dve-tri ročne organizujeme aj my a zúčastňujú sa na nich popri domácich aj zberatelia z Košíc, Prešova či Popradu.

● Novodobou tradíciou činnosti združenia je organizovanie zájazdov za poznaním.

Za uplynulých desať rokov sme uskutočnili vyše stodvadsať akcií s týmto zameraním. Dali by sa rozdeliť do dvoch oblastí: absolvované vlakom alebo autobusmi vďaka grantovej podpore Mesta Humenné. Aj tohto roku nás čakajú zaujímavé cesty za poznaním. Konkrétne na Spišský hrad, do Spišskej Kapituly a Levoče, ďalej sa chystáme navštíviť slobodné kráľovské mesto Kežmarok, Údolie smrti s pamätníkmi vo Svidníku a v obciach, kde prebiehali neľútostné boje. Podobné zameranie má aj návšteva pamätných miest v okrese Bardejov. Okrem týchto a ďalších akcií, ktoré podporilo Mesto Humenné, chystáme už siedmy ročník seminára Historické pamiatky na Zemplíne. Pozývame naň renomovaných historikov, aby nám i širokej verejnosti priblížili historické premeny Zemplína v jeho pôvodnej podobe.

10. VÝROČIE ZALOŽENIA HZS 2013 2023 HUMENSKÁ ZBERATEĽSKÁ SPOLOČNOSŤ 12. 5. 2023 HUMENNÉ

Jaroslav ZELINKA

Marián ŠIMKULIČ
Foto: SNN

Výhražný list zbojníckej družiny skupiny obyvateľom Bardejova

Osudy zbojníka Fedora Hlavatého

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

V starej bardejovskej radnici, ktorá slúži ako expozícia Šarišského múzea, je vystavená kópia listu zbojníckej skupiny Fedora Hlavatého slobodnému kráľovskému mestu Bardejov. Zväčšený pergamen s historickou pätinou nás uvádza do konca 15. storočia, keď v Hornom Uhorsku vyčíňali zbojníci. Po smrti kráľa Mateja Korvína panstvo pritiahlo opraty. Nový kráľ Vladislav II. vydal zákon, že poddaný musí pred presťahovaním zaplatiť svojmu pánovi nielen nájomné, ale aj všetky riadne i mimoriadne dane.

Ak k tomu prirátame neúrodu a mor, zvýšené robotovanie na urodzeného i cirkev, nečudo, že sa ľudia búrili.

■ VÝHRAŽNÝ LIST

V spomínanom liste bardejovskému magistrátu sa uvádza: „Vy zlí a nespravedliví lude bardejovskí, vy ste našich bratov dali obesiť, necitlivo zavraždiť, ludi dobrých a nevinných, ktorí vám ani nikomu ničím neboli vinní. A preto, ak nám priateľom a rodine za nich nezložíte štyristo zlatých do troch týždňov v kláštore u Mohyly pri Krakove alebo u kartuziánov v Lechnici, siahneme na vaše hordla, na vaše imanie i budeme sa pomstiť i na vašich poddaných. Napísané v deň svätého Jakuba 25. júla 1493.“ Pod znením listu je nakreslená šabľa, metla, oheň a ručnica . Nižšie pod nákresom sa nachádza nápis: Orava, Muráň, Dunajec, Sanok, Rimanov, Przemyśl a pod ním ako pečať je vypálených šesť dier. V ľavom rohu pergamenu je nakreslený sťatý človek s nápisom Vasko nevinný. Vedľa neho sa nachádza kresba šibenice s troma obesencami, pod ňou je nápis Krov nevinná a vpravo od nej nápis Timko nevinný.

■ ZÁUJEM HISTORIKOV

Keďže zbojnícka skupina Fedora Hlavatého pôsobila na oboch stranách hranice vtedajšieho Uhorska a Poľska, o jej osudy sa zaujímajú aj poľskí historici. Robert Bańkosz v knihe Strazliwi zbójnicy z Bieszczadów i okolicy, ktorá vyšla v Krosne v roku 2010, takto opisuje zbojníka a jeho skupinu: „Ľudia rozprávali, že musel mať veľkú hlavu a bol to silný zbojník. Na svet prišiel v obci Ruská Volová, okres Snina. Tam je na priečelí obecného úradu tabuľa, že v 15. storočí sa tu narodil vodca proti feudálnej moci, kapitán zbojníckej skupiny Fedir Holovatij. Bol kapitánom najväčšej zbojníckej družiny, ktorá mala od 20 do 50 členov. Do skupiny patrili jeho dvaja bratia – Danko i Vaska. Pôsobili v okolí Humenného, Sniny, Medzilaboriec, Svidníka, Stropkova i Bardejova. Vypravili sa tiež na poľskú stranu pod Przemysl, Sanok i Rimanov. Sporadicky sa ocitli aj na Orave, Muráni, Dunajci i Spiši.“

Ako prvý známy násilný čin zbojníckej skupiny Fedora Hlavatého (jej identita sa zistila neskôr) je zaznamenaný útok na majetok urodzeného Štefana Rozgoňa tridsiateho marca 1492. Zbojníci vo Vyšnom a v Nižnom Svidníku, Vagrinci, Pstrine a Staškovciach ukradli kone, šatstvo aj potraviny. Zničili pritom mnohé nehnuteľnosti. Škody boli asi štyristo zlatých. Okrem lúpeže sa dopustili násilia na ženách a mladých mužoch z panstva. Obchodníci z Bardejova sa tiež sťažovali, že cesty nie sú bezpečné, že ich akísi neznámi lupiči okrádajú o tovar a že jedného z nich uniesli a prepustili až potom, keď jeho najbližší zaplatili zaňho výkupné. Vtedajší richtár Bardejova Pavol Czipser sa v mene patriciátu listami obrátil o pomoc. Adresoval ich dedičnému išpánovi Spiša a palatínovi Štefanovi Zápoľskému, zemplínskemu išpánovi Jánovi Tarcaiovi z Brekova i Pavlovi Durholzovi, kapitánovi Spišského hradu. Oslovil tiež ctihodných mešťanov Košíc, Prešova aj kastelánov hradov. Poukázal na to, že v okolí Bardejova vyčíňa početná skupina zbojníkov, ktorá ohrozuje tunajšie panstvá, cirkev, uhorských i poľských obchodníkov, ktorí tadiaľ prechádzajú. Žiadal ich o urýchlenú pomoc a vyslanie strážcov zákona. Mesto Bardejov vyčlenilo žoldnierov, aby prenasledovali zbojníkov, no ako zdôraznil richtár v liste, samo to bez spoločného postupu nedokáže.

Možná podobizeň známeho zbojníka z okolia Bardejova

Výhražný list zbojníckej skupiny Fedora Hlavatého Bardejovčanom

■ DOHODY SO ZBOJNÍKMI

Richtár Bardejova pochopil, že zhromaždiť väčší počet žoldnierov a ozbrojených drábov trvá dlho. Medzitým zbojníci prepadli Červený Kláštor v Lechnici a ukradnuté veci predali v humenskom panstve. Zatiaľ členovia mestskej rady dostali listy, ktoré boli odpoveďou, ako skoncovať so zbojníkmi ohrozujúcimi nielen Bardejov. Kapitán hradu Stropkov Žigmund Zvolský na varovanie, že na stropkovských majetkoch sa skrývajú zbojníci, namiesto ozbrojenej pomoci žiadal o radu mesto Bardejov, bez ktorého sám vraj nič nezmôže. Dedičný išpán Spiša a palatín Štefan Zápoľský na upozornenie, že na majetkoch pánov z Humenného sa ukrývajú zbojníci, vyslal nevického kastelána Františka Panyho, ktorý na kráľov príkaz mal vyhľadať, prenasledovať a potrestať zlodejov. Žiadal pritom Bardejovčanov, aby poslali žoldnierov, ak ich o to požiada spišský kapitán Pavol Durholcz. Zemplínsky išpán Ján Tarcai uviedol, že košickí mešťania sa chystajú vyslať k nemu ozbrojencov, ktorí sú pripravení vyčistiť krajinu od lupičov. Zároveň žiadal Bardejovčanov, aby zistili, kde sa nachádzajú. Odpoveď od uhorského kráľa Vladislava II., opatrená kráľovskou pečaťou, vyznela tak, že len čo dostal správu o tom, ako na cestách lupiči prepadávajú a okrádajú kupcov, dal príkaz stropkovskému kapitánovi Žigmundovi Zvolskému, aby ich prenasledoval. Takisto to monarcha nariadil aj Bardejovčanom, ktorí v tom čase už vedeli, že niektorí vyzvaní kasteláni odmietli pomoc pri prenasledovaní zbojníkov. Ba v Brekove, Jasenove, Stropkove či v Neviciach im zaručili voľný pohyb a slobodný pobyt za podmienok, že nebudú poškodzovať majetky panstva. Nehovoriac o tom, ako na týchto panstvách zbojníkom pomáhali obyčajní ľudia. V tejto situácii Bardejovčania usúdili, že už nemôžu ďalej čakať a musia si pomôcť sami.

■ SPOLOČNE SO SUSEDOM

Napokon sa bardejovskí žoldnieri spojili s drábmi makovického hradu a hnali zbojníkov až na humenské panstvo. V Krásnom Brode dokonca zajali Baitka, podľa všetkého tamojšieho pravoslávneho popa. Senko z Krásneho Brodu na mučidlách prezradil, že Baťko v Krásnom Brode za peniaze vymenil dva kone od Vaska, škultéta zo Stariny. Šatstvo z majetku urodzeného grófa ukryli v dedinách Pčoliné, Hostovice, Starina a Veľká Poľana. Bolo zaujímavé, že mučený väzeň nepoznal meno kapitána družiny, vedel len, že pochádza z Ruskej Volovej. Druhý väzeň, Staško z Oslavy, na mučidlách prezradil, že najvyšším kapitánom zbojníckej družiny je Fedor Hlavatý. Obaja mučení vyzradili ďalších členov družiny. Patril tam Kopáč, brat kapitána, ktorého volali Vasko. Tiež Danko, brat kapitána i Vaska Kopáča, všetci pochádzali z Ruskej Volovej. Ďalšími zbojníkmi boli Stečko z panstva Mukačevo, Federeč z Užhorodu, Ryn z Hrabovca, Cigán zo Svetlíc, Tomko zo Žmigrodu, Roman zo Stariny, Šimko z Bardejova či Ján Poliak – obaja posledne menovaní boli dokonca žoldniermi v Bardejove. Zoznam tvorilo skoro päťdesiat zbojníkov.

Čo sa týka zajatia Baitka z Krásneho Brodu, nebolo isté, či ide o dvoch mužov, z ktorých jeden bol zbojníkom a druhý pravoslávnym popom. Na bardejovský magistrát sa vtedy obrátil dedičný majiteľ humenského panstva Ján Druget s grófkou Žofiou Wamosovou. Oslovili ich poddaní dediny Krásny Brod, ktorí vypovedali, že ich pravoslávny pop nikdy nebol členom Hlavatého zbojníckej družiny a ani sa nezúčastnil na prepadoch jeho skupiny. V záujme udržania dobrých susedských a priateľských vzťahov požiadal Ján Druget, aby menovaného Baitka alebo Baťka, ako mu v obci familiárne hovorili, prepustili z väzenia. Dvadsiateho deviateho septembra 1492 odovzdal mestskej rade spolu s listom i svoje grófske caucio fideiussionaria. Po opätovnom vypočúvaní zbojníkov Staška a Senka sa potvrdilo, že pravoslávny pop z Krásneho Brodu sa nezúčastnil na zločinoch, z ktorých ho obviňovali. Mestská rada ho po týchto výpovediach prepustila z väzenia. Prepustili aj jeho spoluväzňov Juraja, Lefira i Fedora z Krásneho Brodu, ako aj Danila a Lukáča z Roškoviec, pretože ďalší ručitelia tvrdili, že menovaní väzni sa údajne nikdy nedopustili zlých činov proti vrchnosti, ktoré im pripisovali.

Zároveň mestská rada žiadala od ručiteľov, aby sa postarali o to, že prepustení väzni sa bezpodmienečne dostavia pred mestský súd, kedykoľvek ich o to požiadajú. Ďalej sa museli ručitelia i väzni zaručiť, že sa do ďalšieho pojednávania očistia od všetkých zločinov, z ktorých ich obviňujú, a v tom čase ani ručitelia, ani prepustení väzni, ich bratia, priatelia alebo pokrvne príbuzní nepoškodia kráľovské majetky na makovickom panstve i majetky Bardejova. A nakoniec – ak zistia, že Fedor Hlavatý zhromažďuje zbojníkov a chystá sa ich napadnúť, dajú to urýchlene vedieť.

■ ROZUZLENIE PRÍBEHU

Mesto Bardejov bolo v stredoveku známe svojou krutou spravodlivosťou. Kniha výrokov, nachádzajúca sa v mestskom archíve, mnohé naznačuje. Je tam zmienka o treste upálením za krádež medu a zničenie úľa, sťatie hlavy za krádež palivového dreva na odpuste či ukrižovanie za krádež v dome richtára. V celom Šariši bolo známe: „Od bardejovskej spravodlivosti zachráň nás, Bože!“ Služby svojho kata mesto využívalo tiež proti skupinám zbojníkom. Aj mučených a vypočúvaných zbojníkov Senka a Staška čakala šibenica. Následne spišský kapitán Pavol Durholz oznámil listom z 3. októbra 1492 mestskej rade v Bardejove, že sa zemplínskemu išpánovi Jánovi Tarcaimu podarilo vyraziť proti Hlavatého skupine. Prenasledoval ju veľký počet žoldnierov a ozbrojencov, medzi ktorými bolo aj štyristo Košičanov. Zbojníkom sa však podarilo utiecť do Poľska, o čom informuje radu mesta listom z 11. októbra 1492 biečsky kapitán Jakub Pyecz. Oznamuje v ňom Bardejovčanom, že na verejných cestách poľského kráľovstva lúpia zbojníci Fedora Hlavatého. Ak sa ich podarí dopadnúť, odpykajú si za svoje činy spáchané v Poľsku i v Uhorsku. Keďže zbojníci sa často presúvali medzi hranicami oboch krajín, v mene poľského kráľa Jána Alberta žiadal Bardejovčanov, aby mu oznámili, keby sa zbojnícka skupina opäť objavila v Hornom Uhorsku.

■ SLUČKA SA SŤAHUJE

Špión, tabellarius, listár z Banskej Bystrice dal Bardejovčanom vedieť, že Fedor Hlavatý sa chystá zaútočiť na mesto. Preto už novozvolený richtár Juraj Mager najal tridsaťdva žoldnierov, aby prenasledovali zbojníkov. No znovu im ušli. Tentoraz však vedeli kde. „V zmysle našich dohôd vás upozorňujem, že Hlavatého zbojníci sa nachádzajú pri Brekove, kde nám hrozia vypálením kráľovských majetkov. Ale tentoraz sme pripravení a mám plán, ako ich dostať do pasce. Budeme útočiť tak, aby museli ustupovať smerom na Bardejov, kde budete pripravení vy bardejovskí mešťania a žoldnieri. Tak sa Hlavatého družina dostane do klieští, odkiaľ by už nemala uniknúť. V prípade súhlasu zariaďte potrebné. V Brekove dňa 10. mája 1493, zemplínsky išpán Ján Tarcai.“

Bardejovčania boli pripravení, aby sa raz a navždy porátali s Hlavatého zbojníkmi. Žiaľ, aj tentoraz sa najvyššiemu kapitánovi, capitaneus supremus, Fedorovi Hlavatému a väčšine jeho zbojníkov podarilo ukryť v lesoch. Zajali však kapitánovho brata Vaska s prímenom Kopáč i Timka z poľskej Olszanice, ktorých čakali najvyššie tresty: Vaska sťatie a Timka obesenie.

Práve z tohto obdobia je známy aj citovaný výhražný list zbojníkov Fedora Hlavatého, adresovaný Bardejovčanom. Keďže občania slobodného kráľovského mesta nesplnili ich požiadavky, zbojníci ho naozaj prepadli.

Martin MARTINČEK: Boh mi nedal oči preto, aby som chodil slepý

Fakt je, že vidím všeličo, čo iní nevidia

Laco HÁMOR – Foto: autor

Cesta k umeleckým métam nestora slovenskej fotografie Martina MARTINČEKA bola zarúbaná aj ľudskou zlobou i tragédiami. Vraj práve tak sa krúti svet. Predposledná kniha Ako sa krúti svet (1995) je rekapituláciou s Mariánom Pauerom, dvorným kunsthistorikom tridsaťročnej tvorby umelca. Údel fotografovať osobité príbehy krajiny ľudí zvládol bravúrne. Bohato ilustrovanú knihu zdobia aj kultové čiernobiele fotografie, známe portréty rodín vrchárov, ktoré spoznal na potulkách. Mnohým z nich pomáhal.

Legendárny Adam Kura, Martin Dutka a iní preslávili majstrove fotografie i Liptovskú Tepličku. „Martinček kráčal svojou horou pokojne a pokorne a pozorne počúval krajinu i ľudí, aby potom cez počuté videl. Hoci kráčal neprešliapaným chodníkom ako prvolezec, ani na okamih nestrácal zo zreteľa znamenie, v mene ktorého sa vydal na cestu.“

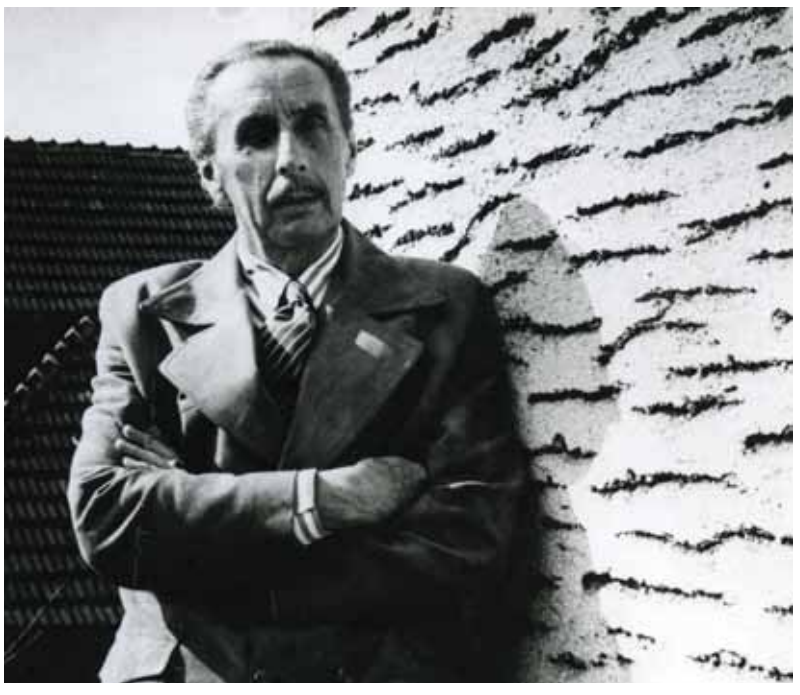

■ PÁN DOKTOR Z MESTA

Pohľad Ľuda Petránskeho, výtvarného teoretika a historika, ešte doplňme, že v pamäti dedinčanov spod Kráľovej hole je Martin Martinček „pán doktor z mesta“ alebo „náš fotografista“. Fotografie zo života liptovských vrchárov sú okamihmi života, príbehov o ich nepoddajnosti, nezmieriteľnosti, často s pohnutými osudmi. V autorskej licencii provokujú reáliami krajiny, s ňou spätými ľuďmi. S pokorou a úprim-

PROFIL

ným umeleckým fortieľom sú svedectvom odchádzajúceho starého sveta. Režisér Dušan Hanák Martinčekove zábery rozhýbal v pozoruhodnom umeleckom dokumente Obrazy starého sveta. Jeden z nich – starenka prelieza-júca palisádu s „nemým“ povzdychom „kurva ploty“ – ilustruje akýsi predikát plotov, ktoré prekážajú vetchým, ťažkou prácou uboleným údom. „Ak to čul náš pán doktor z mesta, ten s fotoaparátom na grgu, nechá si to pre seba.“ No nenechal. S ďalšími (mini)riportmi sa podelil s tisíckami čitateľov.

■ OSOBNÉ TRAGÉDIE

Ani po dlhom čase nedokázal rozprávať o vlastných rodinných tragédiách. Spomienky zostali schované hlboko v srdci. Od bratranca Gustáva Martinčeka sa dozvedáme: „Po fronte vo februári v roku 1945 sa s rodinou mienil dostať do Sabinova na oslobodené územie. Vojenské auto s jeho otcom, milovanou manželkou Erikou, dvoma synmi Petrom a Iľjom sa dalo do pohybu a zrútilo sa do rozvodnenej Torysy, všetci zahynuli.“ Bol to zrejme okamih, po ktorom by opustila vôľa žiť každého. Na pozadí udalosti vyšla útla knižka s intímnym Martinčekovým vyjadrením žiaľu a smútku: „Som zdegenerovaný na lotra bez pokánia / na prehnitý konár, nehodný pahreby / na slepú uličku, čo vedie do múra.“

■ VEĽKÝ ŠÉF BAGRISTOM

Martin Martinček pôsobil v súdnictve. Do roka 1948 pohltili ho pracovné povinnosti na Povereníctve spravodlivosti a financií. Vznikalo pod jeho vedením. Stal sa prezidiálny šéf Úradu predsedníctva Slovenskej národnej rady. Stretol osudovú ženu Ester Fridrikovú-Šimerovú...

Všetko sa v priebehu mesiacov zmenilo. „Víťazstvo“ pracujúcich a uchopenie moci sovietskou piatou kolónou zastihlo rodinu nepripravenú. Po zatknutí ho z väzenia síce dostal spolužiak práv Gustáv Husák, ale o pár dní sa aj on sám ocitol za mrežami. „Buržoázneho nacionalistu“ prepustili až po dvanástich rokoch.

Martinčekovci obišli o čosi „lepšie“. V rámci Akcie B ich do štyridsiatich ôsmich hodín prinútili opustiť bratislavský byt, bez náhrady. Tak skončila vyše tisícka ďalších rodín. Aj veterán

Obrazové knihy: Nezbadaný svet (1964) s Lacom Novomeským, Vám patrí úcta (1966), Svetlá vo vlnách (1969), Vrchári (1975), Hora (1981), Chvála vody (1981), Čas slnka (2000), Báseň o Kriváni (1988) s Milanom Rúfusom, Ako sa krúti svet (1995) s Mariánom Pauerom, Krása slnka (2001). Umelcove fotografie zdobia eseje Dalimíra Hajka Rozpätie dňa a noci (1992) a publikáciu Daniela Šimka Si sneh (2005).

Červeného kríža, zakladateľ lekárnictva na Slovensku Vladimír Žuffa, lekár a dramatik Ivan Stodola a iní. Za barbarské deložovanie a vysídlenie bol zodpovedný Jozef Lietavec, poverenik vnútra, ktorý pridelil ukradnuté byty funkcionárom. V Bojniciach, kde umrel v roku 2011, ho pokladali za odbojára. O tom, že rozhodoval, kto a kde bude vysídlený, sa dozviete iba z archívov. Martinčekovci presídlili do Liptova. „Doživotne.“ Výtvarníčka Fridriková opustila slnečný ateliér na bratislavskom Avione aj známych, aj režisérku Magdu Husákovú-Lokvencovú. Rodine pridelili pri krčme izbičku bez kúrenia

Fotograf so svojím kurátorom a životopiscom Mariánom PAUEROM

a vody. Spávali na skriniach. Tam mali teplejšie. „Prevýchova“ v robotníckych profesiách sa začala v tehelni a v hydinárni skončila. Ďobanie sliepok do rúk pri zbieraní vajec už nevnímal, pokým ich nemal krvavé. Spomínal na to, ako ho skvárila chrípka. Mal vysokú teplotu.

„Neuznal mi maródku. Doktor sa bál? Už neviem. Vyliečil som sa. Puch, štipľavý, odporný puch, smrad, čo si neviete predstaviť, asi fungoval. O pár dní som bol na tom lepšie...“

■ MAJSTROM PO PÄŤDESIATKE

„Martinček bol dôležitý,“ hovoril s ironiou o čase po skončení jeho ostrakizácie. Bolo treba cestovať do Bratislavy, vybaviť peniaze pre mesto či okres. V druhej polovici päťdesiatych rokov sa rodine zmenil spoločenský status. Aj uznávanej prvej dáme slovenského výtvarného umenia Ester Martinčekovej-Šimerovej pribudli objednávky. Manžela vo fotografickej tvorbe podporovala. Po päťdesiatke razantne vošiel do sveta fotografie a od roka 1961 bol umelcom v slobodnom povolaní. Riskoval a vyšlo mu to. Prvé úspechy priniesli čiernobiele fotografie. Fotil pastierov, roľníkov, hendikepovaných, ale aj notorikov. Ak musel, pomohol, poradil, odporúčal a úradne spísal.

„Večer dlho pracoval v kúpeľni – fotokomore, sedem dní v týždni, prísna to rehoľa,“ poznamenal Marián Pauer. Zväčšovák na práčke, vo vani voda, po ruke misky na vývojku a ustaľovač. Fotografické dielo Martinčeka sa zrodilo v kúpeľni. Bez vnútornej disciplíny, asketizmu, svojskej životosprávy – nejedol vajíčka – by to nešlo. Autor knihy Svetlá vo vlnách spomínal: „Od jari do jesene som vstával o druhej v noci, aby som bol pri východe slnka na mieste, ktoré som si predtým deň vybral. Tieto snímky som netvoril z brehu. Štyri roky som vytrvalo vstupoval do horských potokov, i ako osemdesiatročný. Lákalo ma objavovať.“

■ INŠPIRÁCIA LIPTOVOM

Ukázalo sa, že Liptov bol tou najlepšou inšpiráciou a „jeho ateliérom bola hora so svetelným parkom, čo spoľahlivo vytvorilo slnko v tisícorakých podobách. Ucelené fotografické príbehy ilustroval portrétmi, ktoré doplnili komentármi. Jeden z prvých, ktorí vytvorili kategórie sociálnej čiernobielej fotografie,“ tvrdí Zuzana Gažíková, kunsthistorička, riaditeľka Fullovej galérie. Novátorsky poňaté – cykly fotografií zaujali.

„Martin sa vo svojich cykloch podujal zistiť, z akých prvkov sa skladá liptovská krajina. Išiel po stopách ľudí, ktorí v tej krajine pracovali. S prekvapením zistil, že stopy majú formy umenia. Umenie znamená harmonické usporiadanie chaotického okolia a táto harmónia znamená pre oči a zmysly krásu,“ pridala k fotografovej charakteristike neskôr manželka.

Aurel Hrabušický, kurátor zbierok moderného a súčasného umenia v Slovenskej národnej galérii, sa špecializuje na výtvarnú fotografiu: „Fotograf, ktorý vynikajúco a kontinuálne zvládal abstraktnú umeleckú fotografiu, bol aj výborným dokumentaristom, a to je v slovenskej fotografii výnimočné.“

■ DOBRE OBLEČENÝ ELEGÁN

Ak sa v Liptovskom Mikuláši zjavil na ulici, vzbudil pozornosť ako elegantný muž s klobúkom, v zime s baranicou. Obleky aj košele mu šili v pražskom módnom salóne Adam.

„Vídali sme ho často v dlhom tmavom kabáte. Kráčal pomaly, zamyslený, s rukami za chrbtom, akoby sa nerozptyľoval. Najmä pred poštou sa často stretol a porozprával sa so známym,“ spomína výtvarník a publicista Štefan Packa. V rodnom dome spisovateľov M. a M. Rázusových je vystavená jeho koláž Pocta Martinčekovi. Hosťom domácim, ale aj zo zahraničia spravidla pripravila Ester silnú prekvapkávanú kávu – z Tuzexu...

Antikvár Ján Roštár z Liptovského Mikuláša umelca i jeho dielo pozná. „Na dračku stále idú jeho knihy. Fotil v Liptove, no aj inde. V Tepličke ľuďom poskytoval i právnické rady. Ale aj inak im pomáhal...“

Susedovi Dutkovi zomrela žena a zostal sám v tmavej chyži. „Drevenička pri ceste bola na predaj, majiteľka pýtala veľa, a tak som sa za košikára prihovoril, vyšlo to. V novom domci úplne ožil. Doniesol som tranzistorák Havana a on si ho dal do obloka. Tí, čo šli okolo, sa pristavovali ,aj koše si objednali. Tak sa vrátil do života,“ spomínal Martinček.

So smútkom vravieval: „Nasledujúce generácie sa raz možno iba na fotografiách presvedčia, ako vyzerali vrchy, hory, rieky a pozoruhodné detaily prírody, dokiaľ ich ľudská chamtivosť a hlúposť nezničili.“

V roku1998 získal Cenu Martina Benku. Za celoživotné dielo mu v roku 2003 prezident udelil Rad Ľudovíta Štúra I. stupňa.

Profesor Richard MARSINA nám dáva odpoveď, aké majú Slováci dejiny

Znalosť koreňov a chápanie predkov

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Kedysi dávno v roku 1997 mal profesor Richard Marsina, rodák zo Šiah, ale inak Žilinčan, statočný dôchodcovský vek – takmer sedemdesiatpäť rokov. Dodnes možno azda za najlepší vinš k jubileu považovať vyznanie jedného z najusilovnejších nielen historikov, ale najmä vydavateľov Pavla Dvořáka. Vtedy vydal dnes už dávno beznádejne rozpredanú knihu, preklad z latinčiny, Legendy stredovekého Slovenska – ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov.

Marsinova kniha vznikla na objednávku tohto vydavateľa, lebo vychádzal z „neuveriteľnosti faktu, že taká kniha ešte nikdy nevyšla, pritom tu jestvuje ideálny autor, historik na vrchole svojich síl, historik európskeho mena, erudovaný a skúsený najlepší znalec slovenského stredoveku profesor Marsina“.

Ešte dnes s odstupom rokov, vyše štvrťstoročia, sa nič nezmenilo na tomto vysokom hodnotení. Aj dnes možno len poďakovať, že prof. Marsina si prácu na tomto preklade vtesnal, ako spomína Dvořák, do svojho napratáného pracovného času a napísal ju spôsobom, ktorý si zasluhuje najvyššie uznanie. Je to kniha, ktorá je jednou z odpovedí na to, aké majú Slováci dejiny.

Všetci by mali poznať aj Marsinom sprístupnené dejiny, pretože ide o znalosť našich koreňov, poznanie a chápanie predkov – s týmito slovami vyprevádzali toto dielo k čitateľovi.

Treba to pripomínať i dnes pri príležitosti storočnice prof. Marsinu (4. mája 1923 – 25. 3. 2021). Podujatie pripravuje aj Historický odbor Matice slovenskej, ktorého iniciátorom znovuobnovenia po roku 1989 prof. Marsina bol. A nielen to, ustanovením Ceny Daniela Rapanta, Skaličana, profesora, doktora vied, svojho predchodcu vo funkcii Historického odboru Matice slovenskej, vrátil do širokého povedomia to hlavné Rapantovo dedičstvo. Tým je presadenie samostatného vedeckého odboru slovenské dejiny. Teda nie dejiny vo vlastivednom poňatí či poňatí ako len časti československých dejín.

Toto sa stalo i hlavnou súčasťou práce prof. Marsinu. Išlo aj o prinavrátenie Rapanta. Od roka 1950 mal zákaz prednášať a musel odísť z univerzity. Samostatnosť vedeckého odboru slovenské dejiny je dnes prínosom pre odbornú i laickú verejnosť.

O prof. Marsinovi sa bude odborne hovoriť aj na výročnom májovom podujatí na jeho Trnavskej

Rešpektovaný historik Richard MARSINA

univerzite. Svojho člena si na osobitnej akcii pripomenie tiež Miestny odbor Matice slovenskej v Bratislave. Výraznú prevahu budú mať, samozrejme, historici. Prečo teda sa témy pridržiavajú laici? Pretože treba vyhrabať z prachu zabudnutia aj vytrvalú organizátorskú prácu prof. Marsinu. Nijaký Trenčan by si azda nemal nechať ujsť poznanie o prvej obrane slovenčiny a Slovákov od Jána Baltazára Magina. Bol dubnickým farárom.

Ján Baltazár Magin, vzdelanec, prijal od trenčianskej inteligencie zadanie napísať obranu v ostrom nielen náboženskom, ale najmä politicko-národnostnom spore. Dielo vzdelanostne veľmi dobre pripraveného Magina má zvučný názov: Obrana slávnej župy Trenčianskej a mesta tohože mena. Vyšla v roku 1728, stavy slávnej trenčianskej župy vyzbierali na vydanie tejto historicky prvej obrany nášho jazyka a nášho pôvodu päťdesiattri zlatých.

Profesor Marsina ma upozornil na sympózium o živote a diele vrbovského rodáka, autora obrany Slovákov Jána Baltazára Magina v roku 2004 za účasti vtedy ešte všetkých žijúcich a znalcov diela. A na fakt, že sa konalo pri príležitosti Maticou vydaného prekladu diela – bolo to v roku 2002. Veľavravné však je, že preklad politickej, národnej a kultúrnej obrany Slovákov ležal v literárnom archíve Matice od roka 1947. Knižne uzrel svetlo sveta až po vyše pol storočí!

Podiel na vydaní mali aj dvaja špičkoví znalci problematiky – doktori vied Marsina a Tibenský. Prvé sprístupnenie v slovenčine historicky prvej Obrany slávnej župy Trenčianskej a mesta tohože mena, samozrejme, ponúkli aj mestu Trenčín. Profesor Marsina mi vtedy dal hádanku – aby som uviedol, koľko exemplárov tohto aj pre mesto výnimočného diela úrady zakúpili. Odpoveď bola – jeden jediný exemplár.

UNESCO chráni deväť slovenských jedinečností, od roka 2019 aj drotárstvo

Povzniesli domovinu na remeselný piedestál

Text a foto: Igor VÁLEK

Prekvapuje, ako harmonizuje a vychádza „spojenectvo“ na trase UNESCO – Kolumbia – Slovensko... Prečo? Pred troma desiatkami rokov totiž zapísali do Svetového kultúrneho dedičstva prvú trojicu slovenských lokalít – v kolumbijskej Kartagene. No a kde do spomínaného zoznamu pripísali aj drotárstvo? V kolumbijskom hlavnom meste Bogota! Úplne presne 12. decembra 2019, keď o tom rozhodli členovia Medzivládneho výboru Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva na svojom štrnástom zasadnutí.

Vôbec pozoruhodná a živá téma UNESCO a Slovensko, tridsiate výročie nášho členstva v prestížnej medzinárodnej organizácii bude predmetom série zaujímavých článkov v SNN počas celého tohto roka... Iba predošleme, že UNESCO vzniklo v roku 1945 a vtedajšie Československo patrilo vtedy k dvadsiatke zakladajúcich členov. Samostatné Slovensko sa potom stalo jeho súčasťou pred tridsiatimi rokmi – 9. februára 1993.

■ ŽIVÉ IDEÁLY

UNESCO má dnes stodeväťdesiattri členských krajín a už takmer osemdesiat rokov sa jeho poslanie a ideály o vzájomnom porozumení a spolupráci pretavujú do programov a dohovorov, ktoré prispievajú k budovaniu mieru a rozvoja na celom svete. Táto špecializovaná agentúra OSN ovplyvňuje prakticky každého v rôznych oblastiach, akými sú univerzálne vzdelávanie, ľudské práva, sloboda slova a médií, etika vo vede, ochrana ekosystémov, inklúzia či posilnenie postavenia žien. Ešte jedno predoslanie. Medzi najvýznamnejšie úspechy Slovenska na „pôde“ organizácie UNESCO patria nielen početné zápisy na prestížne zoznamy, ale aj účasť vedeckých a expertných pracovníkov v jeho dôležitých výboroch. Ale aj trojnásobné pôsobenie v hlavnom rozhodovacom orgáne – vo Výkonnej rade.

Juraj Šerík je pokračovateľom remesla po prastarom otcovi aj starom otcovi z Dlhého Poľa.

■ UZNANIE DROTÁRSTVU

O naše znovuzvolenie v tomto orgáne sa budeme tento rok na jeseň usilovať presne po desiatich rokoch. Toľko vstup do témy, s ktorou sa na stránkach SNN budete stretávať pravidelne, napríklad aj prostredníctvom reportáže priamo z Banskej Štiavnice, nedávno sužovanej požiarom...

Drotárstvo – remeslo aj umenie, sociálny „element“ a spôsob života zároveň... Predstavuje z historického, ekonomického a výrobného hľadiska špecifický druh ľudovej výroby na našom území. Počas vývoja nadobudlo veľa podôb a je dôležitou súčasťou kultúry a sociálnych dejín Slovenska. Drotárstvu ako remeslu a umeniu dal meno aj život – drôt. Drotári objavili a vyvinuli jednoduchú technológiu založenú na ručnom ohýbaní, viazaní a spletaní kovových vlákien bez zváranie či spájkovania. Aj súčasní pokračovatelia kumštu i umenia takto pracujú.

Krása nevídaná

Výrobcovia a umelci najmä na strednom Považí, Kysuciach, Orave, v Turci, na Ponitrí, Spiši, v Tekove a či v Bratislave. Aktuálna tvár drotárstva – tak umelecká, ako aj remeselná, rozvíja staré tradície a techniky do nových podôb.

■ PUNCOVNÁ TRADÍCIA

Koľko domácností dopĺňajú a či zdobia výrobky z drôtu... Dajú sa vôbec spočítať? Treba pripomenúť, že o úspešný zápis sa okrem nositeľov tradície – remeselníkov umelcov – postaral kolektív expertov z Centra pre tradičnú ľudovú kultúru pri SĽUK-u, ÚĽUV-e, Ministerstva kultúry SR. No a Považského múzea v Žiline, jediného špecializovaného múzea s expozíciou drotárstva.

■ BUDATÍNSKA ZBIERKA

V systematicky budovanej zbierke v Budatínskom zámku má približne takmer sedemtisíc exponátov, vydáva knihy... Vzniklo v roku 1942 ako mestské múzeum a zameriavalo sa na výskum drotárstva. K pôvodnému určeniu sa vrátilo po roku 1989 a podarilo sa mu drotárstvo opäť dostať do povedomia, do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva SR bolo zapísané v roku 2017. O rok neskôr zrekonštruovali hospodársku budovu Budatínskeho hradu, vznikol Drotársky pavilón. V ňom nájdete expozíciu drotárstva. Múzeum každoročne organizuje výstavy i podujatia, najznámejšie je Stretnutie drotárskych majstrov. Obľube sa tešia prednášky aj tvorivé dielne. Skrátka, drotárstvo sa vrátilo a úctu mu zložil aj svet.

Budatínsky hrad pri Žiline je sídlom drotárskeho múzea

Jozef POBOČÍK, Mea via – Epigramoterapia, vydavateľstvo Signis, 2022

Hlboké pravdy o živote a jeho zmysle

KNIHA TÝŽDŇA

Jozef POBOČNÍK, rodák z Brvnišťa, je autor so širokým spektrom záujmov; je všestranne činorodý – spieva a hrá na ľudové hudobné nástroje, vyrába koncové rífové píšťaly a fujary, napísal veľa odborných článkov o tajomstvách ich zložitého vzniku a o hudobnom dedičstve na Považí. V jeho prácach sa skĺbili remeselná zručnosť a hudobný talent. V jeho knihe epigramov Mea via sa prejavila aj hĺbka a pohotovosť uvažovania a literárne nadanie.

Na úvod objasňuje motiváciu na napísanie knižky. Epigramy považuje za svojich najlepších kamarátov. Boli pre neho aj lekárom v ťažkých životných etapách ohrozenia zdravia. Z jeho postrehov, doplnených výstižnými a výraznými ilustráciami jeho syna Jozefa Pobočíka ml., a tiež zásluhou originálnej a nápaditej grafickej úpravy Evy Čulenovej z vydavateľstva Signis, zrodila sa príťažlivá kniha krátkych rýmovaných útvarov, spravidla dvoj-, štvorveršových, tematicky rozvrhnutých do troch častí: Akí sme, takí sme, len o tom nepíšme; Holubičie tiky našej politiky a Keď mi to zažne, píšem aj vážne. Iné krátke básne venuje konkrétnym ľuďom, napríklad Sestre Hanke. Iba výnimočne siahne po rozsiahlejšej básni ako Za Rudolfom Slobodom (Pokus o pochopenie).

Autor venoval knižku o liečení epigramami všetkým, ktorí radi uvažujú o živote a jeho zmysle. S úsmevnou sebairóniou priznáva: „Prečo píšem epigramy / je nad slnko jasné. / Som lenivý a nemám rád siahodlhé básne.“ V každom veršíku však možno nájsť hlbokú pravdu...

Heda KUBIŠOVÁ

MEDAILÓN

Dvadsiateho štvrtého mája 2023 oslávi okrúhle životné jubileum šesťdesiatpäť rokov uznávaný slovenský historik, filozof, teológ a vysokoškolský pedagóg PhDr. ThMgr. Libor BERNÁT, CSc. Ako trenčiansky rodák absolvoval štúdium histórie a filozofie na Filozofickej fakulte Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brne (teraz Masarykova univerzita) a teológiu na Evanjelickej teologickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Svoju kandidatúru obhájil na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Dodnes publikuje v mnohých v slovenských, českých a zahraničných odborných časopisoch. Vyučoval na niekoľkých slovenských

Historik Libor BERNÁT jubiluje

univerzitách. Svoj dlhoročný vedecký výskum zameriava na cirkevné a politické dejiny, ako aj na dejiny školstva a pedagogiky. Orientuje sa najmä na obdobie 16. a 17. storočia. Odborne sa tiež venuje komunikácii a rétorike. V rámci cirkevných a politických dejín veľkú pozornosť sústredil aj na tému českých exulantov v Uhorsku, ktorá je podľa jeho názoru dodnes úplne archívne nepreskúmaná. Veľmi podrobne prebádal dejiny trenčianskych jezuitov v 17. a 18. storočí.

V rozhovore pre Slovenské národné noviny spred piatich rokov pri tejto téme okrem iného zdôraznil, že mnoho vtedajších rehoľníkov sa identifikovalo ako Ungarus, ovládajúcich slovenský a latinský jazyk bez akejkoľvek znalosti maďarského jazyka. „Jezuitský profesor Samuel Timon, pôvodom z Trenčianskej Turnej, istý čas študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu a neskôr v Trnave vstúpil do rehole. Uvedomoval si svoje slovenské korene a jeho spolubratia o ňom hovorili, že aj slovanského boha Perúna považoval za Slováka. Jeho najväčšie knižné vydanie celoslovenského významu je spracovaná korešpondencia známeho dolnozemského Slováka profesora Jána Kvačalu so správcom Matice slovenskej Jozefom Škultétym.“ Pred svojím odchodom do dôchodku pracoval ako vedecký pracovník v Trenčianskom múzeu v Trenčíne.

Matej MINDÁR

HUMORESKA

Učiť sa hraním možno kdekoľvek

Máme opäť za sebou Deň učiteľov. V Česku a na Slovensku v marci na výročie narodenia Jána Amosa Komenského, učiteľa národov. V ostatnom svete podľa UNESCO je Deň učiteľov v októbri. Na koho výročie narodenia nám pre istotu neoznámili. Samotní učitelia nie sú si istí, či majú sviatok oslavovať, žalostiť nad svojím osudom, štrajkovať alebo vyjsť do ulíc demonštrovať. Návrh skupiny učiteľov na premenovanie Dňa učiteľov na Deň učiteľov, mučeníkov a ostatnej chudoby neprešiel do druhého čítania. Premenovávanie univerzity v Bratislave pravidelne prechádzalo. Pôvodná Československá štátna univerzita sa ešte za prvej ČSR premenovala na Komenského univerzitu, potom z nej bola Slovenská univerzita, potom opäť Komenského. Podľa niektorých politikov by mala byť opäť Československá, podľa ďalších Slovenská. Komenský skomplikoval život aj holandskému mestečku Naarden. V mauzóleu na mieste bývalého valónskeho kostola ho uložili na večný odpočinok. Podľa neoverených správ v poslednom čase sa už pomery zmenili a jeho odpočinok nie je ani odpočinok, ani večný. Vraj sa v hrobe obracia. Niet divu. Niekto mu nažaloval platy učiteľov na Slovensku a nové metódy štúdia. Ako za rok úspešne ukončiť vysokú školu, napísať diplomovú prácu a získať titul. Priamo od vysokopostaveného absolventa zrýchleného štúdia sme sa dozvedeli, že treba popri štúdiu pracovať a zamestnávať dvetisíc ľudí. Diplomovka sa potom napíše sama počas zahraničnej dovolenky. Tomu sa hovorí umelá inteligencia. Ale pozrime sa tvárou v tvár našej realite. Zápecnícke Slovensko. Európa je už omnoho ďalej. Mládežníčka Grétka, postihnutá Aspergerovým syndrómom, dostala čestný doktorský titul na prestížnej Helsinskej univerzite. Ako postupne prinášali verejnoprávne médiá informácie, jej štúdium sa nieslo práve v duchu Komenského diela Schola ludus, škola hrou. Učiť sa hraním sa dá kdekoľvek, vhodné pre detičky sú pieskoviská, bazéniky, jachta v Atlantiku, budova OSN, uhoľné bane v Nemecku, námestia pred parlamentmi. Výsledky Grétkinho štúdia sú vynikajúce, z neukončenej základnej školy rovno na doktorát. Chvalabohu, zatiaľ nie na lekárskej fakulte. Čo nebolo, môže byť. Pozitívna diskriminácia... vládne svetom. Preto treba pristúpiť k ďalšej reforme školstva. Štúdium sa u nás bude končiť základnou školou. Učitelia, doštrajkovali ste. Bude vás prebytok. Zrušíme stredné a vysoké školstvo. Aj tak po vyštudovaní veľa absolventov končí v cudzine. Pre nás sú to vyhodené peniaze. Odborníkov každého druhu s vyšším vzdelaním, lekárov, ITčkarov, profesorov, technikov, architektov, ekonómov dovezieme zo zahraničia. Už sa to začalo detskými lekármi. Treba to dotiahnuť do úspešného konca. Od vstupu SR do EU počet cudzincov legálne žijúcich u nás narástol skoro dvanásťnásobne. Tak na zdravie, páni učitelia!

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Školáci zo Spišskej Novej Vsi na putovaní za našim dedičstvom

Spoznávali poklady dedičstva UNESCO

Jolana PROCHOTSKÁ, predsedníčka MO MS

Miestny odbor Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi, ktorý je laureát Ceny primátora mesta, si zaujímavo pripomenul tridsiate výročie vzniku samostatného Slovenska. V projekte so žiakmi základných škôl na uliciach Z. Nejedlého, Komenského, Kožuchova a Nad Medzou „putoval" po Slovensku a zoznamoval sa s hmotnými, prírodnými a nehmotnými pamiatkami zapísanými v svetovom kultúrnom dedičstve UNESCO.

Členky výboru MO MS J. Prochotská, R. Wencelová a E. Kalafutová majú už dlhodobo pod patronátom školy, kde komunikujú s vedením aj s učiteľmi. Na projekte sa tentoraz zúčastnilo vyše šesťdesiat žiakov. V triedach využívali internetové pripojenie na zviditeľnenie každej pamiatky aj vokálno-inštrumentálnu charakteristiku fujary, gájd, horehronského viachlasu či terchovskej muziky. Žiaci si pripravili v osobných prezentáciách ukážky pamiatok, ktoré navštívili, a využili na to aj obrázkový materiál, propagačné letáčiky a dokonca aj látku z modrotlače. Ministerstvo dopravy a výstavby SR vydalo mapu Svetové dedičstvo UNESCO na Slovensku so stručným popisom pamiatok a táto pomôcka v rukách žiakov sa stala pomyselnou cestou po Slovensku. Pedagogičky si zároveň overili hĺbku získaných poznatkov formou kvízu, ktorý pripravila J. Prochotská. Toto stretnutie malo za cieľ motivovať žiakov k osobným, rodinným návštevám a poznávaniu pokladov Slovenska.

Spišskonovoveské matičiarky pripravili pre školákov aj zaujímavý vedomostný kvíz.

Pripomenuli si zásluhy prof. Imricha SEDLÁKA o poznanie národnej minulosti

Vyzdvihli a ocenili mnohostrannú činnosť nebohého

Ladislav BARTKO, Sláva JURKOVÁ, riaditeľka D MS v Prešove – Foto: Marko GAJDOŠ

K nedožitým deväťdesiatym narodeninám sa 9. marca na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity uskutočnil vedecký seminár O živote a diele prof. Imricha Sedláka, ktorý inicioval výbor tamojšieho Miestneho odboru Matice slovenskej a o jeho prípravu po organizačnej a odbornej stránke sa zaslúžili miestny Dom Matice slovenskej a Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií spomenutej univerzitnej fakulty.

Význam podujatia zvýraznila účasťou na jeho otvorení dekanka FF PU prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA. Organizátorov i účastníkov seminára osobitne potešilo, že sa na celom jeho priebehu zúčastnili predseda MS Marián Gešper a vdova po prof. Imrichovi Sedlákovi PhDr. Viera Sedláková. Pri tejto príležitosti dekanka FF PU odovzdala V. Sedlákovej Ďakovný list prof. I. Sedlákovi in memoriam. Rovnako aj predseda MS odovzdal pre prof. I. Sedláka in memoriam Pamätný list významnej osobnosti slovenského národného života, ktorá sa zaslúžila o vznik štátu, rozvoj demokracie, kultúrneho a spoločenského života, udelený Kongresom slovenskej inteligencie a Maticou slovenskou. Predseda MS ocenil aj dlhoročnú spoluprácu s pani V. Sedlákovou a odovzdal jej Pamätný list predsedu MS. Počas seminára odznel celý rad príspevkov analyzujúcich a hodnotiacich niektorú z mnohých oblastí kultúrno-spoločenského života u nás na Slovensku v širokom časovom zábere od najstarších čias až po súčasnosť, ktorým sa prof. Sedlák dlhodobo aktívne venoval a zanechal v nich svoju nezmazateľnú stopu. Popri zástupcoch domácich, prešovských školských a kultúrnych inštitúcií ich autormi boli aj hostia z iných miest, konkrétne z matičných odborných pracovísk v Martine. Odborné referáty, ktoré budú zverejnené aj v elektronickom zborníku, prezentovali za MO MS v Prešove doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., za Krajské múzeum Prešov historička Mgr. Nikoleta Lattová, PhD., za Maticu slovenskú prijali pozvanie odborníci zo Slovenského literárneho ústavu doc. PaedDr. Július Lomenčík, PhD., a doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., zo strediska národnostných vzťahov MS ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD. Filozofická fakulta PU bola zastúpená aj Inštitútom histórie, a to doc. Mgr. Marcelou Domenovou, PhD., za Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií to boli doc. Mgr. Pavol Markovič, PhD., Mgr. Anna Timková Lazurová, PhD., PhDr. Milan Kendra, PhD., a doc. PhDr. Peter Karpinský, PhD. V diskusii so svojimi spomienkami vystúpil dlhoročný funkcionár MS v Prešove PhDr. Ladislav Matisko. Na nebohého si v subjektívne ladenom vystúpení zaspomínala aj manželka.

Matica si pripomenula výročie vedca a správcu MS prof. Imricha SEDLÁKA.

Podujatie síce nevykreslilo úplný obraz o osobnosti a mnohostrannom životnom diele prof. Imricha Sedláka, CSc., lebo poldňový seminár nevytvára na to dostatočný časový priestor, predsa však splnil svoj hlavný cieľ – pripomenul jeho zásluhy o lepšie poznanie našej národnej minulosti a dokázal, že súčasná generácia si ich váži a s vďakou si ich pripomína.

Piata beseda so spisovateľmi v Knižnici slovenskej štátnosti Domu MS v Bratislave

Rezník a Murín o knihách a ich vzniku

Text a foto: Lukáš PERNÝ

Matica slovenská v spolupráci so Spolkom slovenských spisovateľov aj pod hlavičkou Mladej Matice a Slovenských pohľadov zorganizovala v poradí už piatu besedu s cieľom popularizovať súčasnú slovenskú literárnu produkciu v cykle Rozhovory so spisovateľmi. Podujatie uviedol nový riaditeľ Domu Matice slovenskej v Bratislave Ján Kšiňan. Pozvanie tentoraz prijali čestný predseda Spolku slovenských spisovateľov Jaroslav REZNÍK a populárny literát a glosátor Gustáv MURÍN.

Jaroslav Rezník st. si zaspomínal na svoje študentské roky v ružomberskom gymnáziu. Na písanie ho nakriatol matičiar Michal Kováč-Adamov, ktorý ho doviedol aj do samotnej Matice slovenskej, kde si – ako povedal – splnil svoj „sen pracovať medzi knižkami". Prvú zbierku básní napísal počas vojenčiny v Českých Budějoviciach. Rozpomenul sa aj na prvý článok v denníku Smena pod názvom Na námestí.

Spisovateľ a publicista Gustáv Murín „oprášil" tri roky detstva v Bagdade, pričom pripomenul, že sa narodil v Krasňanoch. Populárny literát tiež prerozprával príbeh o napísaní svojho prvého článku, ktorý niekoľkokrát prerábal, a spomenul aj otcove navedenie na cestu k prírodným vedám.

■ VIDEL ZA ROH

Keďže na podujatí boli prezentované aj logá Dvestoročnica štúrovcov a Odkaz generácie bernolákovcov a Jaroslav Rezník st. je autorom kníh o Štúrovi a Hurbanovi (kniha o Štúrovi mu vyšla vo Vydavateľstve Matice slovenskej a je stále k dispozícii), veľkú časť svojho vystúpenia venoval Ľudovítovi Štúrovi. Hovoril o podujatí Štúrov Zvolen a predstavil svoju najnovšiu knihu o tejto významnej osobnosti slovenských dejín. Pripomenul Štúrove zásluhy o kodifikáciu spisovného jazyka, čo bol predpoklad vzniku politickej identity Slovákov („My Štúra zbožňujeme, pretože z nás urobil národ, keďže pochopil, že jazyk je základ národa..."). Rezník tiež odmietol rôzne mýty o Štúrovi a uviedol peripetie okolo tvorby a vydávania jeho diela Slovanstvo a svet budúcnosti. „Všetko, čo Štúrovi vyčítali, bolo na jeho prospech, pretože to bol človek, ktorý videl za roh," zdôraznil Rezník, ktorý tiež odporučil, ako prezentovať Štúra aj pre svet. Podľa spisovateľa musíme svetu predstavovať Štúra ako revolucionára, ktorý rečnil na uhorskom sneme a zdôraznil, že podmienka slobody a sociálnej spravodlivosti je základom emancipácie národa. Pripomenul tiež, že bernolákovci a štúrovci predvídali princíp ekumenizmu, ktorý sa prejavil napokon aj v Matici. „S týmto musíme ísť do Európy," uzavrel.

Gustáv MURÍN (vľavo), Lukáš Perný a Jaroslav REZNÍK starší (vpravo) na besede v Knižnici slovenskej štátnosti MS v Bratislav

■ V ARÉNE DEJÍN

Gustáv Murín počas predstavovania svojej knihy Povstanie pripomenul, že aktom Slovenského národného povstania vstúpili Slováci do arény svetových dejín. Zdôraznil, že kniha o SNP vznikala od jeho pätnástich rokov a jeho cieľom bolo vytvoriť zbierku ľudských príbehov zo SNP.

„Ľudia sa snažia žiť svoj život a tváriť sa, že sa ich to netýka, ale následne ich dejinné udalosti zasiahnu," uvažoval autor. Vzápätí predstavil aj knihu Osudy v kameni a peripetie spojené s pokusom zachrániť Ondrejský cintorín v kontexte boja s režimistickými byrokratmi. Murín pripomenul aj zlé skúsenosti s minulou, ako aj so súčasnou cenzúrou, keď mu istá vydavateľka vyčítala, že vydal knihu v Matici slovenskej.

■ SPISOVATEĽSKÁ STOROČNICA

Beseda v Knižnici slovenskej štátnosti MS neobišla ani storočnicu Spolku slovenských spisovateľov, ktorého je Rezník čestným predsedom. V krátkosti prešiel míľnikmi organizácie a predstavil osobnosti s nimi spojené. Uviedol tiež, ako sa stal jej čestným.

Gustáv Murín sa do témy zapojil s poznámkou, ako Vincent Šabík doplnil do Literárneho týždenníka rubriku pre hlas verejnosti. Do diskusie sa zapojili aj Jozef Čertík a Jozef Mikloško. Prvý diskutér zdôraznil potrebu hovoriť o histórii a Mikloško ocenil Rezníkove zásluhy v oblasti prekladov ruskej poézie, najmä Majakovského.

MATIČNÉ DEPEŠE

DEVÍNSKE MEMORANDUM

V stredu 29. marca 2023, teda v predvečer 33. výročia vzniku Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE, si zakladajúci členovia, významné osobnosti a čestní hostia slávnostnou jubilejnou akadémiou v Slovanskej sále hotela Hradná brána v Devíne pripomenuli nepretržitú štátotvornú činnosť tohto združenia národne uvedomelej slovenskej inteligencie. Pri tejto príležitosti boli udelené čestné pocty Za zásluhy o slovenský národ a jeho štát. Účastníci akadémie tu jednomyseľne prijali Jubilejné devínske memorandum generácie Korene.

CENA ONDREJA ŠTEFANKA

V slovenskom Nadlaku na území dnešného Rumunska sa v marci odvíja jedno z najväčších podujatí Slovákov žijúcich na Dolnej zemi – udeľovanie ceny velikána slovenského hnutia v tejto krajine, spisovateľa, prekladateľa, šéfredaktora krajanských časopisov a národovca Ondreja Štefanka. Laureátmi tohtoročného už 15. ročníka sa stali Katarína Mária Orbánová z Rumunska za príspevok k rozvoju, organizovaniu a diverzifikovaniu kultúrneho života a spolkovej činnosti v slovenskom zahraničnom svete a Mojmír Benža zo Slovenska za príspevok k rozvoju a propagácii slovenskej literatúry v zahraničí. V pracovnej časti podujatia počas vedeckej konferencie zameranej na Združenia, spolky, organizácie a inštitúcie dolnozemských Slovákov za Maticu slovenskú vystúpila riaditeľka Krajanského múzea MS Zuzana Pavelcová.

MISIA SPEVOM A HUDBOU

Sopranistku Slávku Zámečníkovú, absolventku bratislavského konzervatória a diplomantku Hochschule für Musik Hanns Eisler v Berlíne, predstavujú na koncertných plagátoch ako novú opernú hviezdu a toto lichotivé označenie zaiste potvrdí interpretáciou slávnych árií v súhre s orchestrom Štátnej filharmónie Košice na parížskom reprezentatívnom koncerte 4. mája tohto roka v La salle Gaveau pri príležitosti 30. výročia nadviazania diplomatických stykov medzi Slovenskom a Francúzskom, ktorý pripravilo Veľvyslanectvo SR v Paríži, MK SR a Slovenský inštitút v Paríži.

MUDROCHOVA PALETA

V piatok 24. marca tohto roka odborná porota v zložení Mgr. Jana Kazičková, PaedDr . Ivan Štefka a Mgr. art. Eliška Šefčíková vyhodnotili práce žiakov základných umeleckých škôl už na XI. ročníku Mudrochovej palety. Práce do tejto výtvarnej súťaže zaslalo osemnásť základných umeleckých škôl zo Slovenska a jedna z Českej republiky (ZUŠ Hodonín).Slávnostné otvorenie výstavy a vyhodnotenie súťaže sa uskutoční v piatok 14. apríla o 14. hodine v priestoroch ZUŠ Senica.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Jedna zo základných škôl v Rimavskej Sobote je od roka 2000 pomenovaná po významnom národovcovi a blízkom spolupracovníkovi Ľudovíta Štúra novinárovi a básnikovi Petrovi Kellnerovi-Hostinskom. Od jeho narodenia v januári tohto roku uplynulo dvesto rokov a v auguste si pripomenieme stopäťdesiate výročie skonu tejto všestranne nadanej osobnosti.

Pútavo o Hostinskom

Pri tejto príležitosti 27. marca 2023 mali starší žiaci tejto školy možnosť vypočuť si množstvo zaujímavostí o štúrovcoch a ich generácii priamo od predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera a zároveň sa vo vestibule školy oboznámiť s matičným výstavným projektom Odkaz štúrovskej generácie.

Prostredníctvom historických máp zaujímavou formou Marián Gešper priblížil obdobie zhruba spred dvesto rokov v časoch habsburskej monarchie a postavenie národov v tejto ríši. Venoval sa významným predstaviteľom štúrovskej generácie, medzi inými aj Petrovi Kellnerovi-Hostinskému, ako aj verejnosti menej známejším – napríklad Danielovi Gabrielovi Lichardovi, Jurajovi Holčekovi či Andrejovi Radlinskému. Zdôraznil, že štúrovci v 19. storočí boli jediní, ktorí svojimi celoživotnými aktivitami sa zásadne podieľali na formovaní Slovákov ako moderného národa a práve oni stáli za všeobecným rozvojom slovenskej kultúry, jazyka, umenia, vedy a osvety. Záver prednášky venoval v dokumentárnej filmografii tým štúrovcom, ktorí sa zapojili do Slovenského povstania v revolučných rokoch 1848 – 1849, čo žiaci a učiteľky slovenského jazyka a literatúry, ako aj dejepisu ocenili s dôvetkom, že sa tešia na ďalšie vystúpenie v podobne pútavom podaní.

Ingrid KRŠTIEŇOVÁ ŠULKOVÁ

Predseda MS medzi žiakmi

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

·tasr·

Súbor Matičiarik vyniesol Morenu banskobystrickým centrom

Tradičný veľkonočný zvyk opäť ožil

Michal SITNIK – Ilustrácia: autor

Jedným z tradičných ľudových zvykov v predveľkonočnom období je vynášanie Moreny. Takto sa naši predkovia symbolicky lúčili so zimou. Bábku zo slamy, ktorá ju stelesňovala, vynášal veseliaci sa sprievod k potokom a riekam, kde ju zapálil a hodil do vody. Radostné symbolické vynesenie zimy z chotára bolo plné tanca a spevu aj prvého apríla od 14. hodiny na banskobystrickom hlavnom námestí, o čo sa postaral Detský folklórny súbor Matičiarik.

Podľa etnografky Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici Jany Koltonovej sa tak na Slovensku dialo dlho na Smrtnú nedeľu, ktorou je práve táto prvá aprílová nedeľa. Múzeum sa preto rozhodlo vrátiť k tejto tradícii a pripravilo na prvoaprílovú sobotu Sprievod s Morenou.

„V prvej polovici 20. storočia začal tento zvyk zanikať. Som rád, že vďaka výborným kontaktom a dobrej spolupráci s okolitými folklórnymi súbormi môžeme verejnosti priniesť atraktívny zážitok, doplnený odbornými informáciami od našej etnografky aj na tomto podujatí," konštatoval riaditeľ SSM Marcel Pecník. Ako doplnila manažérka múzea Dana Kurtíková, symbolické vynesenie zimy sa uskutoční cez Dolnú ulicu až k mostu pri potoku Bystrička, kde ju zapália a hodia do vody.

„Korene tohto prastarého obradu súvisia s predkresťanským výročným obyčajovým cyklom. Morena symbolizovala zimu, s ktorou sa spájala temnota a napokon aj smrť. Vidiecke spoločenstvo pociťovalo potrebu zbaviť sa jej, poslať s ňou do nenávratna všetko zlé, temné, choré a otvoriť sa príchodu novej jari," doplnila J. Koltonová. Podľa etnografky mala Morena aj mená Marmoriena, Marmuriena. Tie boli typické pre dolnú Oravu. V Šumiaci ju nazývali Marjena, v Pohorelej Mamurejna. V Gemeri bola známa ako Hejhana a v niektorých spišských obciach dokonca ako Šmertka, čo ani netreba prekladať...

Vynášanie Moreny a vítanie jari inšpirovalo aj výtvarných umelcov.

Pod Zoborom rozhodli o súťažiacich v slovenskom kole Šalianskeho Maťka

Pestujú vzťah k literatúre na celý život

Text a foto: Veronika BILICOVÁ

Do krajského kola matičnej súťaže v prednese slovenských povestí Šaliansky Maťko v Nitre postúpilo dvadsaťjeden úspešných žiakov základných škôl a osemročných gymnázií z okresných kôl. Postupovú súťaž pred finále, ktoré sa uskutoční 20. apríla tohto roka v Šali, organizoval po dlhšej odmlke opäť nitriansky Dom MS s prispením Regionálneho úradu školskej správy v Nitre.

Finálne kolo pôvodnej matičnej súťaže v prednese sa konalo v Dome Matice slovenskej v Nitre.

Súťaž otvorila riaditeľka D MS v Nitre Veronika Bilicová, ktorá aj predsedala trojčlennej odbornej porote. Jednotlivé vystúpenia posudzovali pedagogičky Nadežda Magáthová a Andrea Benková, ktoré sú s touto súťažou späté už dlhší čas. Špeciálnym členom hodnotiacej komisie bol spisovateľ Miroslav Pius. Svojou prítomnosťou potvrdzoval zámer a trend nitrianskeho matičného pracoviska pripraviť podujatie tak, aby vzťah ku knihám pretrvával u detí po celý život, čo umocnili aj usmernenia od členov poroty. Práve o tieto usmernenia a užitočné rady prejavili záujem nielen súťažiaci, ale aj prítomní pedagógovia a rodičia. Spomedzi reprezentantov sedemnástich škôl a gymnázií Nitrianskeho kraja vzišli títo finalisti šalianskeho celoslovenského finále. V I. kategórii to bola Thália Alexandra Král zo ZŠ Kniežaťa Pribinu v Nitre; v II. kategórii Daniela Slováková zo ZŠ na Devínskej ul. v Nových Zámkoch a v III. kategórii starších žiakov a študentov sekundy a tercie patrilo víťazstvo Martinovi Spišákovi z Piaristickej spojenej školy sv. Jozefa Kalazanského v Nitre.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 5/2023 sme položili hráčom nášho hádankového kvízu šalamúnsku otázku v súvislosti s úmrtím slávneho režiséra Juraja Jakubiska. Pýtali sme sa, či tento uznávaný filmár nakrútil aj film Slávnosť v botanickej záhrade. Väčšina z našich čitateľov sa nedala nachytať a uviedla, že spomínaný film je od iného príslušníka Novej vlny predčasne zosnulého Ela Havettu. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Ladislav Doboš, Michalovce; Elena Fábryová, Piešťany; Marián Masnica, Makov

● Kde, v ktorej dedine zriadil Juraj Šerík „rodinné" drotárske múzeum, ktoré je zamerané najmä na zachovanie pamiatky najznámejšieho umeleckého spracovateľa drôtu jeho pradeda Jozefa Holánika-Bakeľa?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN č. 8.

PRIPOMÍNAME SI

8. apríla

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ Ivan Kadlečík (1938 – 2014); bol súčasťou okruhu slovenských samizdatových autorov, za literárnu tvorbu získal Cenu Dominika Tatarku, pracoval v Biografickom ústave Matice slovenskej

– pred piatimi rokmi zomrel herec a režisér slovenského pôvodu Juraj Herz (1934 – 2018); objavil sa v takmer tridsiatich filmoch, z tvorby spomeňme legendárny film Spalovač mrtvol či televízny film Sladké hry minulého leta

9. apríla

– pred piatimi rokmi zomrel politik a diplomat Ivan Mjartan (1958 – 2018); začínal ako úspešný redaktor, neskôr vstúpil do HZDS, bývalý veľvyslanec SR v Česku či štátny tajomník na ministerstve kultúry

– v Partizánskom sa pred štyridsiatimi piatimi rokmi narodil Radovan Kaufman (1978 – 2003); paraolympijský reprezentant v cyklistike, zakladateľ kampane „Na kolesách proti rakovine!, získal zlatú medailu v cyklistických pretekoch na 1 km s pevným štartom v olympijskom rekorde, bol viacnásobným majstrom sveta

10. apríla

– pred pätnástimi rokmi zomrel rímskokatolícky biskup Peter Dubovský (1921 – 2008); v roku 1962 ho v procese s príslušníkmi reholí odsúdili a väznili do roka 1967, v rokoch 1991– 1999 bol predsedom Spolku sv. Vojtecha v Trnave

12. apríla

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil herec, spevák a režisér František Krištof Veselý (1903 – 1977); preslávil sa ako vynikajúci interpret slovenských dobových šlágrov, po roku 1940 sa stal v operete SND popularizátorom operetných melódií slovenských autorov, najmä Gejzu Dusíka

13. apríla

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil zápasník vo voľnom štýle Jozef Lohyňa (1963); na OH v Soule 1988 získal bronzovú medailu

15. apríla

– pred dvestopiatimi rokmi sa narodil v Pukanci národnokultúrny pracovník a publicista Ľudovít Bohdan Grossmann (1818 – 1890)

16. apríla

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ Rudolf Sloboda (1938 – 1995); patrí k najuznávanejším a zároveň najrozpornejším slovenským prozaikom, jeho celoživotná tvorba, ovplyvnená autobiografickými črtami, predstavuje v slovenskej literatúre svojrázny fenomén

– pred stopätnástimi rokmi v americkom Bedforde sa narodil novinár a prekladateľ Andrej Vrbacký (1908 –1974); podieľal sa na budovaní slovenského tlačeného agentúrneho spravodajstva, novinárskeho dokumentačného pracoviska a archívu

18. apríla

– pred tridsiatimi rokmi zomrel literárny historik a bibliograf Ján Vladimír Ormis (1903 – 1993); pracovník Matice slovenskej v Martine, venoval sa slovenskej bibliografii, zameral sa najmä na slovenskú literatúru 19. storočia, autor stoviek štúdií a článkov v odborných periodikách

Ľudovít KUSAL

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Peter Schvantner, Pavol Madura, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 24 €, v ČR 24 € + 39 € poštovné, Európa 71 €, ostatný svet 80 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.